

Obsah

<i>Athanasios z Alexandrie</i>	2
Život svatého Antonína	2
<i>Prokopios z Kaisareie</i>	6
Válka s Peršany a Vandaly	6
The Secret History.....	14
<i>Hymnografie</i>	16
Mariánský hymnus Akathistos	16
Romanos Melodos, The Sinful Woman	23
Kasia, The Sinful Woman	29
<i>Digenis Akritis</i>	30
Kniha čtvrtá: {Hraničářova hrdinství}.....	30
<i>Krétská literatura</i>	39
Georgios Chortatsis, Erofilis	39
Vitsentzos Kornaros, Erotokritos.....	60
<i>Dionysios Solomos</i>	63
Hymn to Liberty (extract)	63
Η καταστροφή των Ψαρών	64
The Destruction of Psara.....	64
The Cretan.....	64
The Shark	67
<i>Emmanuil Roidis</i>	69
Papežka Jana.....	69
<i>Konstantinos Kavafis</i>	76
Město	76
Juliános vidoucí lhostejnost.....	76
Anna Komnéna	77
Che fece... il gran rifiuto.....	77
U vchodu kavárny	77
V očekávání barbarů.....	78
Ithaka	79
<i>Nikos Kazantzakis</i>	80
Odyssea	80
Kristus znovu ukřižovaný	85
Bohuslav Martinů – Nikos Kazantzakis: Řecké pašije.....	92
<i>Panagiotis Agapitos</i>	98
Ebenová loutna.....	98

Athanasios z Alexandrie

Život svatého Antonína

Přel. V. Ventura – E. Mendelová, Velehrad 1996

Biskup Atanáš mnichům v cizině.

1. Pustili jste se do ušlechtilého zápasu s egyptskými mnichy tím, že se jim chcete vyrovnat, a dokonce je ve ctnosti a askezi předstihnout. Vždyť přece u vás jsou také kláštery a pojem „mnich“ má ve společnosti své místo. Toto vaše rozhodnutí je opravdu chvályhodné a Bůh ať vyslyší vaše modlitby a vaše rozhodnutí dovrší.
2. Žádali jste mne, abych vám vylíčil působení blaženého Antonína. S radostí jsem vaši žádost přijal. Vždyť se chcete poučit o tom, jak začal svůj asketický život, jak žil předtím, jaký byl jeho konec, a je-li pravda vše, co se o něm říká, abyste ho mohli horlivě následovat.
3. Už jen pouhá vzpomínka na něj je pro mne cenná a obohacující! Jsem si jist, že až uslyšíte o tomto obdivuhodném člověku, i vy budete toužit tento vzor následovat, neboť Antonínův život je pro mnichy jedinečnou výzvou. Nezdárajte se věřit tomu, co jste slyšeli od těch, kteří vám o něm vyprávěli. Uvědomte si však, že to, co od nich slyšíte, je jen zlomek. Co vám z tolika věcí mohli vyprávět?
4. Také já, vámi vyzván, v tomto listě sdělím jen to málo, na co si z jeho života vzpomenu. Neustaňte být zvědaví a klást otázky těm, kteří připlouvají z oněch míst. Jak se zdá, i když každý z nich vyloží, co ví, stěží o něm vystihne celou skutečnost. Když jsem tedy dostal váš list, hned jsem chtěl poslat pro některé mnichy, kteří s ním byli nejčastěji, abych se co nejvíce dozvěděl a mohl vám to poslat v co nejúplnější formě.
5. Ale nebylo na to dost času, protože období splavnosti končilo a ten, který vám měl dopis předat, spěchal. Abych vám vůbec vyhověl, rychle jsem sedl a napsal, co sám vím (neboť jsem ho často vídal, mnohé se od něho naučil, když jsem ho jako jeho učedník následoval a lil mu na ruce vodu).¹ Ve všem, co píšete o vaší zbožnosti, chci být pravdivý, nechci přehánět a stát se tak nevěrohodným pro toho, kdo to uslyší, ale nechci ani opomenutím důležitých skutečností snížit velikost toho muže.

Život Antonínův

1. Antonín byl rodem Egyptan. Jeho rodiče byli urození a poměrně bohatí. Byli křesťané, a tak i on byl křesťansky vychováván. Jako dítě vyrůstal u svých rodičů a nic jiného než je a svůj dům neznal. Když se stal chlapcem² a povyrosl,³ nechtěl se ani učit číst a psát, aby se

¹ Srv. 2Král 3,11.

² Srv. Lk 2,40.

³ Srv. Lk 2,52.

vyhnul kontaktu s ostatními dětmi. Jeho jedinou touhou bylo žít podle toho, co bylo napsáno o Jakobovi – jako on žít prostě ve svém domě.⁴ Pravidelně chodíval s svými rodiči do chrámu Páně. V dětství nebyl roztěkaný, ani když dospíval, nebyl vzpurný. Rodičům byl oddán a pečlivě naslouchal tomu, co se četlo v chrámě.⁵ A měl se sám na pozoru, aby z toho získal užitek. I když til poměrně v blahobytu, nepožadoval od svých rodičů náročná a nákladná jídla, neliboval si v nich, ale byl spokojený s tím, co dostal, a nic více nepotřeboval.

2. Po smrti rodičů zůstal sám se svou jedinou mladší sestrou. Mohlo mu být kolem osmnácti nebo dvaceti let, když byl nucen postarat se o dům i o ni. Za necelých šest měsíců po odchodu rodičů šel jako obyčejně jednoho dne do chrámu a usebrán ve své mysli přemýšlel, jak apoštolové opustili všechno a šli za Spasitelem.⁶ Přemýšlel také o těch, kteří podle Skutků apoštolů prodali svůj majetek a výtěžek složili k nohám apoštolů, aby jej rozdělili mezi potřebné.⁷ Myslel i na velikost nebeské naděje, která je zdrojem takového života.⁸ Když o tom všem uvažoval, vstoupil do kostela. Právě ten den se četlo evangelium o tom, jak Pán říká boháči: *Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej svůj majetek a rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi. Pak přijď a následuj mě!*⁹ Antonína tento svatý, Bohem inspirovaný výrok zaujal, jako by byl čten právě kvůli němu. Bez meškání vyšel z chrámu. Majetek, který zdědil po předcích (měl totiž tři sta jiter velmi dobré úrodné půdy), rozdal sousedům z vesnice, aby snad nebyl jemu i sestře na obtíž. Prodal i své movitosti a mnoho peněz, které tak získal, rozdal chudým a něco málo ponechal pro svou sestru.

3. Když opět vstoupil do kostela a uslyšel v evangeliu Pána, jak praví: *Nedělejte si proto starosti o zítřek,*¹⁰ neměl stání, vyšel ven a i to málo daroval ještě větším chudákům. Sestru svěřil důvěryhodným a známým pannám na vychování do parthenonu. Sám pak žil nedaleko svého domu, cvičil se v askezi, sebeovládání a v přísném životě.¹¹ V Egyptě totiž ještě neexistovaly kláštery a nikdo neznal kouzlo daleké poutě. Každý, kdo se chtěl věnovat cvičení v sebeovládání, žil v blízkosti svého domu. Tehdy žil v nedaleké vesnici stařec, který vedl od mládí osamělý asketický život. Když jej Antonín uviděl, vzplanul horlivostí pro dobro,¹² a začal také sám žít na místech ležících před vesnicí. Když uslyšel o někom, kdo žije opravdově, odcházel ho hledat jako pilná včela.¹³ A nevracel se zpátky, odkud dotyčného nespátril a nenasál od něj, co bylo potřebné na cestu ctnosti. Takové byly jeho začátky. Posiloval se v rozhodnutí nevracet se k rodině a majetku ani v myšlenkách. Všechnu svou touhu a veškeré úsilí zaměřoval ke zdokonalování kázně. Živil se prací svých rukou, neboť slyšel: *Kdo nechce pracovat, ať nejí.*¹⁴ Část toho, co vydělal, vydal na chléb pro svou obživu a

⁴ Srv. Gn 25,27.

⁵ Srv. Lk 2,51.

⁶ Srv. Mt 4,20; 19,27.

⁷ Srv. Sk 4,35.

⁸ Srv. Kol 1,5; Ef 1,18.

⁹ Mt 19,21.

¹⁰ Mt 6,34.

¹¹ Srv. Dt 4,9; 15,9; Lk 17,3; 21,34; Sk 5,35

¹² Srv. Gal 4,18.

¹³ Srv. Pň 6,8.

¹⁴ 2Sol 5,17.

zbytek rozdával potřebným. Neustále se modlil, protože pochopil, že je třeba modlit se bez přestání¹⁵ a v skrytu.¹⁶ Rovněž věnoval pozornost předčítání.¹⁷ aby nic z Písma u něho nepadlo na zem.¹⁸ Vše si pamatoval,¹⁹ takže mu pak paměť nahrazovala knihy.

4. V tomto svém úsilí byl Antonín všemi milován. On sám se však svobodně podřizoval horlivým asketům, ke kterým chodil. U každého si všímal dominantní přednosti. U jednoho převažovala usilovná askeze, u druhého laskavost, u dalšího poznával mírnost, opravdovou lásku k člověku, noční bdění, lásku ke studiu Písma, sebeovládání, posty, spaní na zemi, trpělivost a široké srdce. To vše pozorně sledoval, obdivoval a přemýšlel o tom. Úctu ke Kristu a vzájemnou lásku však viděl u všech. Tímto naplněn se vracel zpět na místo svého asketického života, a co od každého nasbíral, snažil se na sobě uskutečňovat. Přesto nebyl vůči svým vrstevníkům ctižádostivý, snad jen v tom, aby nezůstal za nimi pozadu v dokonalosti. Přitom jednal tak, že tím nikoho nezarmucoval, ale všichni z toho měli radost. Vesničané a poctiví muži, se kterými přišel do styku, když viděli takového člověka, nazývali ho Božím přítelem a jedni ho milovali jako svého syn, jiní jako bratra.

5. Ale nepřítel všeho dobrého, závistivý ďábel, toto předsevzetí nemohl v mladíkovi ani vidět. Začal na něm uskutečňovat to, co si předem na něj uchystal. Nejprve se ho snažil odvrátit od asketického života, připomínal mu majetek, péči os estru, o rodinu, důležitost peněz, lesk pozemské slávy, chuť a líbeznost jídla a pití a rozmanité radosti života. Na druhé straně mu předhazoval před oči náročnost ctnosti, množství námahy a času, které to vyžaduje, a slabosti jeho těla. Vzbuzoval v něm velký zmatek myšlenek, aby upustil od svého pevného předsevzetí. Když však nepřítel viděl, že je vůči pevnému Antonínovu rozhodnutí slabý, a že ho Antonín dokonce svou vytrvalostí přemáhá a svou velkou vírou a neustálými modlitbami sráží, tehdy se rozhodl, že proti němu použije zbraní ze *svalů jeho břicha*,²⁰ na které spoléhá a kterými se chlubí. (To bývají jeho první úklady proti mladým lidem.) Napadá mladého Antonína v noci ho nenechá na pokoji a ve dne na něj tak odráží, že jejich vzájemný boj byl i navenek viditelný. Vzbuzoval v něm erotické myšlenky, které Antonín odháněl modlitbami, vydražďoval ho, až se Antonín zardíval studem. Své tělo však bránil vírou, modlitbami a posty. Ďáblu, bídákovi, nebylo líto vynaložit úsilí vydávat se v noci za ženu a napodobovat přitažlivé pohyby jejího těla, jenom aby Antonína svedl. Ale on myslel na Krista a rozvažoval o vznešenosti a o duchovní dimenzi duše, kterou Kristus nabízí. Tak zhášel žhavý uhel ďáblova mámení. A znovu mu nepřítel vnucoval příjemnosti rozkoše. Antonín, zmítaný hněvem a zároveň smutkem, přemýšlel o hrozbě neuhasitelného ohně a trápení červem.²¹ Díky tomu překonával vše bez úhony. Zato však nepříteli to vše bylo na ostudu; s ním, který se chtěl stát podobným Bohu,²² si pohrával mladíček; on, který opovrhoval tělem a krví, byl poražen člověkem, který nesl na sobě tělo. Byl s ním pán, který

¹⁵ Srv. 1Sol 5,17.

¹⁶ Srv. Mt 6,6; 2Král 4,33.

¹⁷ Srv. 1Tím 4,13.

¹⁸ Srv. 1Sam; 3,19; 2Král 10,10.

¹⁹ Srv. Lk 8,15.

²⁰ Job 40,16.

²¹ Srv. Jdt 16,17; Sir 7,17; Iz 66,24; Mk 9,48.

²² Srv. Iz 14,14.

pro nás přijal tělo a dal mu zvítězit nad ďáblem, takže každý, kdo opravdově bojuje, může říci: *Nikoli já, nýbrž milost Boží je se mnou.*²³

²³ 1Kor 15,10.

Prokopios z Kaisareie

Válka s Peršany a Vandaly

Přel. A. Hartmann – K. Rubešová, Praha 1985.

KNIHA PRVNÍ

1. Prokopios z Kaisareie popsal války, které vedl římský císař Justinián proti barbarským národům na východě a na západě, i průběh každé z nich, aby vynikající činy, budou-li o nich chybět zprávy, nebyly po dlouhém čase zasuty zapomenutím a tak natrvalo vymazány z lidské paměti. Byl totiž přesvědčen, že jejich uchování bude velmi důležité a přinese mimořádný užitek současné i budoucí generaci, když se lidstvo dostane do podobné tíživé situace. Neboť těm, kdo chtějí vést válku a nějak vybojovat boj, může vyličení podobných událostí přinést značný zisk, protože odhaluje, jak probíhal podobný zápas v minulosti, a zároveň naznačuje, bude-li se o nich co nejbedlivěji uvažovat, jaký výsledek pravděpodobně vzejde z přítomných poměrů.

Přitom si je autor vědom, že právě on je nejspíše povolán k sepsání těchto dějin, a to z toho jediného důvodu, že šťastným řízením osudu měl spolu s Belisarem, který si ho vybral za poradce, osobní účast téměř na všech událostech. Podle jeho mínění přísluší řečnictví výmluvnost, básnictví fantazie, avšak historiografii pravda. Proto ani nezatajil špatné činy svých nejbližších přátel, ale vypsals přesně do všech podrobností osudy každého, ať bylo jeho jednání dobré nebo ne.

[...]

24. V téže době vzniklo v Byzantii vzbouření, které proti očekávání nabylo mohutných rozměrů a skončilo pohromou pro lid i senát. K vzbouření došlo takto. Masy lidu byly v každém městě odedávna rozděleny na Venety (Modré) a na Prasiny (Zelené) a obě strany ještě nedávno, kvůli těm jménům a místům v hledišti utrácejí peníze, těla vydávají nejbolestnějšímu týrání a nehrozí se ani nejpotupnější smrti, jíž musí zemřít. Svádějí bitvy s odpůrci, přitom však je jim známo, že zvítězí-li v boji nad svými protivníky, je jim určeno vězení, strašné mučení a konečně smrt. Tak roste u nich bezdůvodná nenávist k bližním, která trvá po celé generace, neustupuje ani před příbuznými, ať sešvagřenými či pokrevními, ani před zákonem přátelství, i když stoupenci různých barev jsou bratři či jiní blízcí. Jde-li o vítězství těchto barev, nezáleží jim ani na božských, ani na lidských věcech, ani když jsou porušovány zákony a blaho státu vlastními přívrženci či nepřáteli, ani nedbají na to, mají-li si odpírat nejnnutnější životní potřeby a zakouší-li vlast v nejtěžších chvílích od nich bezpráví, jen když je ve výhodě jejich „díl“ – meros –, neboť tak nazývají své stoupence. Na těchto hanebnostech se s nimi podílejí i ženy, které nejen nadržují svým mužům, nýbrž, jak se to hodí, stavějí se i na opačnou stranu, ačkoli nechodí do divadla ani nemají jiný důvod, jenž by je táhl. Já nemám pro tento jev jiné vysvětlení než poblouzení mysli. Takový je tedy stav ve městech a u jejich lidových mas.

Tehdy dal městský prefekt v Byzantiu odvést několik vzbouřenců na smrt. Ale stoupenci obou stran se sjednotili a dohodli mezi sebou, načež vyrvali odsouzence z rukou stráží, potom hned vtrhli do vězení a osvobodili všechny, kdo byli pro účast na vzbouření nebo jiné provinění chyceni a uvězněni. Zřízenci ve službách městské prefektury byli bezohledně pobiti, obyvatelstvo, které nemělo účast na vzbouření, prchalo na protilehlou pevninu, v městě vypukl požár, jako by bylo padlo do rukou nepřátel. Chrám Moudrosti, Zeuxippovy lázně a část císařského paláce odpropylejí až po tzv. Areův dům lehly popelem, s nimi zároveň obě veliká sloupořadí, která se rozprostírají až po Konstantinovo náměstí, dále mnoho domů a četné poklady boháčů. Císař, jeho manželka a část senátorů se zavřeli v paláci a v klidu vyčkávali. Lidové masy si dávaly navzájem heslo nika, tj. „bud' vítězem“ a podle něho se toto vzbouření tak označuje až dodnes.

Tehdy byl Ioannes z Kappadokie praefektem praetoria a Tribunianus z Pamfylie císařovým právním poradcem. Tomu Římané říkají quaestor. Z nich jeden, a to Ioannes, nebyl vzdělán ve svobodných naukách ani neměl řádnou výchovu; když chodil do školy, nenaučil se ničemu jinému než psát, a to ještě velmi špatně. Ale pokud víme, dostalo se mu od přírody největšího nadání; byl totiž mimořádně schopný rozpoznat, co je nutné, a najít východisko z neshody. Přitom však byl nejničernější charakter a podle toho zneužíval svých přirozených schopností, neměl ani trošku úcty k Bohu, ani studu před lidmi, nýbrž ve své ziskuchtivosti se staral jen o to, jak zmařit život mnoha lidí a zničit celá města. Tak získal v krátké době obrovský majetek a oddával se nemírnému opilství; než nadešel čas snídaně, olupoval poddané o majetek a ostatek dne věnoval pití a bezuzdným tělesným rozkoším. Nedovedl se vůbec ovládat, nýbrž žral tolik, až se vyzvracel. Byl stále připraven krást majetek jiných, ale ještě raději jej utrácel a promrhával. Takové vlastnosti měl Ioannes.

Naproti tomu Tribunianus měl přirozené vlohy a dosáhl nejvyššího stupně vzdělání jako nikdo za jeho doby, byl však posedlý zběsilou hrabivostí až k šílenství a vždy ochotný prodat spravedlnost za mrzký zisk. Téměř každý den rušil zákony, přitom si dával od žadatelů za oboje platit vždy podle potřeby.

Pokud tedy lid vedl vzájemný zápas o slávu barev, dotud se nemluvilo o zločinech, kterých se tito muži dopouštěli vůči státu; jakmile se však strany spojily, jak bylo řečeno, a začaly povstání, lidé po celém městě nahlas vykřikovali nadávky proti oběma mužům, táhli městem a hledali záminky k vraždění. Proto císař chtěje získat lid okamžitě zbavil oba jejich úřadu a ustanovil praefektem praetoria patricije Foku, muže velmi moudrého a dostatečně schopného zajistit právo; úřad quaestora svěřil Basileidovi, který byl mezi patriciji známý pro svou mírnost a jinak velmi vážený. Přesto však za jejich úřadování vření ještě sílilo. Pátého dne povstání císař Justinián pozdě odpoledne přikázal Hypatiovi a Pompeiovi, bratrancům dřívějšího císaře Anastasia, aby co nejrychleji odešli domů, protože bud' měl podezření, že podniknou útok proti jeho osobě, anebo jim to určil osud. Oni z obavy, že je lid bude nutit k přijetí císařské hodnosti, což se také skutečně stalo, prohlásili, že by nejednali správně, kdyby opustili svého císaře, který se ocitl v tak velikém nebezpečí. Jejich odpověď ještě více utvrdila císaře Justiniána v jeho podezření, proto jim poručil, aby okamžitě opustili palác. Oba tito mužové odešli domů a tam setrvali v klidu, protože zatím již nastala noc.

Následujícího dne se s východem slunce lid dozvěděl, že oba opustili místo pobytu v paláci. Všechno dav se proto seběhl u nich, Hypatia prohlásil císařem a vedl jej na náměstí, aby se

ujal moci. Hypatiova manželka Maria, žena rozumná a pro svou rozvážnost velmi vážená, se pověsila na svého muže, nechtěla ho pustit, křičela, hlasitě naříkala a vášnivě volala na všechny příbuzné, že ho lid vleče na smrt. Na silný nátlak davu žena jen nerada pustila svého muže. I on šel jen se zdráháním na Konstantinovo náměstí, kde ho lid vyhlásil císařem. Protože neměli diadém ani jinou součást císařského oblečení, vložili mu na hlavu zlatý řetěz a prohlásili jej římským císařem. A již se ozývaly četné hlasy senátorů, kteří se zde shromáždili a nezůstali v císařském paláci, aby byl podniknut útok na císařský palác. Ale tu vystoupil senátor Origenes a řekl: „Římané, naše situace může být vyřešena jedinec válkou. Jsme zajedno v přesvědčení, že válka a nejvyšší vláda jsou nejdůležitější věci na světě. Vskutku veliké plány, mají-li být uskutečněny úspěšně, nevystačí s krátkým časem, nýbrž vyžadují rozumnou úvahu a tělesnou námahu, k jichž vyzkoušení je potřebí u lidí delšího času. Vytrhneme-li proti nepříteli, bude náš osud položen na ostří nože a my budeme nuceni v krátkém čase vybojovat rozhodný boj o vše a podle výsledku budeme osudu buď blahorečit, nebo jej docela proklínat, neboť na moci osudu závisí nejčastěji nejvýznamnější události. Budeme-li však v této situaci jednat příliš pomalu, pak už nebudeme moci, i kdybychom o to usilovali, zastihnout Justiniána v jeho paláci; spokojí se s chvatným útekem, jestliže se mu to umožní; neboť vláda, která nemá autoritu, se zpravidla zhroutí, protože její moc den ze dne slábne. Máme přece ještě jiné paláce, Plakilliany a jiný nazvaný podle Heleny. Odtud může tento císař vyrazit, vést válku a činit ostatní opatření, jaká se mu budou nejlépe hodit.“

Taková byla Origenova řeč. Ale ostatní, jak to dav rád činí, byli odhodláni k ráznějšímu jednání a přítomnou situaci považovali za příznivou. Pro taková opatření byl v neposlední řadě i Hypatios — vždyť ho měla stihnout pohroma — a dal rozkaz postupovat k hipodromu. Někteří tvrdí, že se tam odebral úmyslně kvůli císaři, za nímž stál. V císařském paláci se zatím radili, co bude lepší, zda zůstat na místě, či utéci po lodích. Mluvílo se pro i proti. Ale tu císařovna Theodora prohlásila:

„Podle mého mínění nynější situace nedovoluje zkoumat, zda smí žena mezi muži jednat odvázně a před váhavými vyslovovat smělá slova, ať už je správné to či co jiného; neboť tam, kde se octl stát v krajním nebezpečí, nezbyvá jiná možnost než učinit ve svízelné situaci to nejlepší opatření. Já aspoň považuji útek vůbec vždy a také nyní, i kdyby nás mohl zachránit, za nevýhodný; vždyť pro člověka, který jednou spatřil světlo světa, není možné se vyhnout smrti, a pro toho, kdo byl jednou císařem, je nesnesitelný život vyhnance. Já bych se nikdy nechtěla rozloučit s tímto purpurem a nepřežila bych den, kde mne lidé při setkání nebudou oslovovat jako paní. Chceš-li se tedy ty, císaři, zachránit, nebude to těžké; vždyť máme velký majetek, tam je moře, tam jsou lodi. Uvaž však, zda by ti nepřipadalo příjemnějším, jestliže se zachrániš, volit místo záchrany raději smrt; mně se totiž líbí starý výrok: královský titul je krásný rubáš.“

Císařovna řeč dodala všem odvahy. Byli rozhodnuti postavit se na odpor a radili se, jak se ubránit v případě nepřátelského útoku. Vojsko vůbec, mezi jiným ani oddíly palácové stráže nebyly císaři nakloněny, nechtěly otevřeně podniknout akci nýbrž vyčkávaly, jak se situace vyvine. Císař skládal veškerou naději v Belisara a Munda. Z nich první, Belisar, se právě vrátil z perské války a přivedl s sebou vedle svého doprovodu, který tvořil silný a významný oddíl, také množství mužů svého štábu a lehkooděnců, kteří všichni prošli výcvikem v bojích a válečných nebezpečích. Naproti tomu Mundos, vrchní velitel v Ilyrii,

byl v nějaké naléhavé záležitosti povolán do Byzantia a právě sem dorazil s oddílem barbarských Herulů.

Hypatios tedy po svém příchodu do hipodromu ihned vystoupil do císařské lóže, usedl na císařský trůn, z něhož se císař dívá na jízdni a gymnické závody. Zatímco Mundos vyrazil z paláce bránou v místě, které se podle točené podoby schodů nazývá šnek, Belisar se nejprve pokoušel postupovat přímo proti Hypatiovi a císařskému trůnu. Když však se přiblížil k nejbližší budově, kde odedávna stojí vojenská stráž, zavolal hlasitě na vojáky a přikazoval jim, aby co nejrychleji otevřeli bránu, aby mohl zaútočit na uzurpátora. Protože však vojáci byli rozhodnuti nepomáhat ani jednomu, ani druhému, dokud jedna strana nedosáhne jasného vítězství, dělali, že neslyší, a tak přiměli Belisara, aby odtáhl s nepořízenou. Belisar se proto vrátil k císaři a prohlašoval, že jejich situace je ztracená; neboť prý se bouří i vojáci palácové stráže. Proto mu císař poručil zaútočit na tzv. Bronzovou bránu a za ní ležící předsíň. Belisar jen stěží a ne bez velkých obtíží vskutku pronikl mezi troskami a polospálenými budovami a zamířil k hipodromu. Když se dostal k sloupořadí Venetů, které se zvedá vpravo od císařského trůnu, rozhodl se nejprve zaútočit na Hypatia, ale protože zde byla úzká branka, která byla zavřena a zevnitř střežena od Hypatiových vojáků, obával se, když se dostane do tlačence na úzkém prostoru, že se na něho vrhne dav, zahubí jej i jeho průvodce a pak snadno a bez nesnází potáhne proti císaři: Uvědomil si, že musí zaútočit proti davům, které stály a tlačily se v nesčíslném množství bez pořádku v hipodromu, vytáhl z pochvy meč, totéž poručil ostatním a s rozběhem a pokřikem se vrhl na ně. Jakmile davy, které stály v nespořádaných houfech, spatřily, jak vojáci v plné zbroji, proslavení statečností a válečnými zkušenostmi, bijí nelítostně hlava nehlava, daly se na útěk.

Zatímco se zde ozýval hrozný hluk, Mundos, který zaujal postavení někde v blízkosti, chtěl zasáhnout do boje, protože byl odvážný a energický, byl však ještě nerozhodný, jak si počínat v přítomné situaci. Jakmile však zpozoroval zřetelné známky toho, že Belisar je v tísní, vnikl branou, která se nazývá Mrtvá, přímo do hipodromu. Nyní byli Hypatiovi vzbouřenci ze dvou stran mocně bití a ničeni. Když již vítězství bylo zjevné a bylo pobito množství lidí, tu Boraides a Justus, synovci císaře Justiniána, aniž se kdo odvážil proti nim zvednout ruce, strhli Hypatia z trůnu, přivedli k císaři a předali mu jej i s Pompeiem. Toho dne zahynulo přes 30 000 lidí, vesměs příslušníků lidových mas. Hypatia a Pompeia poručil císař uvrhnout do tuhého vězení. Tu se dal Pompeios do pláče a dojmavě naříkal; byl to muž, který dosud nezažil podobné situace a pohromy. Naproti tomu Hypatios mu činil trpké výčitky a prohlašoval, že ti, kteří byli protiprávně zahubeni, by neměli naříkat, protože od počátku byl proti jejich vůli na ně činěn od lidu nátlak, a ani později se nedostavili do hipodromu se zlým úmyslem proti císaři. Vojáci však je oba následujícího dne usmrtili a jejich mrtvoly hodili do moře. Císař dal zabavit jejich majetek ve prospěch státní pokladny, rovněž tak majetek senátorů, kteří se k nim přidali. Později však všem ostatním i Hypatiovým a Pompeiovým synům vrátil dřívější hodnosti i majetek, pokud je dosud nedaroval příbuzným. Tak skončilo povstání v Byzantiu.

KNIHA DRUHÁ

22. V té době vypukl mor, který málem zahubil veškeré lidstvo. Smělí lidé by sice snad mohli vysvětlit příčinu všech úkazů na nebi, jak například odborníci v té věci rádi nalhávají důvody člověku nepochopitelné a vymyšlejší výstřední nauky o přírodě, ačkoli jsou si vědomi, že neříkají nic rozumného, přece však považují za postačující, mohou-li svými šalebnými žvásty zapůsobit na prosté lidi. Avšak je zcela nemožné vyjádřit slovem či vymyslet příčinu této pohromy, leda by se mohla přičítat Bohu. Vždyť mor se nevyskytl jen v jedné části světa ani jen u některých vrstev obyvatelstva, ani netrval jen v některé roční době, okolnosti, z nichž důvtipné úsudky byly schopné odvodit příčiny, nýbrž zachvátil celou zemi, hubil životy všech lidí, ačkoli se postižení navzájem od sebe velice lišili, a nedělal rozdíl ani mezi tělesnou soustavou, ani věkem. Neboť rozdíl v bydlišti, ve způsobu života, individuálních vlastnostech, v zaměstnání, a vůbec ve věcech, v nichž se lidé liší od sebe navzájem, nepřinesl v této nemoci nikomu výhodu. Nákaza zachvátila jedny v létě, druhé v zimě a jiné opět v jiných ročních dobách. Nechť si každý učenec či vykladač nebeských znamení vysloví o tom svůj názor; já však se chystám vylíčit, kde nemoc vznikla a jakým způsobem hubila lidi.

Nemoc začala v Egyptě u obyvatel Pelusia, rozdělila se však a postupovala na jedné straně do Alexandrie a do ostatního Egypta, na druhé straně k obyvatelům Palestiny, která sousedí s Egyptem, odtud postupovala v přiměřených časových intervalech stále vpřed, až zachvátila celou zemi. Zdálo se totiž, že nákaza cestuje podle pevného plánu a v každé zemi prodlévá přesně stanovenou dobu, u každé skupiny lidí konala své zkázonosné dílo se vši důkladností a šířila se všemi směry až k nejzazším končinám obydlené země, jako by se bála, že by nějaký kout světa mohl zůstat před ní utajen. Vždyť nevynechala žádný ostrov ani jeskyni ani horu, pokud na ní bydleli lidé. Jestliže někdy minula některou zemi a přitom nenapadla tamější obyvatele či se jich dotkla jen tak lehce, pak se tam později znova vrátila, aniž ublížila sousedům, jež dříve krutě postihla, avšak s onou zemí se nerozloučila dříve, než odevzdala správnou a plnou míru mrtvých, podle které řádila v dřívější době v sousedství.

Nemoc začala na pobřeží a stoupala do vnitrozemí. V druhém roce uprostřed jara dospěla do Byzantia, kde jsem právě pobýval. Příznaky nemoci se projevovaly takto: Mnozí lidé viděli přízraky v rozličné lidské podobě a při tomto vidění si představovali, že k nim přistupuje onen přízračný muž a že je bije na různá místa těla, a zároveň v okamžiku, kdy spatřili tento přízrak, byli ihned zachvázeni nemocí. Zpočátku se postižení pokoušeli zahnat od sebe přeludy, vzývali nejsvětější jména a podle možnosti konali jiné zbožné zvyky, ale ničeho tím nedosáhli, nýbrž hynuli i ti, kteří ve většině hledali útočiště v kostelech. Později nechtěli popřát sluchu svým přátelům, kteří na ně volali, nýbrž zavřeli se ve svém pokoji a stavěli se, že nic nevnímají, a neotevřeli ani na jejich tlučení na dveře ze strachu, že to na ně volá nějaký přízrak.

Jiní nebyli nákazou zachvázeni tímto způsobem, nýbrž měli sen, že zakoušejí totéž od osoby ve snu nebo že slyší hlas, jenž jim oznamoval, že jsou zapsáni do počtu těch, kteří mají zemřít. Ale většina ani v bdělém stavu, ani ve snu nevyvítila nic o hrozícím neštěstí a byla pak zachvázena nemocí. Záchvat začínal takto: Náhle dostali horečku, jedni, když se probudili ze spánku, druhí v chůzi a jiní při nějaké jiné činnosti. Jejich tělo se barvou pleti nelišilo od dřívějšíka ani neprojevovalo horkost přes horečnatý záchvat, ani nebylo vidět žádný zánět, ale horečka byla od začátku až do večera tak mírná, že ani nemocný, ani lékař,

kteřý ohmatal puls, neměli podezření o nebezpečí; neboť nikdo z nemocných si nemyslel, že z toho bude mít smrt. Mezitím u některých ještě téhož dne, u jiných na druhý den a ještě u jiných až po několika dnech nastal otok – *bubón* – a to nejen tam, kde se nalézá krajina těla, která je pod břichem, zvaná také *bubón* – tříslu –, nýbrž i v podpaždí, u některých i vedle uší a někde na stehnech.

Až do tohoto stadia se vedlo všem nemocným téměř stejně. Co se týče dalšího průběhu nemoci, nemohu říci, zda různý průběh nemoci byl závislý na rozdílné tělesné soustavě či na vůli toho, kdo nemoc seslal. Někteří upadli v hluboké bezvědomí, u jiných se dostavilo prudké šílenství, obojí prožívali utrpení charakteristická pro tuto nemoc. Neboť lidé, kteří ztratili vědomí, zapomněli na všechny své zvyklosti a budili dojem, že se nikdy neprobudí. Jestliže někdo o ně pečoval, občas pojedli, mnozí, kteří leželi bez ošetřování, brzy zemřeli hladem. Ti, které postihlo šílenství, trpěli nespavostí a bludnými představami. Blouznili, že nějací lidé na ně útočí a ohrožují je, takže propadali zděšení, vyráželi příšerné výkřiky a dávali se na útěk. Jejich ošetřovatelé měli s nimi ustavičně práci a vytrpěli s nimi nesnesitelná muka. Proto je všichni litovali neméně než nemocné, ne protože byli stykem s nimi vystaveni nákaze – vždyť ani lékař, ani laik nedostali tuto nemoc, i když se dotýkali nemocných nebo zemřelých, a mnozí, kteří přece neustále pohřbívali nebo ošetřovali cizí lidi, při této službě proti všemu očekávání zůstali vůči nákaze odolní, zatímco množství jiných lidí bez zjevné příčiny bylo zachváčeno nemocí a umíralo –, nýbrž protože museli vytrpět tak veliké strasti. Neboť ošetřovatelé zvedali nemocné a opět je ukládali, když spadli z lože a váleli se po zemi, a když chtěli vyběhnout z pokoje, násilím je zadržovali a táhli zpět. Kdo se dostali k vodě, chtěli do ní skočit ne z touhy se napít, vždyť většina se hnala do moře, nýbrž příčinou byla pomatenost smyslů. Velkou svízeľ měli ošetřovatelé také s živením nemocných, protože nemocní dostávali jídlo do sebe velmi těžce. Mnozí zahynuli, protože neměli, kdo by je ošetřoval, a tak buď vyhladověli, anebo se vrhali z výšky dolů a zabili se.

U těch, kteří neupadli do bezvědomí ani nebyli stíženi šílenstvím, se otok zanítil a oni umírali za nesnesitelných bolestí. Je možno předpokládat, že u všech ostatních nemocných došlo k týmž projevům choroby, ale protože nebyli při smyslech a pomnutí smyslů je zbavilo schopnosti vnímání, nemohli si uvědomit bolest.

Někteří lékaři ve své bezradnosti a neznalosti nemoci, jak se projevovala, byli přesvědčeni, že ohnisko nemoci je v otocích, a proto se rozhodli vyšetřit mrtvoly. Otevřeli několik otoků a našli v nich veliký vřed, který se tam vytvořil. Někteří umírali ihned, jiní až po mnoha dnech; u některých se objevily na těle černé puchýřky velikosti čočky, a ti nepřežili ani jediný den, nýbrž všichni umírali okamžitě. Spousta lidí dostala také chrlení krve, které jim přivodilo rychlou smrt. Také to ovšem mohu zaznamenat, že mnozí nemocní, o nichž nejslovutnější lékaři předpověděli, že jistě zemřou, se nedlouho potom proti očekávání uzdravili, kdežto jiní, jež lékaři ujišťovali, že se uzdraví, měli zakrátko zemřít, takže vlastně příčina této nemoci se vymykala každému lidskému závěru. Neboť u všech byl výsledek většinou nejistý; koupele jednomu prospěly, jinému právě tak uškodily.

Z těch, kteří neměli ošetřování, velký počet zemřel, ale jiní opět proti očekávání zůstali naživu. A opět mělo léčení pro ty, jimž se ho dostalo, opačné účinky; krátce řečeno, lidé neobjevili žádný prostředek k záchraně, ani aby člověk předešel onemocnění ani aby si napadení zachránil život, ale spíše nákaza přišla na ně bez příčiny a uzdravení nastalo samo

od sebe. Ženy, které byly těhotné a onemocněly, měly smrt před očima, neboť jedny zemřely při potratu, druhé ztratily život při normálním porodu současně s novorozencem. Dokonce se vypravuje, že tři šestinedělky, jejichž děti zahynuly, zůstaly naživu, ale jiné, která zemřela při porodu, se narodilo zdravé dítě a zůstalo naživu.

Všichni, u nichž otok nabyl na objemu a změnil se v hnis, byli zbaveni nemoci a zachráněni, protože zřejmě hnisavý vřed překročil svůj vrchol a to bylo zároveň známkou, že se nemocný uzdraví. Avšak ty, u nichž otok zůstal ve svém původní podobě, čekal smutný osud, jak jsem o tom vypravoval. Byly případy, že některým uschlo stehno, na němž vznikl otok a nezměnil se v hnisavý vřed. Jiným zůstala po uzdravení vada řeči: po celý život žvatlali anebo s námahou vyráželi těžko srozumitelné zvuky.

Mor trval v Byzantii čtyři měsíce, nejprudčeji zuřil po tři měsíce. Zpočátku umíralo o něco více lidí než obvykle, ponenáhlu se však zlo stupňovalo, až počet mrtvých dosáhl pro každý den 5000, později stoupl na 10 000 i více. Zpočátku se staral každý sám o pohřeb zemřelých v jeho domě; také ovšem házeli mrtvoly do cizích hrobů, a to tajně nebo použili násilí, a tak později nastal všeobecný zmatek. Neboť zde zůstali otroci bez pánů, tam dřívější bohatí lidé se museli obejít bez pomoci služebnictva, které buď leželo nemocné, anebo pomřelo; mnohé domy byly úplně liduprázdné. Tak se stalo, že za této zlé situace leckterý vznešený člověk zůstal po několik dní nepohřben. Proto péče o tuto činnost musela nutně přejít na císaře. K tomu účelu přidělil císař vojáky z palácové stráže i peníze a přikázal Theodorovi, aby si tento úkol vzal na starost. Theodoros stál v čele úřadu císařských reskriptů, předkládal císaři žádosti prosebníků a oznamoval jim jeho rozhodnutí. Latinsky se nazývá tento hodnostář referendarius.

Kdo ještě nebyl ve svém domě úplně osamocen, obstaral sám pohřeb svých příslušníků. Theodoros dával pohřbít mrtvé, o něž se nikdo nestaral, a použil na ten účel peněžitéch prostředků přidělených císařem i vlastních. Když však byla zaplněna mrtvolami všechna dosavadní pohřebiště, kopali Theodorovi lidé po řadě na všech místech kolem města jámy, položili tam mrtvé a vzdálili se; ale později lidé zaměstnaní kopáním podle počtu zemřelých nebyli časem s to zvládnout všechnu práci. Proto vystoupili na věže městských hradech v předměstí Sykai, odstranili střechy, bez pořádku házeli dovnitř mrtvoly, takže byla z nich, jak právě byly přineseny, navršena hromada. Jakmile zaplnili mrtvými téměř všechny věže, pak zase na ně položili střechy. Odporný puch, který se odtud šířil po městě, sužoval jeho obyvatele tím více, kdykoli z té strany zavanul vítr.

Tehdy se zanedbávaly všechny pohřební zvyklosti: zemřelí nebyli nesení v průvodu jako obvykle, ani se nezpívaly pohřební písně, jak to bývalo zvykem, nýbrž stačilo již, jestliže někdo vzal mrtvolu na ramena, došel s ní až na okraj města u moře a shodil ji; tam byly mrtvoly naloženy na čluny a někam odvezeny.

V té době také stoupenci protivných stran ustávali od vzájemné nevraživosti a společně prokazovali zbožné služby zemřelým, vlastníma rukama zvedali a vynášeli mrtvoly cizích lidí a pohřbívali je. Ale také všichni, kteří dříve nacházeli potěšení ve sprostých zločinech, zříkali se ničemného způsobu života a horlivě se poddávali bázni boží. Nemohli se ovšem najednou přizpůsobit rozumnému myšlení a stát se přáteli ctnostného života, protože lidé nejsou schopni jen tak snadno se zbavit vlastností daných jim přírodou anebo získaných dlouhým návykem, ledaže je dobrotivý Bůh ovanul svým dechem. Tehdy však byli takřka

všichni hluboce otřeseni nešťastnými událostmi a přesvědčení, že dříve nebo později musí zemřít, a jak bylo přirozené, z nutnosti aspoň na čas pomýšleli na řádný způsob života.

Jakmile však vyvázli z nemoci a už si mysleli, že jsou mimo nebezpečí, protože nemoc přešla na jiné lidi, změnili smýšlení v pravý opak, a to k horšímu, a ve způsobu života projevovali ještě větší zvrácenosti, takže zcela podlehlí ničemnosti a zpupnosti. Proto by leckdo mohl prohlašovat za pravdu, i když se zdráháním, že tato nemoc, ať náhodou či úmyslně činila přísný výběr a tak ušetřila právě nejhorší lidi. Ale to se ukázalo až později.

Tehdy nebylo lehké, jak se zdálo, spatřit někoho v Byzantiiu na veřejném prostranství, nýbrž všichni, kteří byli zdraví, vysedávali doma, ošetřovali nemocné nebo oplakávali mrtvé. Bylo-li skutečně možné potkat člověka, který se odvážil vyjít na ulici, tak ten vynášel mrtvolu. Všechna práce stála a řemeslníci zanechali veškeré činnosti, všečen provoz v dílnách ustal. Proto ve městě, ve kterém přece byl přebytek všech zásob, se rozšířil veliký hlad; dostat třeba kousek chleba nebo jiné jídlo v dostačujícím množství zdálo se obtížným a velmi důležitým, takže někteří nemocní museli předčasně zemřít pro nedostatek potravin. Zkrátka v Byzantiiu nebylo možno vůbec spatřit člověka ve svátečním oděvu, zejména když se roznemohl také císař; i u něho se totiž objevil otok. Ve městě, v kterém sídlí císařská vláda celé římské říše, se všichni oblékali jednoduše jako prostí lidé bez veřejných funkcí a chovali se tiše. Tak se projevoval mor na ostatním římském území a v Byzantiiu. Mor se také rozšířil do perských zemí a ke všem ostatním barbarům.

The Secret History

Překlad: H. B. Dewing, Procopius with an English translation, vol. VI, Cambridge – Mass. 1935, 1954, 1960, online:

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/>

All that has befallen the Roman Nation in its wars up to the present day has been narrated by me, as far as it proved possible, on the plan of arranging all the accounts of its activities in accordance with their proper time and place. Henceforth, however, this plan of composition will be followed by me no longer, for here shall be set down everything that came to pass in every part of the Roman Empire. 2 The reason for this is that it was not possible, as long as the actors were still alive, for these things to be recorded in the way they should have been. For neither was it possible to elude the vigilance of multitudes of spies, nor, if detected, to escape a most cruel death. Indeed, I was unable to feel confidence even in the most intimate of my kinsmen. 3 Nay, more, in the case of many of the events described in the previous narrative I was compelled to conceal the causes which led up to them. It will therefore be necessary for me in this book to disclose, not only those things which have hitherto remained undivulged, but also the causes of those occurrences which have already been described.

4 As I turn, however, to a new endeavour which is fraught with difficulty and is in fact extraordinarily hard to cope with, being concerned, as it is, with the lives lived by Justinian and Theodora, I find myself stammering and shrinking as far from it as possible, as I weigh the chances that such things are now to be written by me as will seem neither credible nor probable to men of a later generation; and especially when the mighty stream of time renders the story somewhat ancient, I fear lest I shall earn the reputation of being even a narrator of myths and shall be ranked among the tragic poets. 5 But I shall not flinch from the immensity of my task, basing my confidence on the fact that my account will not be without the support of witnesses. For the men of the present day, being witnesses possessing full knowledge of the events in question, will be competent guarantors to pass on to future ages their brief in my good faith in dealing with the facts.

6 And yet there was still another consideration which very often, when I was eager to undertake my narrative, held me back for a very long time. For I conceived the opinion that for men of future generations such a record as this would be inexpedient, since it will be most advantageous that the blackest deeds shall if possible be unknown to later times, rather than that, coming to the ears of sovereigns, they should be imitated by them. 7 For in the case of the majority of men in power their very inexperience always causes the imitation of the base actions of their predecessors to be easy, and they ever turn with greater ease and facility to the faults committed by the rulers of an earlier time. 8 But after I was brought to write my history of these events by the thought that it will assuredly be clear to those who hereafter shall hold sovereign power that, in the first place, punishment will in all probability overtake them likewise for their misdeeds, just as befell these persons; and, in the second place, that their own actions and characters will likewise be on record for all future time, so that consequently they will perhaps be more reluctant to transgress. 9 For what man of later times would have learned of the licentious life of Semiramis or of the

madness of Sardanapalus and Nero, if the records of these things had not been left behind by the writers of their times? And apart from these considerations, in case any should chance to suffer like treatment at the hands of their rulers, this record will not be wholly useless to them. 10 For those who have suffered misfortunes are wont to receive consolation from the thought that not upon themselves alone have cruel disasters fallen. For these reasons, then, I shall proceed to relate, first, all the base deeds committed by Belisarius; and afterwards I shall disclose all the base deeds committed by Justinian and Theodora.

11 Belisarius had a wife, whom I have had occasion to mention in the previous books; her father and grandfather were charioteers who had given exhibition of their skill in both Byzantium and Thessalonica, and her mother was one of the prostitutes attached to the theatre. 12 This woman, having in her early years lived a lewd sort of a life and having become dissolute in character, not only having consorted much with the cheap sorcerers who surrounded her parents, but also having thus acquired the knowledge of what she needed to know, later became the wedded wife of Belisarius, after having already been the mother of many children. 13 Straightway, therefore, she decided upon being an adulteress from the very start, but she was very careful to conceal this business, not because she was ashamed of her own practices, nor because she entertained any fear so far as her husband was concerned (for she never experienced the slightest feeling of shame for any action whatsoever and she had gained complete control of her husband by means of many tricks of magic), but because she dreaded the punishment the Empress might inflict. For Theodora was all too prone both to storm at her and to shew her teeth in anger. 14 But after she had made her tame and manageable, by rendering services to her in matters of the greatest urgency — having, in the first place, disposed of Silverius in the manner which will be described in the following narrative, and later having brought about the ruin of John the Cappadocian, as related by me in my earlier books — then at last she felt no hesitation in carrying out all manner of wickedness more fearlessly and with no further concealment.

Hymnografie

Mariánský hymnus Akathistos

Přel. Vojtěch Suchý, Velehrad 1996.

1. kondak - Úvod

My, Tvé město, zbavené válečných hrůz, jsme vděčni za vítězství Tobě, Bohorodičko, naše Vládkyně v boji a Ochránkyně, a vzýváme Tvou nepřemožitelnou moc: Osvobod' nás od všech nebezpečí, abychom k Tobě mohli volat: Raduj se, Nevěsto nesnoubená!

1. ikos - Alfa

Vznešený anděl byl poslán z nebe, aby řekl „Raduj se“ Matce Boží.

Když spatřil Tebe, Pane, v ní vtělujícího se, stál v ohromení a netělesným hlasem takto Matku Boží oslovil:

Raduj se, skrze Tebe radost září,
 Raduj se, skrze Tebe kletba bledne.
 Raduj se, povznesení padlého Adama,
 Raduj se, útěcho plačící Evy.
 Raduj se, nad lidský rozum vznešená,
 Raduj se, andělským očím v hlubinách ztracená.
 Raduj se, jsi královským trůnem,
 Raduj se, jež nosíš toho, kdo podpírá vše.
 Raduj se, hvězdo zářící před východem slunce,
 Raduj se, lůno Božího vtělení.
 Raduj se, skrze Tebe se obnovuje tvorstvo,
 Raduj se, skrze Tebe se klaníme Stvořiteli.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

2. kondak - Béta

Svatá Paní dobře věděla, že je čistá Panna, a toto směle řekla Gabrielovi:

„Tvé zvláštní poselství se mé duši zdá nepochopitelné. Jak můžeš mluvit o narození z lůna panny.“ Aleluja!

2. ikos - Gamma

Panna chtěla pochopit toto tajemství a ptala se Božího Posla: „Pověz mi, jak může mé panenské lůno přivést na svět dítě?“ A on se s úctou sklonil a řekl:

Raduj se, zasvěcená do úradku Trojjediného Boha,
 Raduj se, mlčenlivá víro prosících.
 Raduj se, počátku Kristových zázraků,

Raduj se, důkaze všech jeho pravd.
 Raduj se, nebeský žebří, po němž sestoupil Bůh,
 Raduj se, pozemský moste, jenž vedeš k nebesům.
 Raduj se, zázraku anděly oslavený,
 Raduj se, příčino přežalostného pádu démonů.
 Raduj se, dala jsi nevýslovné Světlo.
 Raduj se, ty nikomu neprozradíš „jak“.
 Raduj se, jsi moudřejší než všichni učení,
 Raduj se, ty záříš v duších věřících.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

3. kondak - Delta

Moc Nejvyššího zastínila a učinila Matkou Pannu, která nepoznala muže: její plodné lůno se stalo místem obtěžkaným pro všechny, kdo chtějí sklízet plody spasení zpěvem Aleluja!

3. ikos -

Starostlivá Maria spěchala s Pánem na svém lůně k Alžbětě, jejíž maličký zaslechl panenský pozdrav,
 zajásal, radostí se pohnul a jakoby Matce Boží zazpíval:

Raduj se, větvičko se svatým Poupětem.
 Raduj se, nosíš svůj nesmrtelný Plod.
 Raduj se, ty sama vytváříš Božího Stvořitele,
 Raduj se, ty sama dáš život Původci života.
 Raduj se, jsi pole, na kterém milosti bohatě zrají,
 Raduj se, jsi stůl, jenž překypuje dary.
 Raduj se, v Tobě vzkvétá zelený ráj,
 Raduj se, v Tobě najdou přístav duše věřících.
 Raduj se, vonné kadidlo modliteb,
 Raduj se, odpuštění, jež očistí svět.
 Raduj se, vlídnosti Boží vůči člověku,
 Raduj se, důvěro člověka k Bohu.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

4. kondak -

Čistý Josef se srdcem plným zmatku a rozporných myšlenek znejistěl. Věděl, že jsi dosud nepoznala manželské objetí a zapochyboval o Tobě. Když se však dozvěděl o Tvém početí z Ducha svatého, zvolal: Aleluja!

4. ikos -

Pastýři slyšeli anděly opěvovat příchod Krista mezi nás. Běželi k němu jako k Pastýři a divili se, že jako

nevinný beránek přijímá potravu z Panny na jejím klíně. Oslavili ji svým zpěvem:

Raduj se, Matko Beránka a Pastýře,
 Raduj se, ohrado rozumných ovec.
 Raduj se, záchrano před nepřáteli,
 Raduj se, klíči od nebeských bran.
 Raduj se, skrze tebe se raduje se zemí nebe,
 Raduj se, skrze tebe se s nebem veselí země.
 Raduj se, jsi věčným hlasem apoštolů,
 Raduj se, jsi neporazitelná odvaha všech mučedníků.
 Raduj se, ty veliká oporo víry,
 Raduj se, ty jasné poznání milosti.
 Raduj se, skrze tebe bylo oloupeno peklo,
 Raduj se, skrze tebe jsme se oblekli v milost.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

5. kondak - Théta

Mudrci spatřili hvězdu k Bohu směřující a šli za její září. Bezpečně jim svítila při hledání Mocného, Pána. Když došli k nedosažitelnému Bohu, radostně zvolali: Aleluja!

5. ikos - Ióta

S údivem hleděli synové Chaldeje na Stvořitele člověka v mateřském náručí. Poznali v něm Pána, i když měl podobu služebníka. Ochotně mu odevzdali dary a takto Matku oslovili:

Raduj se, Matko věčné Hvězdy,
 Raduj se, záře tajemného dne.
 Raduj se, tys zhasla světlo klamu,
 Raduj se, tys osvítila cestu k Trojjedinému Bohu.
 Raduj se, tyrana jsi svrhla z trůnu.
 Raduj se, dalas nám Krista – laskavého Pána.
 Raduj se, osvobodila jsi nás z krutého zakletí,
 Raduj se, obrátila jsi nás od nečistých skutků.
 Raduj se, tys uhasila pověřivý kult ohně,
 Raduj se, tys zhasla plameny vášní ničivých.
 Raduj se, vedoucí k čistotě,
 Raduj se, radosti lidského rodu.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

6. kondak - Kappa

Na zpáteční cestě se stali mudrci božími kazateli. Naplnili Tvé proroctví, Kriste, a všem hlásali Tebe navzdory poštilému Herodovi, který nedokázal zpívat Aleluja!

V Egyptě jsi, Pane, zazářil jako světlo pravdy a zahnal jsi temnotu lži.
Tenkrát, Pane, božská síla rozdrtila modly, lidé byli zachráněni a
oslavovali Matku Boží:

6. ikos -
- - -

Raduj se, ty vedeš lidi cestou proti zlu,
Raduj se, ty ničíš brány temných pekel.
Raduj se, tys pošlapala klam a blud,
Raduj se, tys odhalila podvod modly.
Raduj se, jsi moře pohlcující faraona,
Raduj se, jsi skála, jež dá napít žíznivým.
Raduj se, ohnivý sloupe, který svítíš v temnotách,
Raduj se, záchrano světa, jsi širší než oblaka.
Raduj se, ty dáváš nebeskou manu,
Raduj se, ty dáváš svaté opojení.
Raduj se, země zaslíbení,
Raduj se, prameni mléka a medu.
Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

7. kondak - Mý

Když se Simeon chystal odejít z tohoto falešného světa, dal ses mu poznat co malé dítě. On však v Tobě poznal Pána a v úžasu ke Tvé věčné moudrosti zvolal: Aleluja!

7. ikos - Ný

Nové stvoření ukázal Tvůrce přírodě a zjevil se nám, svým dětem. Přišel na svět z lůna Panny a zachoval je i nadále neporušené. My žasneme nad tímto divem a zpíváme té, která je svatá:

Raduj se, květe neposkvrněné života,
Raduj se, koruno čisté zdrženlivosti.
Raduj se, přinášíš budoucí vzkříšení,
Raduj se, odhaluješ život andělů.
Raduj se, vzácný plode, jež živíš věřící,
Raduj se, košatý strome, pod kterým mnozí najdou stín.
Raduj se, nosilas v lůně Pána bloudících,
Raduj se, zrodilas světu záchranu otroků.
Raduj se, ty, která oroduješ u spravedlivého Soudce,
Raduj se, přímlyvkyně za odpuštění zbloudilých.
Raduj se, neoděným jsi šatem milosti,
Raduj se, jsi láska, jež překoná veškerou touhu.
Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

8. ikos - Ksí

Je to podivuhodné narození. Odpoutejme se od světa a obraťme svoji pozornost k nebi. Vznešený Bůh se mezi námi objevil ve skromné lidské podobě, aby pozvedl ty, kteří s radostí volají: Aleluja!

Byl celý tady na zemi a zároveň neopustil nebe: Bůh-nekonečné Slovo. Neměnil místo, ale něžně se sklonil k člověku. Narodil se z Panny, z Matky, k níž všichni voláme:

8. ikos -

Raduj se, ty sídlo nekonečného Boha,
 Raduj se, ty bráno svatého tajemství.
 Raduj se, jsi pochybným tápáním nevěřících,
 Raduj se, jsi naprostou jistotou zbožných.
 Raduj se, přesvatý trůne cherubínů,
 Raduj se, překrásný stolci serafínů.
 Raduj se, dokážeš spojit věci tak rozdílné,
 Raduj se, zůstáváš současně Pannou i Matkou.
 Raduj se, skrze Tebe byl odpuštěn hřích.
 Raduj se, skrze Tebe se otevřel ráj.
 Raduj se, jsi klíčem Kristova království,
 Raduj se, jsi nadějí věčných pokladů.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

9. kondak -

Andělé žasli nad vznešeností Tvého božského vtělení, Pane. Viděli tak, že všem nepřístupný Bůh se teď stal přístupným, stal se člověkem, přebýval mezi námi a od všech slyšel: Aleluja!

9. ikos - Ró

I skvělí řečníci o Tobě, Boží Rodičko, mohou jen mlčet. Nejsou schopni vysvětlit, že zůstáváš Pannou, i když jsi Matka. Ale my, kteří obdivujeme tajemství, zpíváme s vírou:

Raduj se, svatyně Boží moudrosti,
 Raduj se, poklade jeho Prozřetelnosti.
 Raduj se, ty činíš, že učení nic nevědí,
 Raduj se, ty řečníkům ukládáš mlčení.
 Raduj se, skrze Tebe učenci úžasem oněměli,
 Raduj se, skrze Tebe zestárli ti, kdo tvoří báje.
 Raduj se, rozehnala jsi zlé pletichy Aténských,
 Raduj se, rybářům jsi naplnila síť.
 Raduj se, pozvedlas nás z hlubin neznalostí,
 Raduj se, osvítilas nás jasným věděním.

Raduj se, lodičko pro každého, kdo se chce zachránit,
 Raduj se, přístave pro každého, kdo pluje k Životu.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

10. kondak -

Pán světa ochotně sestoupil na zem, aby zachránil lidstvo. Jako Bůh
 byl naším pastýřem, ale nám se chtěl zjevit jako Beránek. Svou lidskostí přitahoval lidi, jako
 Boha ho oslavujeme: Aleluja!

10. ikos - Tau

Panenská Bohorodičko, jsi oporou panen a všech, kteří se k Tobě utíkají.
 Takovou Tě přece učinil Stvořitel celé země a nebe, Ty nedotčená, protože přišel z Tvého
 lůna a nás vyzývá, abychom Ti zazpívali:

Raduj se, sloupe čistoty,
 Raduj se, bráno spasení.
 Raduj se, počátku nového pokolení,
 Raduj se, dárkyně božího dobrodiní.
 Raduj se, tys vrátila život všem v hanbě zrozeným,
 Raduj se, tys vrátila moudrost rozumu zbaveným.
 Raduj se, zničilas velikého svůdce,
 Raduj se, porodilas toho, kdo rozsévá čistotu.
 Raduj se, ty vznešená živitelko panen,
 Raduj se, tys spojila věřící s Pánem.
 Raduj se, jsi čistá chuva panen,
 Raduj se, duše svatých strojíš v nevěsty.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

11. kondak -

Žádný zpěv nedokáže vystihnout Tvé bezpočetné milosti. I
 kdybychom Ti, Pane, nabídli tolik písní, co je zrněk písku, nikdy nedosáhneme těch darů,
 které jsi dal tomu, kdo zpívá Aleluja!

11. ikos -

Vzhlížíme ke svaté Panně jako k hořící pochodni pro ty, kdo jsou ve stínu.
 Ona zapálila božské světlo a vede k poznání Boha všechny, září lidské mysli, a každý ji
 chválí zpěvem:

Raduj se, paprsku božího Slunce,
 Raduj se, paprsku věčného Světla.
 Raduj se, jako blesk osvítiš duši,
 Raduj se, jako hrom děsíš nepřátele.
 Raduj se, jsi pramenem svatých tajemství,
 Raduj se, jsi zdrojem bohatých vod.
 Raduj se, jsi životodárná křestní voda,

Raduj se, a snímáš tíhu našich hříchů.
 Raduj se, prameni, kde duše se očistí,
 Raduj se, číše, jež přetéká radostí.
 Raduj se, jsi vůně Kristova pomazání,
 Raduj se, jsi život svaté hostiny.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

12. kondak - Chí

Vykupitel člověka sestoupil mezi nás a osobně přebýval mezi námi, a tak nás zbavil dluhu dávného hřichu. Přebýval mezi námi, kteří jsme ztratili milost. Zničil dlužní úpis a odevšad slyšel zpívat: Aleluja!

12. ikos -

Všichni opěvují Tvůj porod a oslavují tě jako živý chrám, Bohorodičko. Pán, který vše drží v rukou, Tě učinil svatou a slavnou, protože přebýval v Tvém lůně, a nás naučil zpívat:

Raduj se, chráme Božího slova,
 Raduj se, svatyně přesvatá.
 Raduj se, archo pozlacená duchem,
 Raduj se, poklade věčného života.
 Raduj se, bohatství všech svatých panovníků,
 Raduj se, vznešená chloubou zbožných kněží.
 Raduj se, jsi nedobytnou věží církve,
 Raduj se, jsi mohutnou hradbou Božího království.
 Raduj se, skrze Tebe získáme vítězství,
 Raduj se, skrze Tebe srazíme nepřítele.
 Raduj se, uzdravení mého těla,
 Raduj se, spáso duše mé.
 Raduj se, Nevěsto nesnoubená.

13. kondak - Ómega

Veliká a slavná Matko, Rodičko Nejvyššího ze všech svatých,
 Rodičko nejsvětějšího Slova, přijmi od nás tento zpěv. Chraň nás všechny před neštěstím.
 Vysvobod' nás od hrozícího trestu. Nás, kteří hlasitě zpíváme: Aleluja!

Romanos Melodos, The Sinful Woman

Překlad: Schork, R. J., Sacred Song from the Byzantine Pulpit. Romanos the Melodist, Gainseville 1995, 78–85.

The Sinful Woman

I. Christ our Lord, you once called a harlot "daughter. "

Now name me a son of repentance,

since I beg you to rescue me

from the squalor of my sins.

II. The harlot clasped your feet in contrition

and cried out in repentance to you, Christ our Lord,

who knew her secret sins:

"I once led many men astray with a glance,

but now how can I lift my eyes to you?

I once enraged you, my Creator, with my sins,

but now how can I beg you for compassion?

Lord, receive this perfume as my contrite plea

and grant me deliverance from the shame

for the squalor of my sins."

1. The harlot once saw the words of Christ

wafting everywhere like aromatic spice,

giving a new breath of life to all who believed.

Then she despised the stench of her sins.

She acknowledged her shameful deeds

and felt the pain rising from them.

All those who lust are doomed to writhe in agony.

Lord, I am one of them, worthy of the lash.

Terrified of the rack, the harlot abandoned a harlot's ways;

yet I, though terrified, remain mired

in the squalor of my sins.

2. I never have the desire to walk away from evil.

I do not remind myself of the terrors I am destined to see.

I do not think about the compassion of Christ:

how he searches for me even when I deliberately stray.

For my sake he scourges every spot.

For my sake the one who feeds us all ate with a Pharisee.

He made that table an altar of sacrifice.

Christ sat there and forgave the debts

of all who owed him, so that every debtor would gain the courage to approach him and say, "Lord, rescue me **from the squalor of my sins.**"

3. The aroma that rose from Christ's table wafted over the harlot. She had been wildly dissolute, now firmly controlled. At first, a hateful bitch; at last, a loving lamb; slave, then daughter; lustful, then pure. For this reason she hurried to the table with bounding step. She left the crumbs untouched, but took the Lord's bread. The harlot hungered more than the Canaanite woman, because she had to nourish a soul starving for faith. Yet she was not redeemed by a cry for help; she was saved by silence. For the harlot spoke with her tears, „Lord, raise me **from the squalor of my sins.**"

4. My brothers, I wish to examine the heart of that wise woman and understand how the light of the Lord shone in it. She had been wildly dissolute, now firmly controlled. Jesus is the epitome of beauty, the Creator of all that is beautiful. At first, a hateful bitch; at last, a loving lamb; Thus, the harlot desired him even before she saw his face. slave, then daughter; lustful, then pure. This is what the Gospel says: For this reason she hurried to the table with bounding step. When Christ was dining at the Pharisee's home, a certain woman heard of his visit and rushed to him. She left the crumbs untouched, but took the Lord's bread. Her thoughts pushed her toward repentance: "Come, my soul, the moment you seek is at hand. The one who will cleanse you is near. Why do you remain mired **in the squalor of your sins?**"

5. "I am going to meet him. He has come to help me. I reject my former lovers; he is the one I totally desire now. I shall anoint my new Lord with perfumes and caress him. I shall weep, wail, and convince him to love me purely. I shall respond to the passion of my Lover, and, just as he wishes to be loved, so shall I cherish him. I shall grieve and bend in sorrow; this is what my Lover wants. I shall be silent and shroud my face; he is pleased by this. I scorn my old ways, so that I can bring joy to my new Lord. No hesitation! I draw new breath as I renounce

the squalor of my sins.

6. "I am going to meet him, to be bathed in light, as the Bible says.
I shall draw near my God, and I shall not be put to shame.
He will not berate me by saying: 'Until this moment
you have lived in darkness, now you come to see me, your
Sun.'

And so I shall take perfume and hurry to him.
I shall make the Pharisee's home a hall of lights.
There I shall wash away my transgressions.
There I shall be cleansed of my sins.
With tears and oil and perfume I shall mix my bath.
I shall wash and scour myself clean – and escape
the squalor of my sins.

7. "Long ago the harlot Rahab sheltered Hebrew spies.
This loyal woman received life as the reward for her daring,
because Joshua, their commander, was a figure of true life –
his glorious name was just like that of my beloved Jesus.
Then a harlot welcomed spies who were pure and loyal;
now, another harlot seeks to anoint the Virgin Son of a Virgin.
Once Rahab set free those whom she had hidden;
now I shall keep forever the one whom I have desired.
My Lord is not a spy in a strange land; he watches over all creation.
I shall grasp him and rise from the slime
and squalor of my sins.

8. "Now the moment which I longed to see has come.
This day shines on me in the fullness of time.
My Lord God is dining in the house of Simon the Pharisee.
I shall cry there as Hannah wept for her barrenness.
And even if Simon imagines that I am drunk –
as Eli once accused Hannah – I shall stand firm and pray.
I shall cry out in silence: 'Lord, I do not beg for a child;
I seek my own soul, which I have lost.'
Just as Samuel, son of a childless woman, took away her shame,
so Emmanuel, son of a Virgin Mother, rescue this harlot
from the squalor of her sins."

9. The faithful harlot steeled herself with such words,
then hurried off to purchase some perfume.
She stood before the merchant and cried:
„Give me the best you have – perfume worthy of my new Lord,
whom I love honestly and purely.

He has inflamed my limbs, my mind, my heart.
 Do not quibble with me about the price.
 I would cut through my skin and bones
 to have a gift worthy to give
 to the one who is anxious to cleanse me from the debris
of the squalor of my sins."

10. When he saw the ardor and passion of the blessed woman,
 the merchant spoke, "Tell me, who is your new lover?
 Who has enthralled you to such a pitch?
 What does he have to merit my precious perfume?"
 The holy harlot immediately lifted her voice
 and cried out to the perfume merchant:
 "You fool! How can you say, 'What does he have?'
 Nothing can possibly match what he is worth.
 Neither heaven nor earth nor the entire universe
 can be compared with the Lord who rushed to rescue me
from the squalor of my sins.

11. "He is the Son of David – and so supremely beautiful.
 He is the Son of God, God himself – and so totally desirable.
 I have not seen him, but I have heard of him and am stunned
 by my vision of him whose nature is incomprehensible.
 Once Michal saw David and desired him;
 now, even before I see the Son of David, I love and desire him.
 Michal abandoned all her royal wealth
 to go to David, who was then a pauper.
 Now I scorn my sinful riches and seek to buy
 perfume for the Lord who cleanses my soul
from the squalor of my sins."

12. The harlot then cut short her surge of explanation,
 and joyfully took her marvelous perfume.
 She entered the dining hall of Simon the Pharisee –
 rushing as if invited to anoint his guests.
 When Simon saw what was happening,
 he began to berate the Lord, the harlot, and himself:
 the Lord, who did not recoil from the woman approaching him;
 the harlot, who showed no shame in falling before his guest;
 himself, who never dreamed he would entertain such guests –
 most especially the harlot, who cried out, „Save me, Lord,
from the squalor of my sins."

13. What folly! Simon thought: "This is all my fault.

I invited Jesus as if he were one of the prophets,
 yet he does not recognize a woman whom we all know well.
 He does not know her. Were he a prophet, he would know her."
 The Lord who sees our deepest hearts
 saw his host's bounding thoughts
 and immediately raised himself as the Rod of Correction:
 "Simon, listen to the words of blessing
 coming to you and to the woman
 who is crying out in tears, 'Lord, raise me
from the squalor of my sins.'"

14. "You blame me because I did not rebuff
 a woman eager to flee her transgressions.
 But you are wrong, Simon. Your anger is not just.
 Now pay attention to what I say; ponder my words:
 A money-lender had two debtors;
 one owed fifty shekels, the other only five.
 Since neither had money to repay his debt
 the money-lender remitted whatever each owed.
 Now, tell me, which of the two should love the money-lender more?
 Who ought to have cried out, 'You have saved me
from the squalor of my sins'?"

15. The wise Pharisee listened, then replied
 "Teacher of Truth, it is obvious to anyone
 that one debtor ought to love his master more –
 the one whose far greater debt was forgiven."
 Then the Lord spoke to Simon: "Your answer is correct.
 It is just as you have said. The guest to whom you did not offer
 the oil of hospitality, anoints me with perfume.
 The guest whose feet you did not wash, bathes mine in tears.
 The guest whom you did not clasp in welcome, kisses me and shouts,
 'As I embrace your feet, my Lord, do not let me sink
into the squalor of my sins.'"

"Now that I have shown you, my fine host, that she loves me more,
 I shall interpret my parable. Who is the money-lender,
 And who are those two debtors?
 One of them is you, Simon; the other is the weeping woman here.
 I have loaned to each of you –
 not only to you two, but to all the human race.
 For I have given every person whatever he possesses:
 soul, breath, intellect, body and life.
 I am the Master of the Universe which you inhabit, Simon,

so plead and cry, 'Deliver me
from the squalor of my sins!

"You cannot repay me what you owe.
 So, be silent, and your debts will be forgiven.
 Do not condemn the harlot who has condemned herself;
 do not debase a woman who has debased herself. Enough!
 I require no payment from either you or her,
 for I have come to remit your debts and those of all men.
 You have lived a life of law, Simon, but you are in my debt.
 Now come into the presence of my charity so you can repay me.
 Look upon the harlot here as if she were all my people crying out,
 'I draw new breath as I renounce
the squalor of my sins.'"

Now go in peace, my brothers. May you always be free of any debt.
 Go forward. You have no obligations.
 You have been set free. Never take on the yoke of slavery again.
 Your debt-contract has been torn in two. Never sign another one.
 Lord Jesus, let me, your Melodist, also hear these words,
 since I cannot repay the debt I owe to you.
 have squandered both the principal and the interest.
 Do not demand back what you have given me:
 the principal is my soul, the interest is my body.
 Come, redeem me in your mercy. Raise me, deliver me
from the squalor of my sins.

Kasia, The Sinful Woman

Překlad: Dyck, A., On Cassia, Κυρίε ἡ ἐν πολλαῖς, Byzantion 56 (1981), 63–76.

Lord, a woman who fell into many sins,
 Recognizing Your Divinity,
 Took up the myrrh-bearer's office,
 With tears brought you myrrh before your entombment. "Ah me !" she said, "night is upon
 me,
 The goad of incontinence, gloomy and moonless,
 To lust after sin.
 Receive my streams of tears,
 You who use clouds to draw the water of the sea;
 Bend to my heart's groans,
 You who bent the heavens with your ineffable abasement.
 I shall cover With kisses
 And wipe again
 With the hair of my head
 The immaculate feet of You,
 Whose footfalls echoing in her ears,
 Eve in paradise at even-tide hid herself in fear.
 Soul-saving savior, who will track down
 The numbers of my sins and the depths of your judgments?
 Do not overlook me your servant,
 You who have pity without measure."

Digenis Akritis

Překlad: Digenis Akritis. Byzantský epos o Dvourodém Hraničáři, přel. O. Cikán – M. Kulhánková, Červený Kostelec 2018.

Kniha čtvrtá: {Hraničářova hrdinství}

- Zde začínají zmužilá hrdinství Hraničáře.
 I o tom, kterak uloupil nad všechny krásnou dívku
 a jak si ji vzal za ženu, zpěv čtvrtý pojednává. – – –
 Však nejdříve připomenu vám Erótovu sílu.
- 5 Aj, on jest věru kořínkem i počátkem vši lásky,
 z níž milování vyrůstá, jež rodí věrnou touhu,
 a ta, když časem zesílí, vynáší divné plody,
 jak nekonečné starosti, tak hrozný strach a úzkost,
 jak nebezpečí nesčetná, tak odchod od rodiny. –
- 10 Aj, mladosti věk kvetoucí nám srdce rozervává
 a pobízí nás ke smělým, neuváženým činům,
 někdy k vyplutí na moře, jindy ke skoku v oheň.
 Jak draky příšerné, tak lvy i ostatní zvěř divou
 nebere touha nikterak, když zesílila, vážně,
 15 a nebojácné lupiče pokládá za nicotné.
 Temnotu má za denní svit a soutěsky za pláň,
 nespavost za odpočinek a vzdálenost za blízkost.
 A mnozí se i víry své pro věrnou lásku zřekli. – – –
 Abyste si nemysleli, že nejsem věrohodný,
 20 zde předvolávám mezi vás svědka hodného chvály,
 blahorodého emíra, prvního ze Syřanů,
 jenž slynul krásou půvabnou, ukrutnou udatností
 a vzrůstem těla zázračným i ušlechtilou silou,
 o němž se každý domníval, že Samsonem je druhým.
- 25 On jen holýma rukama lva roztrh urostlého,
 ba množství zcela nezměrné lvů hrozných pozabíjel. –
 Neopisujte Homéra, Achilleovy skutky,
 ni Hektorova hrdinství, vylhané je to všechno.
 Alexandros Makedonský byl jistě velmi moudrý,
 30 však pouze s Boží oporou měl stát se světovládce.
 I emír měl zatvrzelé srdce, než poznal Boha,
 a s vírou v něj si vyzískal i zmužilost a smělost. –
 Ióannakés a Kinnamos a stařec Filopappús
 nestojí vůbec za zmínku, ni slova nejsou hodni,
 35 neboť přes všechno chvástání ničeho nedosáhli,

avšak zpěv můj je pravdivý a mnoha svědky stvrzen. –
 Emírův strýc byl Karoés, děd jmenoval se Ambrón,
 ti dali mu tři tisíce vybraných kopiníků,
 s nimiž Sýrii pokořil a podrobil si Kúfu
 40 a s nimiž také překročil hranice Římské říše.
 Tam zbořiv hradů bezpočet u města Héraklova,
 i Charsianon vypleniv, Kappadokii taktéž,
 unesl dívku spanilou, Dukovnu blahorodou,
 pro její krásu úžasnou, rozkošné její mládí,
 45 a pro ni všeho zřekl se, i víry své i slávy,
 a pro ni stal se křesťanem a pravou víru přijal,
 a s Římany již neválčil, nýbrž jim věrně sloužil. –
 Jim narodil se synáček po pravdě přelíbezný,
 jenž pro vysoký původ svůj měl jméno Basileios,
 50 však říkali mu Dvojrodý, dítě dvojího rodu,
 neboť byl barbar po otci a po matce byl Říman,
 a jelikož byl hrdinou, jak dozvíte se brzy,
 hranice chrabře střežícím, též Hraničář se zove. –
 Děd jeho byl Antakinos z rodiny Kinnamovců
 55 a zemřel kdys ve vyhnanství císařem nařízeném,
 jenž Basileios zval se též a též hranice střežil.
 Náš Hraničář se nemálo podobal dědu svému,
 stratégovi to slavnému, ctěnému mezi všemi.
 Měl babičku stratégovnu, Dukovnu blahorodou,
 60 a množství strýců úžasných, bratrů překrásné matky,
 již pro svou sestru k souboji se mužně odhodlali
 s emírem, jenž však nakonec se měl stát jeho otcem.
 Nuž takový měl Dvojrodý Hraničář tedy původ
 a pro zmužilá hrdinství ve světě sklízel obdiv.
 65 Aj, jeho skutky pospěšme teď arci opěvovat. – – –
 Inu, úžasný hrdina Hraničář Basileios
 byl otcem svým co dítě již přenechán učiteli,
 jímž vzděláván byl důkladně celé tři dlouhé roky,
 takže k bystrému rozumu získal i vědomosti.
 70 Pak chtěl však jezdit na koni a samozřejmě lovit,
 a tak se s otcem den co den v těch dovednostech cvičil.
 Až jednoho dne promluvil na svého otce takto:
 „Otče a pane můj, mám chuť a touhu ve své duši
 dokázat svoje schopnosti v souboji s divou zvěří.
 75 A miluješ-li opravdu své dítě Basileia,
 vyjedme tedy na místa, kde divá zvěř je hojná,
 a uvidíš, jak silná jest má velká bojechtivost.“
 Otec vyslechna tuto řeč milovaného syna,
 byl v duchu velmi potěšen i rozradostněn v srdci,

80 s jáсотem syna políbil a pravil tato slova:
 „Ó milé dítě nejdražší, srdce i duše moje,
 úžasná byla tvoje řeč, již s radostí jsem slyšel,
 avšak nenastal ještě čas příšerné zvěrobitvy,
 neb pustit se na divou zvěř je velmi nebezpečné
 85 a ty jsi přece teprve dvanáctiletý chlapec,
 a proto ještě nehoden souboje s divou zvěří.
 Tak, dítě moje nejsladší, dál o tom nepřemýšlej,
 ať svého mládí růže květ předčasně neulomíš.
 Až bohdá jednou vyrosteš do dospělého muže,
 90 pak konečně ti nastane čas boje s divou zvěří.“
 Však dítě vysokorodé vyslechnouc tato slova,
 zarmoutilo se velice a ve svém srdci trpíc,
 se slzícíma očima tak k otci promluvílo:
 „A počkám-li, až vyrostu, můj otče, v dospělého,
 95 co z toho potom budu mít? To zmůže přece každý.
 Já toužím vyniknout už teď a pro rodinu zářit
 a chci i tobě ukázat, jenž jsi mým dobrodincem,
 že budu sluhou zmužilým, cenným, jak si mě přeješ,
 i druhem tvým i oporou v jakémkolivěk boji.“
 100 Nakonec otec vyhověl přání milého syna.
 (Vysokorodí poznáť se již brzy v útlém věku.)
 A v rozbřesku příštího dne vzal s sebou svého švagra,
 ze všech bratrů nejmladšího, zlatého Kónstantina,
 a s ním i syna vlastního, jenž Hraničář se zove,
 105 dále pak ze svých jinochů nejzmužilejší jezdce
 a křovinami hustými projeli v stinné háje,
 kdež uviděli zdaleka medvědy hrůzostrašné,
 medvěda i s medvědicí a dvěma medvíďaty.
 I zvolal Hraničářův strýc: „Tak, Basileie, ukaž,
 110 však ozbroj se jen palcátem a zanech svůj meč v pochvě,
 neboť se vůbec nesluší jít na medvědy s mečem.“
 Pak zázrak stal se úžasný, každý na div ten zíral,
 neboť jakmile vyslechlo dítě strýcova slova,
 hned seskočivši se sedla, opasek povolivši,
 115 svůj pancíř s těla shodilo, protože bylo horko.
 Načež pouze svou suknici opaskem opásavši,
 nasadivši si na hlavu nízkou plstěnou čapku,
 vyřítilo se jako blesk pryč od své pevné zbroje
 a nemělo nic u sebe než jenom prostý palcát,
 120 ovšem též sílu velikou a nevídanou hbitost. –
 Tu ocitl se mladičkový Hraničář u medvědů
 a stanul proti samici chránící medvíďata,
 jež s řevem věru strašlivým se ihned na něj vrhla.

Než on, doposud neznalý příšerné zvěrobitvy,
 125 ani se k straně nestočil, by palcátem se ohnal,
 nýbrž se na ni řítit dál, chytil ji kolem trupu,
 sevřel ji svými pažemi a zardousil ji vmžiku,
 až vnitřnosti jí vyhřezly ven z otevřené tlamy.
 Mezitím samec utekl a v křoviskách se ztrácel,
 130 však strýc nemeškal zavolat: „Ať neunikne, chlapče!“
 A ten se vůbec nevracel pro odhozený palcát,
 než orlím letem dostihl to hrozné divé zvíře.
 Medvěd se náhle otočil a s otevřenou tlamou
 rozeběhl se na chlapce, by spolknul jeho hlavu.
 135 Tu chlapec vůbec neváhal, hned za pysky jej chopiv
 medvědem strašným zatřásl a povalil jej k zemi,
 načež mu krkem zakroutiv, vaz jedním rázem zlomil,
 a divé zvíře vydechlo naposled v jeho ruku.
 Ten medvědí řev hrozivý a mocný dupot pracek
 140 laň vyplašily z úkrytu nedalekého houští.
 A emír rázem vykřikl: „Před tebou, dítě, chyt' ji.“
 Tu chlapec otce poslechna, vyrazil jako pardál
 a několika skoky jen doskočil k hbité lani,
 již uchopil za kopyta čiperných zadních běhů,
 145 a pak tou laní zatřásl a rozerval ji vedví. –
 Kdo mohl by snad nechválit velikou milost Boží
 a neoslavovat jeho nesrovnatelnou sílu?
 Aj, byl to zázrak úžasný, ohromující mysl,
 že malé dítě bez koně dohnalo laň jen během,
 150 že holýma jen rukama medvědy zardousilo.
 Aj, velkého toť Boha dar a dar Pravice jeho.
 Ó nohy mládím kvetoucí, vy rovnáte se křídům,
 vy rychlostí zvěř vysokou zázračně zdoláváte,
 drtíte silou ohromnou příšerné divé šelmy. –
 155 A proto všichni svědkové neslýchaného divu
 v svém ohromení velikém tak spolu rozmlouvali:
 „Ó svatá Panno Marie, co jsme to uviděli?
 Může ten chlapec člověkem být z vezdejšího světa?
 Ne, Bohem z nebe seslán jest pro radost pravých mužů,
 160 aby uzřeli s obdivem, jak bojuje a běhá.“
 Jakmile toto vyřknuli jak chlapcův strýc, tak otec,
 vyrazil obrovitý lev z rákosí hlubokého,
 a oba obrátivše hned pohledy na mladíčka,
 uhlídali, jak uklízí zvěř ulovenou v houští.
 165 Pravicí táhnul medvědy, zdolané jako první,
 a levicí zas táhnul laň v dva kusy přetrženou.
 A vtom strýc rázem vykřikl: „Rychle sem, dítě, poběž,

- nech ležet mrtvá zvířata, zde máme další živá,
aby se s nimi měřili synové blahorodí.“
- 170 Tu chlapec slovy těmito mu ihned odpověděl:
„Inu, je-li to záměrem spravedlivého Boha
a mám-li otce svolení a předobré své matky,
pak lehne brzy mrtvý lev jak medvědové před ním.“
Už vyřítit se bez meče a už útočil na lva,
- 175 však pravil ještě jeho strýc: „Ne, ozbroj se svým mečem,
neboť to není plachá laň, lva jen tak neroztrhneš.“
Ihned mu mladík odvětil a pravil tato slova:
„Aj, velký Bůh je všemocný, můj strýci a můj pane,
tak jako laň mi zajisté i lva do rukou složí.“
- 180 I přesto vytasiv svůj meč, řítit se proti dravci,
však když se k němu přiblížil, lev o kus poodskočil
a švihaje svým ocasem, do boků se jím tloukl,
než zařvav řevem přestrašným, vrhl se na mladíka.
Dítě se mečem napřáhlo, pozdvihnuvši jej k nebi,
- 185 i udeřivši doprostřed hrozného lvího čela,
dravcovu hlavu rozřalo až k lopatkám v dvě půle.
I pravil strýci Dvojrodý Hraničář tato slova:
„Tak vidíš, zlatý pane můj, velikou sílu Boží?
Což neleží zde mrtvý lev jak medvědové před ním?“
- 190 Načež jak otec, tak i strýc mu vroucně zulíbali
i ruce, paže k ramenům i hruď i víčka očí,
a oba dva naň radostně zvolali naráz takto:
„Každý, kdož libé mládí tvé a krásu tvou jen uzří,
ó nejmilejší chlapče náš, ten uzná bezpochyby
- 195 a s nejpevnější jistotou tvou zmužilost a chrabrost.“
Neb byl ten chlapec obdařen přednostmi líbeznými,
měl kučeravý plavý vlas, výrazné velké oči,
tvář světlou, však i kvetoucí, obočí hustě černé
a křišťálově jasnou hruď, však širokou sáh celý.
- 200 Otec ve velkém jásotu na svého syna hleděl,
i radostně jej oslovil a pravil s potěšením:
„Nesmírné horko panuje, slunce je v nadhlavníku,
a divá zvěř je ukryta v chladu hustého křoví.
Nemeškejme a odjedme tedy ku svěží vodě,
- 205 aby sis tváře opláchl, jež zality jsou potem,
a pak si šat svůj převlékneš, jenž jestiť poskvrněný
od pěny zvěře divoké a hrozného lva krve.
Jsem otcem třikrát blaženým, že tebe mám co syna,
těmato svýma rukama sám omyji ti nohy.
- 210 Veškeré svoje starosti vytrhávám si z duše,
neb vím, že nemusím mít strach kamkoliv tebe vyslat,

na dlouhé cesty trnité či k hlídkám nepřítele.“
 A všichni se hned vespolek k pramenu odebrali,
 jenž vodu skýtal úžasnou a jako sníh tak svěží,
 215 i kolkolem tam usedli a jedni myli ruce
 a druzí tváře chlapcovy a otec myl mu nohy.
 Pak všichni vodu z pramene hltali nenasytně,
 jako by snad učinila i z nich hrdinné muže.
 I vyměnil si chlapec šat a oblékl si nový,
 220 lehkou a skvělou suknicí, jež chladila mu tělo,
 a šarlatový kabátec obšitý zlatým lemem,
 kterýž byl ještě ozdoben perlami zářícími,
 a límec vonně potřen byl jak mošusem, tak ambrou.
 Namísto běžných knoflíků měl řady čistých perel
 225 a knoflíkové smyčky zas byly z ryzího zlata.
 Jezdecké jeho střevíce zdobený byly gryfy
 a na ostruhách kroucených svítily drahokamy
 a drahokamy červené měl na všech zlatých špercích. –
 Však chlapec vysokorodý, maje velice naspěch,
 230 neb chtěl co nejdřív k matce zpět, aby nebyla smutna,
 družinu celou do sedel rychle nasednout nutil.
 Sám vzal bělouše jasného jak krásnou holubici,
 jenž měl do hřívky vpletené převzácné drahokamy,
 a mezi těmi kamínky leskly se zlaté zvonky,
 235 veliké množství zvonečků překrásně klinkajících
 cinkotem ohromujícím a vskutku divuplným.
 Kropíř měl bělouš hedvábný, zelenopurpurový,
 jenž dokonce i sedlo kryl a před prachem je chránil,
 avšak pletené řemení zdobily zlaté třásně
 240 a celý postroj leskl se perlami zářícími.
 Byl kůň to zcela nezkrotný a o udidlo nedbal,
 však dítě hřebce divého ovládlo bez námahy.
 Než všichni div ten uzříce, žasli velice nad tím,
 kterak kůň divý vykročil dle mladíkovy vůle,
 245 jenž jak na stromě jablko vznešeně skvěl se v sedle. –
 I vyrazili na cestu zpět ku domovu svému,
 napřed družina jinochů do šiku seřazená
 a za ní pak jel chlapcův strýc a za ním chlapcův otec
 a mezi nimi chlapec sám jak jasné slunce zářil,
 250 třímaje ve své pravici s lehkostí dlouhé kopí
 arabské, jasně zelené, s praporcem pozlaceným.
 Jaký to kvítek na pohled, jaká rozkoš jej potkat,
 a vskutku, chlapcův krásný vzhled byl vůní mošusovou. – – –
 Na jejich cestě stál však dům stratéga významného,
 255 a projížděje pod okny, tu chlapec náhle zapěl:

„Když jinoch v lásce zaplane pro dívku v květu mládí,
 a přišed k ní, když uhlídá rozkošnou její krásu,
 puká mu srdce nešťastné, svět přestává jej těšit.“
 Než tamní lidé slyšíce líbezná jeho slova,
 260 rozjásali se podobně jak kdysi Odysseus,
 když písni Sirén naslouchal, na korábu svém spoután.
 I sama dívka vyslechla, co chlapec venku zpíval,
 aj, překrásná a proslulá a věhlasná to panna
 a nevidaně půvabná, z nedostižného rodu,
 265 a její velké bohatství, statky a další jmění
 nebylo možné spočítat, ba ani představit si.
 Jen vynachválit její dům snad nikdo nedokáže.
 Byl z mramoru a ze zlata a mozaikami zdoben,
 však bylo zdivo komnaty, již obývala panna,
 270 celé ze zlaté litiny a mozaikami kryto,
 i měla tato komnata jméno Komnata panny.
 A když ta dívka bohatá, kvetoucí nade všechny,
 tu uhlídala mladíka, jak zrovna vyprávěl jsem,
 tak srdce její vzplanulo a svět ji přestal těšit,
 275 a bolest se v ní vznítla, jak po právu to bývá.
 (Ostřejší totiž láska jest než jakékoliv šípy,
 a hledícíma očima vniká do lidské duše.)
 Chtěla své oči odvrátit od vznešeného chlapce,
 však nemohla je odloučit od jeho velké krásy,
 280 a tak jej sledovaly dál, neb podlehly mu zcela.
 A tak své chůvě tichounce do ucha zašeptala:
 „Jen pohleď, chůvo nejdražší, na chlapce líbezného,
 na krásu zcela zázračnou a nevšední to mládí.
 Kdyby jen otec můj a pán za zetě si jej vybral,
 285 věř mi, že by pak zetě měl jak nikde nikdo jiný.“
 A nepřestala špehýřkou sledovat toho chlapce,
 jenž skutečně nic netušil a ptal se otce svého:
 „Kdo vlastní tento ohromný a velikánský palác?
 Není stratéga onoho kolkolem věhlasného,
 290 jenž má prý dceru proslulou svou krásou, jak se říká?“
 „Ano, mé dítě nejsladší,“ odpověděl mu otec.
 „Pro ni zemřelo bezpočet Římanů blahorodých.“
 „A kterak, otče, zemřeli?“ tázal se chlapec nato.
 „Hodlali, milý synu můj, silou tu pannu unést,
 295 jak říká se, prý pro půvab vznešené její krásy,
 než stratég se to dozvěděl, té krásné panny rodič,
 nastražil léčku únoscům a všechny do ní chytil,
 načež dal jedněm hlavu stít, druhým vypálit oči,
 neb velké moci těší se a slávě v těchto krajích.“

- 300 Zhluboka vzdechl Dvojrodý a pravil svému otci:
 „Pros Boha, otče, abych se nerozhodl ji unést,
 neb nikdy žádná léčka mě nikterak nevystraší.
 Však jednu prosbu na tě mám, pokud souhlasit budeš,
 abys požádal stratéga o řádné sešvagření.
- 305 Pakliže uzná za vhodné mě přijmout jako zeteř,
 tak bude tedy tchánem mým z vlastního rozhodnutí,
 však odmítne-li, otče můj, pak uzříš, co se stane.“
 „Ba žádal jsem jej mnohokrát, nade vše drahý synu,
 však jeho v této věci nic k ničemu nepřinutí.“
- 310 Jakmile vyřknul slova ta otec synovi svému,
 uhlídal mladík špehýřku a krásnou pannu za ní,
 než upíraje na ni zrak, kupředu víc se nehnul,
 a stanul zcela ohromen a s rozechvěným srdcem.
 Poté bělouše pobídnuv, přiklusal rázem k panně
- 315 a něžně na ni promluvil i oslovil ji takto:
 „Pověz mi, milá panenka, chováš-li mě v své duši,
 a přeješ-li si, abych tě za nevěstu si zvolil.
 Však máš-li srdce jinde již, pak nežádám tě o nic.“
 Panna chůvu přivolavši, dala jí tento rozkaz:
- 320 „Běž dolů, dobrá chůvo má, a rci jinochu toto:
 „Při Bohu tobě přísahám, žes do mé duše vstoupil,
 než nevím jistě, mládenče, z kteréhoš vyšel rodu.
 Je-li tvé jméno Dvojrodý Hraničář Basileios,
 pak vím, žes vysokorodý a nade všechny bohat
- 325 a žes jakožto Dukovec ba i z našeho rodu.
 Však stratég, mocný otec můj, maje své hlídky všude,
 ví dávno o tvých hrdinstvích a zmužilých tvých činech,
 tak hled, aby ses, mládenče, kvůli mně neohrozil,
 abys neztratil kvetoucí a překrásné své mládí.
- 330 Otec tě šetřit nebude, neboť soucitu nezná.““
 Mládenec ihned odvětil a oslovil zas dívku:
 „Vykleň se, zoro líbezná, ať uhlídám tvou krásu
 a ať mi vstoupí do srdce nekonečnost tvé lásky.
 Jak vidíš, doposud jsem mlád a nepoznal jsem touhy,
 335 ni nepoznal jsem doposud cest vyznačených láskou.
 Vstoupí-li touha po tobě teď arcí do mé duše,
 pak ani stratég, otec tvůj, ani tvé příbuzenstvo,
 ni všichni jejich poddaní, byť třebaš proměnění
 v šípy a v mečů výšlehy, mě nikdy nezastaví.“
- 340 A nikde nebyl nadohled rozmluvy jejich konec,
 neb k necudnému jednání je bičem nutil Erós.
 (Stáváť se rozum otrokem, vždy když je Erós pánem,
 když myšlenky si zapřáhne jak vozataj své koně.

Toť důvod, proč, kdož touhy pln, své zdvořilosti nedbá,
 345 před sousedy se nestydí, příbuzných neleká se,
 jsa beze studu proměněn v otroka milování.)
 Přesně tak tenkrát trpěla i blahorodá panna,
 vyklonivši se malinko z okna z ryzího zlata. –
 Tu oslnila jeho zrak zář krásy její tváře,
 350 až nemohl ni pohledět na pannu sluncerodou,
 jejíž tvář přímo do očí mu paprskem svým šlehla.
 Ta dívka vskutku zdála se být uměleckým dílem,
 aj, oči jasné, půvabné, vlas plavý, kučeravý,
 aj, sytě tmavé obočí, ba nezřetěně černé,
 355 obličej jako bílý sníh, však tváře zbarvené
 tím nejvzácnějším purpurem, ceněným u císařů. –
 A mladík obdivuhodný tu krásu tehdy spatřiv
 byl ve své duši zasažen a raněn ve svém srdci,
 trpěl nesmírnou bolestí a stanul v strašných mukách.
 360 Však krásná panna vznešená spatřivši jej v tom stavu
 a nechťíc jeho trápení nadále prodlužovat,
 tu okamžitě vyslala mu znamení své lásky
 smíšené s velkou radostí a naplněné štěstím,
 i podala mu prsten svůj a vyřkla tato slova:
 365 „Jeď domů, milý jinochu, a nezapomeň na mě.“
 Hned mladík prsten uschoval u srdce pod pancířem
 a takto dívce odvětil: „Čekej mě za úsvitu.“
 Pak rozradostněn s družinou dál v cestě pokračoval,
 však došed domů, hroznými už starostmi byl jímán
 370 a prosil Boha modlitbou z celého svého srdce:
 „Aj, Bože, Vládce nebeský, vyslyš tuto mou prosbu.
 Učiň, ať slunce zapadne a vyjde jasný měsíc,
 jenž má mým tajným druhem být při službě, k níž se chystám,
 neboť já samojediný na cestu vypravím se.“

Krétská literatura

Georgios Chortatsis, Erofilis

Překlad in: Three Cretan Plays, tr. by F. H. Marshall, Oxford 1929.

Prologue spoken by Charos

My countenance so wild and grim and veiled in pitchy dark,
 The scythe I carry in my hand, my bones all bare and stark,
 The thunders which so oft do roar, the lightnings which forth break,
 Opening the ground, and seeming from the depths of hell to make
 A road – all these alone, without the aid of speech, full well
 To those who look upon me here to-day my nature tell.
 Yet none the less I have desire for easing fo my mind
 To tell you clearly who I am that you my powers may find.
 I am that one whom all mankind hate with a deadly hate,
 And that I am dog-hearted, blind, and pitiless relate.
 For I am he who when I list hurl suddenly to death
 Kings and the great ones of the earth, and take away their breath
 From rich and poor impartially, from master and from slave,
 From young and old, from great and small, from lively and from grave,
 From wise and fools – from every sort that is of human kind,
 Whether they be in flower of youth or grip of years confined.
 Glories and honours I blot out, o'er names a veil I cast,
 And friend from friend I separate, and reputations blast.
 The angry heart I dominate, the schemes of men I change;
 Their hopes I scatter to the winds and all their plans derange.
 And wheresoe'er my eyes are turned, blazing with bitter ire,
 Whole towns sink into wreck headlong and continents expire.
 Where are the kingdoms of the Greeks? Where are the lands of Rome
 So wealthy once and powerful? Where now will you those glories find
 Of famous Athens – famous once for arms and powers of mind?
 Where is the mighty Carthage now, and where those warrios great
 Of Rome? Where now the wealth which these once brought unto their state?
 Where now is Alexanders's fame and all his warrior's might?
 Where now the Caesars' glories which the world once filled with light?
 All these are shattered by my hand and through me come to nought,
 They are but dust and ashes now and to neglect are brought.
 Therefore I count thoser fools indeed who think by toil or art
 They can defy my hand and e'en prevent it from its part
 Of bringing to and end their names, by writing idle tale,
 Or can by doing of some deed, or true or false, prevail.
 More foolish still I those account who immortality

Woo by the making of base gain or heaping fee on fee.
 For all these are by me destroyed and také their wings for flight,
 All these by time and passing years are blotted out of sight.
 Where is Chaldean's lettered lore, and where are those who sought
 For immortality by pen, and all their power brought
 To write the history of the wars which were waged by mankind,
 Or those who scattered their great wealth like chaff before the wind?
 Where now the greatness, where the wealth untold fo that huge town
 Which with her royal sway controlled Semiramis did own?
 Come tell me, where are now those man for height of wisdom famed?
 Those rulers strong who with their rod myriads to slavery tamed?
 But since no more on earth they're seen, no trace of them is left,
 One name at least, come mention me; Are they of that bereft?
 Tell me, who were they who did raise what men ,colossi' name,
 Who gathered mountains and thereout half finished that great frame
 The Tower of Babel called? Who bulit, toiling by night and day,
 Those pyramids which still are seen standing in their decay?
 Vain toil! One name of many tell from all that famous band,
 That we may see if, as they deemed, they could immortal stand!
 Nay, all alike by common fate are vanished from the light;
 Hades their names and bodies too has buried out of sight.
 But what need is there I should cull examples drawn from far
 And ancient times, which from ourselves so much removed are?
 Come tell me, where is seen to-day full many an honoured friend,
 Your love dones whom ye held so dear and faithfully did tend?
 Where are those lovers of your place who sauntered up and down,
 And sprinkled musk-leaves in the streets and perfumed all your town?
 And where are they who on their lips the honey-dew dod lay,
 And in their frolics had the power to turn night into day?
 Poor wights! Their dwelling is the pit, all silent is their cry;
 Their naked souls flit o'er the earth, they dust and ashes lie.
 Yet spite these warnings none there is who pondereth in mind
 That he too, ere long time, must needs to Hades passage find.
 They live as if they were to be the heirs of earth for aye,
 As if no thing that world contains their whims could satisfy.
 O wretched above measure they! They cannot e'en perceive
 How fast their days are minishing, how fast the years them leave!
 For yesterday is past and gone; The day before is fled,
 And but a spark of light mid gloom can by to-day be shed.
 Ere that an eye can ope and shut, on victim I descend,
 And without pity I that man straight to his doom do send.
 The light of beauty I put out, I pity not the fair,
 No reck have I of savage heart, of humbleness no care.
 Those who fly from me I o'ertake, who seeks me I repel;

Oft uninvented I arrive as guest at marriage bell,
 And bride and bridegroom, old and young alike away I bear;
 Revel I turn to funeral train, and laughter into tear.
 Instead of pastime I bring gloom, instead of singing, sobs,
 And the grim purpose of my mind my heart of pity robs.
 The whiteness fair of flesh through me foulness of earth infests,
 The face I blot out in decay, the sweetly-scented breasts
 I on a sudden make the home of worms that therein breed;
 Daily my hand is firm resolved to ruin's train to lead
 Houses and families therein, kingdoms and worlds alike.
 For so heaven's justice is fulfilled – with equalness to strike.
 Yet spite of this, I bid you all whom chance assembles here
 To put from out your hearts to-day the slightest thrill of fear.
 For not in quest of you by Zeus have I been hither sent;
 On making prey of you, your sires or children I'm not bent.
 For it is writ in heaven's book that many years ye live,
 And that these years shall wealth enjoy and honours richly give.
 But I am come unto this high and noble palace-gate
 (A place of such surpassing bliss in the world's estimate)
 To deal out death, as you shall see, ere this day pass away,
 Unto the king that dwelleth here and eke his daughter slay;
 To lay his glory in the dust, and then his realm to place
 In other's hand, for all the crimes which his foul rule deface.
 Yes, and a soldier slay I too, the sole remaining shoot
 Left in the world of other king, whom battle did uproot.
 And what I do is to be done at Zeus's strict behest,
 For Zeus will never let a deed of Right unfinished rest.
 Therefore ye must expect to take here grief within your heart;
 With tears in eyes ye will again to your own land depart.
 I say 'your own land, for ye are not now, as ye believe,
 In Crete, but it is Egypt's land that doth your feet receive.
 This city famous Memphis is, throughout the wired world known
 For its great pyramids which rise with stone piled upon stone.
 By Zeus's favour are ye come suddenly to this land,
 That 'fore the eyes of each and all a warning dread may stand –
 That by his death Philógonos may you with terror fill,
 And that the hatred of Unright may through your being thrill;
 That warned by other's fall ye may abide in your estate,
 Seeing how oft prosperity in overthrown by fate.
 O plans of men, ye go awry; judgement, thou lovest eyes,
 O hopes of men, ye are but dupes and end in bitter sighs.
 This king has hopes of joyfulness, on wedding sets his mind;
 'O Fortune,' cries he, 'thou to me hast proved thyself too kind.'
 And yet – the bitterness of woe will soon him overpower,

And maidens' weakly hand with blows will bring him to death's hour.
 So if in this wise kings who rule the wide world with their sway,
 So often find that humbly they my bidding must obey,
 Who amongst lesser folk can hope to reach unto the goal
 Of glory, wealth and honour, though they seek these with their soul?
 Poor dupes! What ye snatch runs away; that which ye grasp takes flight,
 Your gathered store is scattered far, your building sinks from sight;
 Your glory's snuffed out like a spark, your wealth in which ye trust
 I whirled away, e'en as the wind scatters the gathered dust;
 Your name is blotted out as though 'twere written in the sand
 Which the sea covers with its flood, or in the dust on land.
 But now I leave you, for I see the General from the gate
 Comes forth – e'en he whom pangs of death in sharpest form await.

Act three, scene one

EROPHÍLE SPEAKS

Laughter and tears and joys and griefs are all together sown,
 And as one crop you see them born and to their fullness grown.
 Therefore 'tis they turn about, and one takes other's place;
 Who laughed at morning ere the eve to tears will change his gace.
 And so I see it is with me; the joy I erst did show
 Will change to sorrow measureless and to excess of woe.
 For I now trembling stand with fear as though I had to make
 The passage of some stormy sea or traverse some wild brake...
 O wicked Fate that art to me a foe, accursed Fate,
 What sufferings at the hand of Love received can I relate!
 When have these wretched lips of mine had rest from sighs and groans,
 When have they ceased from uttering bitter laments and moans?
 When have these eyes of mine from tears one moment had respite?
 When have I rest received from them or closed them in delight?
 When I was yet a little lass love's slavery I knew,
 And all the ills which from him come and torments round me grew.
 All single-handed every hour with Love I had to fight,
 And never dared what I endured to bring from dark to light.
 A thousand times he pierced my heart, a thousand times I strove
 To banish him this way or that lest he my heart should move.
 A thousand times I, as it were, did fill my ears with lead
 To keep his sweet enticements out and free myself from dread.
 A thousand times paced to and fro and sought a path to find

Wherein I could refreshment seek to cool my burning mind.
 But he could hold me well in check as captain skilled in fight,
 And day and night as doughty foe would make display of might.
 Sometimes I saw him arms in hand, sometimes without his bow
 In guise of friend, and that a friend most deeply loved, he'd go.
 At times he'd show a kindly mien, at times a scowling face,
 At times display a soldier's might, at times a childish grace.
 At times he'd torment cruelly, but often he would show
 The sweetest consolation's balm and fondlings dear bestow.
 A thousand precious promises he'd every day supply,
 And thousand gardens fair for me he'd build aloft in sky.
 A thousand joys he'd paint for me to give my soul delight,
 And ever, fore my eyes he'd hang a thousand beauties bright.
 My difficulties he'd remove and give me daring mind,
 And sweetest converse me to school and counsel he would find.
 Therewith he won a victory, and I became his slave,
 And o'er my miserable heart I him full empire gave.
 Therefore I did myself account a wondrous happy maid,
 And to the credit of my life a thousand blessings laid.
 But now I see he's traitor turned and what he named love's life
 So falsely hath proved nothing elbe but battle's endless strife.
 But look! I see Panáretos; his looks his grief disclose;
 From these 'tis clear that he by now the bitter tidings knows.

Scene two

PANÁRETOS AND EROPHÍLE

PANÁRETOS

When lightnings flash and thunders roar, and the stronf storm winds blow,
 And to the shore the angry waves with a wild crashing go,
 The rolling bark upon the sea now here now there they shake,
 As woth a mighty din the floods of heaving waters break.
 Then is it that the captain good is known; a pilot strong
 For skulfulness is homage paid and honours great belong.
 For by the art of sailor's craft trophies o'er sea are raised,
 And he who guides the vessel's helm is for his cunning praised.
 So I too with a right brave heart Fate's tempest-shock will meet,
 Since it has suddenly conspired to sweep me off my feet.
 I will not bow to death's decree, without I effort make
 To fight against it best I can, ere life from me it take.

EROPHÍLE (aside)

Alas! What is it that I hear! Shall I then now be told
 That new misfortune has arrived and will be linked to old?

PANÁRETOS

But 'tis my lady, as I see, yonder towards me fares;
 Her face is bent unto the ground, her eyes are thick with tears.
 O love, how many are the trials thou causest me to know,
 And yet I cannot but to thee my thankfulness forth show;
 For she with her sweet countenance doth compensate each pain,
 E'en as the sun with his fair light earth's beauties doth sustain.
 The turtle-dove when thunders roar and rain without a rest
 Descends from heaven, leaves the field and flies unto her nest;
 So, lady, why, when tempest sore doth thus our fortunes shake,
 Dost thou from shelter of thy bower hither thy passage make?
 Why art thou come upon this day? Thy face is dark with pain,
 And with its mystery doth rend my wretched heart in twain.

EROPHÍLE

In every sore trial of mine, in every bitter wound,
 Panáretos, save in thyself I've never comfort found,
 Save in thy noble countenance and in thy manly mien,
 As I know well that thou thyself hast ever clearly seen.
 This is the cause for which I've come, only to let these eyes,
 That now so humbly on thee rest, a little ease devise.

PANÁRETOS

O Princess, who my mistress art, my courage and my hope,
 I judge that never tongue of man could with the telling cope
 Of all the misery which has to-day assailed my heart,
 Nor could another thing on earth comport thereto impart
 Save this thy countenance alone; and as the thirsty deer
 Doth with an eager panting to the running stream repair
 That he may drink and be refreshed, in such wise, mistress mine,
 These eyes have panted sore to see those lovely eyes of thine,
 That thou from out my heart shouldst chase its heavy weight of pain,
 And I thereby of cheerfulness full measure might regain.
 But ere I came, my lord and king summoned me with much speed
 To go and meet him; this behest I had forthwith no heed
 As coming from my king, and thus I could not come to thee
 At once, as thy dear nurse did bid, what time she met with me.

EROPHÍLE

What meant this urgent summons?

PANÁRETOS

Yet my lip shrink back with fear
 From opening to tell the tale of all we have to hear.

Two envoys, lady, for thy hand they to the king have brought,
 And he has told me he's resolved (Alas! my heart woe-fraught!)
 To make thee wed; and for that he has seen thee sad at heart
 (As thou thyself hast heard him say, my own life's better part),
 That I to thee enticing words should speak he hath me sent,
 That thou thereby shouldst give to this marriage accursed consent.
 So when this fatal word I heard, lady, thou well canst think
 Into what blaze of burning fires my wretched heart did sink.
 Ney, death itself and slavery I call not such a woe,
 As it that bitterness of pain which I now undergo.
 For death to misery brings end, and even slavery
 As time moves onward in its course may turn to liberty.
 But this my pain which tortureth me whilst in the world I live
 Will, even after I am dead, in Hades torment give;
 And never shall I there below alleviation find,
 But still the memory of my woe will wring my tortured mind.

EROPHÍLE

Each man on earth who is in love hath every cause to fear
 And start at shadows; but for him is consolation near
 When he beholdeth that his love with him is as one soul,
 And that his frame and hers are knit inseparably whole.
 That I do love thee well, thou knowst, and confidence on earth
 Can from no other source for me be brought unto the birth.
 It is upon thy noble mind, upon thy boundless grace,
 Upon thy strength, thy conduct firm, thy wisdom, that I place
 As on foundation strong my love, and in my inmost heart
 I have that noble building set, surpassing in its art.
 And thus it is that in this world nought can this building wreck
 Save death and death alone; and still that ardent love will deck
 With greater beauty, as I trust, our souls in realm of hell,
 For with most faithful love e'en there we shall together dwell.
 Ah me! I would that I could ope for thee my inmost breast,
 And show thee how deep-planted there my love doth ever rest.
 So hadst thou said, Panáretos: 'Unless I meet my deats,
 From thee, my love, I'll ne'er be torn away, while I have breath.'
 Although, my mistress, with my eyes I cannot see thy heart,
 And how I am therein enshrined, yet with painter's art
 The eye of mind can well portray the secret of thy soul
 And what is in thy face enwrapped can like a scroll unroll.
 But my poor heart can by no means its trembling lull to rest
 At thought that what it loves so well may be snatched from its breast.
 I'm like a miser who his hoard has hidden in strong place,
 And ever feels a thousand doubts through his brain surging race,

And with anxiety is torn that men this place may find
 And snatch away from out his grasp the darling of his mind.
 Alas! If other for the sake of paltry treasure-hoard,
 Can never to his heart the peace of restfulness afford,
 How can it be that I from fear and trembling should have peace,
 Or from the thought that I should lose thy peerless beauty cease?
 Nay I have fear e'en of the sun and every wandering star,
 Lest, as they gaze, my mistress, on thy beauties from afar,
 They may rush down and ravish thee and leave me thus forlorn,
 More miserable than any wight that ever yet was born.

EROPHÍLE

Nay, no such beauty is in me and no such comely face;
 It is thy love that my poor self with comeliness doth grace.
 Yet whether fair or foul to view, Panáretos, I be,
 This frame of mine is for thee born, for thee and only thee.

PANÁRETOS

Never, my princess, water could with its streams fire allay,
 As these thy worlds have power to drive my bitterness away.
 Yet, mistress mine, by that some love which 'gan with childhood's years,
 And, grown to full, a loyalty invincible now bears,
 Which both of us by its strong force inseparably detains,
 And both our bodies with love's bond unmeasurable chains,
 I straitly charge thee, never let the king so conquer thee,
 That thou wilt let this love for me from out thy memory flee.

EROPHÍLE

Alas! I cannot find what cause I ever to thee gave,
 Panáretos, that thou shouldst doubt my love for thee, and have
 Such terror in thy mind, as though this thing thou didst not know,
 That I on thee my mind and soul and all my heart bestow.
 O Love, since my lord's eyes are blind, and have no power to see
 That with the fullest powers of soul I love him faithfully,
 One of thy shafts in poison dip, and shoot it to my breast,
 So that it pierce my inmost heart, and thus it stand confessed
 By my untimely death that I remain his loyal mate,
 And only for my love to him meet this my death and fate.

PANÁRETOS

Nay, let this fate upon me fall, if I have any fear
 About that love, my Nereid, or if I know not clear
 That not e'en death can ever cause this love from me to swerce
 Or think that it can the desire of any other serve.

But why I know not – yet some cause fills me with nameless dread
 That this which I so closely grasp may soon from me be sped,
 And that this thing which should to me great consolation give
 And was my life's hope, will ere long make me with terror live.

EROPHÍLE

It is the message which to us so suddenly they brought –
 Panáretos, let us with grief not be so overwrought,
 For that same heaven which at first did join us with one band
 Will see that as companions close we evermore shall stand.
 I pray that heaven, the sea, the earth, the airs that round me play,
 The sun that shines aloft so bright, the stars, the night, the day,
 May put themselves in arms and stand against me as my foes,
 If e'er desire for other man this heart of mine enclose.
 But since we thus conversing here no longer may remain,
 Come to my bower and seek me there, that we some way may gain
 Whereby these envoys for my hand may find themselves in foil;
 For all else after that can we set fairly without toil.
 I go, and see thou dally not.

PANÁRETOS

My lady, go thy way,
 And I will come with speed, and thus what thou commandst obey.

Scene three

PANÁRETOS speaks alone

The sun's bright orb in gloom so dark never can leave a place,
 When he from out the world of day withdraws his shining face,
 As my fair Nereid leaves my heart plunged un profoundest gloom,
 When she my company doth quit and from my side gives room.
 Nor can the winter in the sky collect so many clouds,
 When she with gathered tempest's pall the sun's bright orb enshrouds,
 As are the pond'rings which within my mind are born and sway
 My anxious soul twixt hopes and fears now this and now that way.
 And oftentimes these change about and cannot take firm root;
 Like battling winds they hostile shafts each 'gainst the other shoot.
 One shows to me the faithful love of this my maid so dear,
 And makes a thousand thrills of joy within my heart appear;
 Another doth declare to me 'Fickle is womankind
 And never faithful to their word', and thereby slays my mind.
 Another says to me that I must needs my master dread,
 For if he hear of what I've done, I am as good as dead.

Another full of daring cries that I my hopes should set
 Upon the strength of my right hand and confidence beget.
 A thousand say 'Depart from here', a thousand cry 'Abide',
 And thus a thousand changing thoughts within my mind reside.
 And so it is I suffer what no mortal man yet bore,
 For with this torment which I feel my heart's wrung to its core.
 Lights doth for me darkness beget, and wealth but beggary,
 Refreshing streams do parch me up, and joy means misery.
 Like a strong tower I firmly stand, but like a reed I shake,
 In the same breath I laugh and cry, I dare and yet I quake,
 I walk as in a garden fair, yet am in gaol confined,
 I'm safely in the harbor moored, and yet the depths I plumb
 Of evil fate and to the extreme of misery am come.
 Nay, what is worst of all, amid the surge of tortures fell
 I seem within the glories bright of Paradise to dwell.
 O evil Fate, thou thrice accursed, why dost thou pleasure find
 Without respite for evermore thus to torment my mind?
 O Love, let none who 'fore his eyes this my example bears
 E'er hope for long with thee in joy to live and free from cares.
 For thou all joyousness befeckst with weeping and repine,
 And dost refreshing water with a burning fire combine.
 O Aphrodite whom I serve, who whilst I still was boy,
 Didst thy son's cup – of poison full – give to me to enjoy!
 A draught which such refreshing sweets did temper and refine,
 It seemed to me that what I drank was nectar all divine –
 On me thine eyes with pity turn, rally my fainting mind,
 That I may courage for my heart and knowledge for brain find.
 And grant to me an easy road, for my escape some way,
 That I to check this embassage some hindrance may array,
 And thus their cursed project foil, thereby to still the pain
 Which Erophíle and myself from it must needs sustain.
 And if I have against my lord in ought offended, see
 How strong thou art, how fair my love, and pity give to me.

Scene four

The GHOST of the King's brother speaks:
 From realm of Hades I am come, with dark and gloom o'erspread,
 Since Pluto leave hath given me to view the light that 's shed
 By the bright orb of day; nor yet my eyes have power to see
 The beauties of this brilliant world which lie surrounding me,
 For they have been to nothing save the gloom of darkness trained,
 Nor can the dazzling light of sun by them be yet sustained.
 But though these eyes have not the power of day to see the light,
 Yet can my senses in earth's scents and sweet air take delight.

O world, thou art so fortunate, a spot so blessed with grace,
 A paradise for those who live, a justly longed-for place
 By us who thee have lost, because we cannot again find,
 Whene'er we wish it, that old bliss which we have once resigned.
 But if they do not me deceive, my eyes begin to see
 The shining light that is revealed by the sun's majesty.
 Mountains and plains I now espy and now in vision clear
 The walls of Memphis – town so famed for its great might – appear,
 The seat of my unhappy sire, which to my portion came,
 Sole cause of that untimely death which snatched away my frame!
 In this high palace was I born, and in this house was bred,
 A house on which above the rest fortune her honours shed.
 And while I was but still a lad, I joyed in great delight,
 And beyond that of other boys my lot was gay and bright,
 The while I walked upon this land and entered in this gate,
 And sat aloft upon this throne; thus in my royal state
 My ears did listen oft to words of praise, for 'tis the hap
 Of kings that others them as 'twere in robe of honour wrap.
 But O how false the show of things! Fortune's a fickle jade –
 'Twas in this very place that she an end of my life made,
 And of my children's too – and this was not by foeman's art,
 But by my brother's wrought, that man most pitiless of heart,
 Who now stands free from care, and rules o'er this wide realm to-day,
 And o'er this city of renown and mighty power holds sway.
 We both were of one mother born, one father us begat,
 One town did see our growing years, we in one palace sat.
 Now though throughout our kingdom's realm this custom held its sway,
 That when sire died, then brother should his other brother slay,
 That thus the elder without care should keep his rule in peace,
 And every cause of strife throughout our empire's bounds should cease,
 Yet I, though I the elder was, did this same custom break,
 Nor from my brother, as was wont, essayed his life to take.
 And when he bade me o'er my hosts give him the sole command,
 I these, as unto brother loyal, entrusted to his hand.
 So I, poor fool, within my min did the fond hope sustain,
 That I with him o'er this wide realm as monarch should remain.
 Ye empty thoughts of humankind, ye confidences vain,
 Why have ye not for your own selves example from me ta'en?
 I thought to grow to mighty power, increase of wealth to bring,
 Nay, the whole world seemed to my mind an all too little thing.
 But that great hope which the world's bounds in expectation passed
 Was suddenly in tiny place shut up by death at last.
 For me my brother, knowing nought of gratitude, one day
 Within these very palace-walls with his own hand did slay.

No reason had he save that thus the kingdom would be riven
 From me – that kingdom which the grace of Zeus alone had given.
 And with me at the selfsame time he hurled down to their death
 My children twain of tender age loved more than my own breath.
 But the unkindest cut of all, which gave to me more pain
 Than sharpest swordstroke, was that next my wife was by him ta'en
 And made the partner of his bed; O God, how couldst thou see
 Unmoved from heaven's height this act of matchless cruelty?
 By her as wife he but one child – a daughter – did beget,
 And that same child will him to-day with grief and pain beset.
 For so the heavens give command and Zeus' high justice wills,
 Who evermore for deeds of crime the penalty fulfils.
 But if so be that penalty he puts off for a space,
 And to the sinner to repent doth give some days of grace,
 Yet he remembers in the end, and cometh in his might,
 That thus when men but least expect he may their errors smite.
 And so it is that he to-day will work the bitterest woe
 Upon Philólogos and deal to him a deadly blow,
 This very day on which he thinks he stands at height of bliss
 And doth no honour, that has e'er fallen to monarch, miss.
 But that the sword may pierce his heart with e'en a sharper blow,
 His daughter's love and what it means his own eyes him will show;
 For he will see her clasped within her lover's arms, and groan,
 And o'er a fate, that all ill fate surpasseth, he will moan.
 And this young lover's death with it his daughter's death will bring,
 Yea, and in no great time, himself will to destruction fling.
 This is the sentence that by Zeus is passed upon them all,
 And news thereof has even now reached unto Hade's hall,
 And this such joyousness infused, so filled me with delight,
 That all the pains of hell, it seemed, passed suddenly from sight.
 And Pluto, knowing what just joy I felt within my heart,
 Gave leave to me that from below I should for here depart,
 That these my eyes should feast to-day upon this slaughter great,
 And so I might thereby my soul with greater pleasure sate.
 But look! 'Tis he who issues forth. I tremble at his sight.
 I fear that wound which in my breast he dealt with all his might
 May open once again and spray, as then, a fount of gore,
 And that this blood will fill this place as once it did of yore.

Scene five

KING and his brother's GHOST

KING

Of all the joys wherewith the heaven and nature's mighty power
 Have deigned as with some robe of state the race of men to dower,

None is more fair to view, nor yet more worthy to obtain
 That strength of daring; this I judge to all men must be plain.
 For nothing else exists which them more speedily doth lift
 To heights of splendor or on them bestows great honour's gift.
 'Tis this which has the forests felled and from them timber made
 For ships, and these has on the seas' wide watery highways laid.
 'Tis this which bridges rivers o'er and mountains high ascends,
 'Tis this which into foreign land with mighty forces wends.
 'Tis this alone which honour gives and hoards of wealth obtains.
 This laughs at fear and of the power of Hades recketh nought.
 He who possesses it alone is unto true life brought.
 'This me did lift to kingly power and suffer me to set
 Upon my head a royal crown and golden coronet,
 And made me with much honour lord of Egypt's wide estate,
 So that no man on earth as I can be as fortunate.
 Victory, wealth, honours every hour are multiplied for me,
 And many joys within my house and in my heart I see.
 One single care within my breast disturbed my peace of mind –
 My daughter's marriage. Now I see that this my fortune kind
 Accomplishes, and that indeed in a far better wise
 That e'er I deemed it possible; so that I must surmise
 That no good fortune upon earth with mine can equal be,
 And never power 'mongst humankind matching mine own you'll see.
 But I to Erophile go, the brightness of my eyes,
 Myself to tell her what fair lot of marriage 'fore her lies.

GHOST

O Zeus, who art aloft in heaven, lend an attentive ear
 From thy seat whence thou all beholds, and these high boastings hear.
 O linger not, but speedily on him thy justice show,
 For while thou lingerest his pride ever the worse doth grow.
 E'en now and henceforth work on him the bitterness of death,
 And may this triumph be the last he feels whilst he draws breath.
 Do thou, O Pluto, out of hell a mighty fire upraise,
 As thou didst promise, and therein from end to end let blaze
 Anger and torments, murder foul, and weeping's mournful sound,
 And may this palace from to-day be levelled to the ground.

(Hereupon three FURIES come forth with lighted torches and rush with noise from one end of the stage to the other and say:)

FURIES

What other work dost thou obtain?

GHOST

Return again apace
 Below into the murk of hell and into torment's place.

CHORUS

O race for wealth, hunger for fame,
 O cursed lusting after gold,
 For you full many to death came.
 Unjust wars arise untold,
 And quarrels countless for your sake
 O'er mankind their fell empire hold.
 May your name to Hades take
 Flight, and never raise its head,
 Terror among men to make.
 Some demon was it who you led
 Upwards unto the world of men,
 And from you was poison bred.
 For pity ye abhor, and when
 Ye come, justice flees apace.
 Fairness and beauty ye nought heed,
 For you in heaven is no place;
 But here upon earth ye breed
 Restless strife in the human race,
 And brethren into wars lead.
 Friend through you denieth his friend,
 And children hate to fathers bear.
 Love's pleasures to pains descend
 Thanks to you, and ofttimes we hear
 Lover's groans which the heart rend.
 O blessed poverty how dear
 Thou art, who dost invite sweet sleep
 Upon the bed thou visitest;
 In what delights fair dost thou steep
 Two loving hearts; with what rest
 Thou dost their mind refreshed keep.
 Nor will a word like this arrest
 Thine ears by poor man spoken:
 'This man is not my peer, his looks.
 No kingly race betoken.'
 But him and him alone he brooks
 Whose love shines forth unbroken.
 There ambition breeds no strife,
 There no jealousies arise
 To make burning hell of life.
 They no fetters for lips devise,
 But speak freely man to wife

What loving heart to tongue supplies.
 O wealth accursed, what friend to thee
 Is not like a maddened hound
 To self, to guests, to family?
 What miser contentment found
 In wealth? What limit did he see
 Set unto his heaped gold-mound?
 With justice doth heaven feel rage
 Against such men, and make its aim
 Them in torment to engage.
 Their wealth, their kingdom in doth maim,
 It blotteth out from off the page
 Themselves and their swollen fame,
 But ere they go down into hell,
 They a thousand torments bear;
 Of tears their eyes are made a well.
 Philógonos, thy crimes cry clear
 For vengeance, they are so fell.
 And heaven and justice this declare,
 Who soon reward due will send
 For all thy deeds done on this earth,
 And make thy neck 'neath torments bend.
 Thy riches, which have their birth
 In blood and plunder without end,
 And thy might are nothing worth.
 But in this danger threatening thee
 Alas! I view my lady caught,
 And I weep of tears a sea.
 To thee, O Zeus, I make resort,
 All humbly on bended knee.
 Let not this house to what I fear be brought.

END OF ACT THREE

Scene five

MAIDENS, CHORUS, and NURSE

MAIDENS

Let us go forth, that we may of our mistress somewhat hear.
 But who is this that's lying dead, here at our feet, so near?
 Alack! What is it that I see? My mistress, is it thou?
 What ails thee that thou liest here, with death writ on thy brow?
 My princess, speak a word to us. Raise thyself to thy feet.
 Turn thou thy silvern face that we may greet thee, as is meet.
 Alas, she's slain herself! Help us, strangers, to bear this blow!

CHORUS

O lift her up, and speedily. Why dost thou dally so?

MAIDENS

Seest thou not, she's slain herself? Her hand still grasps the sword
Which deep into her very heart its savage way has bored.

Alas! Unutterable woe, evil that knows no bound!

O ladies, lend your aid that I a little turn her round.

Ill-fated mistress, why hast thou thyself thus done to death,
What cause so great that thou to-day hast ta'en away thy breath?

CHORUS

Markest thou not the cause of this? It is this severed head,
Panáretos's, which with such deep streams of gore has bled.
This only is the cause!

MAIDENS

O youth, who wast so full of grace,
Panáretos, who to the world gave beauty by thy face!
O mistress kind and pitiful, to us so passing dear,
Why hast thou thus the hearts of all to-day to grief laid before?

NURSE

Ladies, what is the cause why ye make this ado and weep?
Why are ye so o'ercome with grief and loudly wailing keep?

CHORUS

Seest thou not, CHrysónome, dost not our mistress mark?
Thou askest why we make ado, though she in death lies stark?

NURSE

Alas! my Erophíle dear! Alack, alack, alack!
Ah me! Unuterrable woe!

CHORUS

Hold her and keep her back,
Else she will surely slay herself.

NURSE

Alas! my daughter dear,
With what an evil dawn for me to-day's light did appear!
My mistress, tell me what's the cause that thou thyself hast slain?

For that thou liest dead, this sight is to my eyes too plain.

CHORUS

Seest thou not within this bowl the severed hand here placed
Of what was once Panáretos, and here his head defaced?

NURSE

This then must be the cause why she herself has likewise slain;
'Twas but to-day she said she had this resolution ta'en.

CHORUS

O hand of king so pitiless and ne'er to kindness bent,
Why hast thou this day to death's realm these two fond lovers sent?
Alas! my Erophíle dear, I would that from my eyes
Now darkened o'er two fountains full of water might arise
To wash away the stains of blood that there surround thy heart.
And after that is done no less I will on mine own part
Unto myself with this my hand deal out a ruthless blow,
As thou didst to thyself, and thus unto my death will go.
Alas, my Erophíle loved, shall then such beauty be
Consigned to Hades? Must we it mere dust and ashes see?
Shall then those locks gold-tinted fall from off that comely head?
Shall those blue eyes, like sapphires bright, dissolve in earthy bed?
Shall that fair face and those fair hands as a pure marble white
Become mere food to feed the worms, my daughter, my delight?
Alas! my Erophíle dear, shall Hades' realm thus thrive
Upon thy beauties, though of these thou wilt the earth deprive?
Without thy presence thou must leave the sun's orb darkened o'er,
And all the world in blackness plunge and cause it sorrowing sore.
On gladness thou death-sentence layst, for this must needs to-day,
My Erophíle, with thyself to Hades pass away.
Ah me! What heavy weight of woe and bitterness is mine!
How through thy loving act beguiled and cheated I repine!
I thought to kiss thy marriage-crown when placed upon thy head,
But now I tremble thee to touch by thy self-slaughter dead.
I hoped to take into my arms the child which thou shouldst bear,
And rear him tenderly – nay more, to see that same child's heir.
And I am burying thee this day, and with thyself thus slain
Thou from my miserable frame its life no less hast ta'en.
Alas! What wealth of torturing that dream laid on thine heart,
That evil dream which thou to me didst on this day impart!
How well thou knewest its import and of me tookst thy leave,
And kissedst me as though thou didst o'er some fond mother grieve.
But I make promise that with thee I will to Hades fare,
To be for thee a faithful nurse and servant even there,

When I have buried with thy corse, my mistress, what remains
(How little!) of Panáretos – for Fortune so ordains.

CHORUS

Chrysónome, I see the king – that heartless wretch – draws near.
So cease thy wailings; for a plan I will e'en nor prepare
Whereby he shall no longer live. But let him come anigh,
For him we with the sharpest pangs that death can give will try.

NURSE

Nay, ladies, nay! leave it to heaven its own revenge to win,
Never yourselves on day like this enter on such a sin.

CHORUS

It were a sin that such a wretch another hour should live...
But he is here; so to thy tears thou must a truce now give.

Scene six

KING, NURSE, MAIDENS, and CHORUS

KING

Great sounds of weeping I do hear – and for that traitor too
Who justly has been put to death. Why make you this ado,
Ladies, and one to other pour your lamentations loud,
As though each one before her set beheld her own death-shroud?

CHORUS

My lord, it is because we see our mistress 'fore us dead
And Fate has us to look upon this sight of misery led.

KING

And who has caused her death?

CHORUS

The things thou seest and yonder knife
Wielded by her own hand, my lord, have ta'en from her her life.

KING

And 'fore your eyes slew she herself?

CHORUS

Nay, when we came, we found
Her lifeless corse before our eyes outstretched upon the ground.

KING

One who has wrought an evil deed must e'er expect to find
 An evil and ultimately end, wherever he's confined.
 The thought that I have lost my child with grief my mind must bend,
 But for that on this day thereby my shame is brought to end –
 At this I must rejoice so much that I reckon nought of pain;
 Nay rather, more than e'er before I filled with joy remain.
 For sundered once from honour's name wealth doth not help at all,
 Nor can we those who are content to dwell with shame e'er call
 Alive in this world.

CHORUS

That which thus your Majesty's wise mind
 Lays down as sentence can from men no contradiction find.
 That were not possible nor fit. Yet this to me a sin
 Appears – that others save thy child such heritage should win
 As is thy glorious kingdom's might, and I have heard it said
 That for this cause, and this alone, pardon was born and bred
 That sinners might with it be dowered; and pitiless are they
 By men acclaimed who for a sin pardon will not display.

KING

Perchance this might be said with truth for men of common state,
 But never for a king who is beyond all others great.
 But though my child inheriting my kingdom you'll ne'er see,
 Yet will my honour and my name an heir full worthy be.
 So hold your peace, for otherwise I solemn promise make
 (For not from you as from schooldame will I such lecture take),
 That I will send you down to Hell your mistress there to reach,
 And thus in other strain to say your wise saws will you teach.

NURSE

Humbly, as far as in me lies, down to thy feet I fall
 And beg your Majesty, as is duty of lowly thrall,
 To grant me pardon for the words which I did speak of late;
 For 'twas my grief, and this alone, which did that thing dictate.
*(At this point she kneels and pretends to embrace his feet to kiss
 them, but she holds them tight, and throws him to the ground.
 Then she calls on them all to rush in and slay him.)*

CHORUS

My comrades, hasten with me all; we will together make
 This man of men most merciless for Hell departure take!
(At this point they all rush un and fasten on to him.)

KING

Help me, my servants, hither haste to me, my captains brave!
 They smite me without ruth and send my life down to the grave.
(At this point they kill him. Hereupon the GHOST of his brother comes out and stands over him and says:)

GHOST

I stood and waited to behold thy wretched body's end –
 Now shall thy soul in company with me to Hell descend,
 That tortures on thee, as is due, forever may be laid,
 And thou for thy great villainy in full mayst be repaid.

NURSE, MAIDENS, and CHORUS

NURSE

Ladies, no further cruel deed work on him out of spite;
 For it suffices that ye thus a death with death requite.

CHORUS

Nay, he is cruel and pitiless who thinketh that the truth,
 And for this which we do to him feels e'en a little ruth.

NURSE

O king, who art more hapless far and more unfortunate
 Than any man or any sire, no matter what his state.
 To-day thou to the heavens didst fly and graspedst with thy mind
 At every honour and good luck thou and thy child could find.
 And yet misfortune thee surprised and death laid hold on thee,
 And set thine honour in the dust and made thy glory flee.

CHORUS

Why stand we idle any more, why wait we further here?
 Let us forthwith unto the bower of our poor mistress fare,
 That there we may her funeral make with every sign of woe,
 And that there fail no rite which we have power to bestow.
 But as for this vile heartless wretch, as he lies, let him stay,
 That he, as is most justly due, be left for dogs and prey.
 Lift her, my maidens, tenderly with all the care ye can.
 My eyes, unto misfortune born, what sight is this ye scan!

(Hereupon her maidens lift her up, and go in with the NURSE, and the CHORUS of women remains; as they recite the verses below written, they drag the KING within, and disappear from view.)

CHORUS

Ah! How unfortunate are they, what very fools they seem,
Who, while they still walk here below upon this earth, yet deem
That they are fortunate and can aloft to heaven fly,
Because around them they see wealth and glory's light espy.
For all the blessings of this world and all the wealth it holds
Are but a shadow which this life of misery enfolds,
Or like a bubble on a stream, or like a blazing fire,
Which as the higher shoot its flames, the sooner will expire.

Vitsentzos Kornaros, Erotokritos

Překlad: Erotokritos. A translation with introduction and notes by Gavin Betts, Stathis Gauntlett, Thanasis Spilias, Melbourne 2004.

The circle's turns that rise and fall, and those of the wheel that now mount high and now plummet to the depths, time's changes that never rest but advance and speed to good and evil, the turmoil of arms, hostilities, suffering, the power of Cupid and the charm of friendship – all these have today moved me to tell the story of what they caused and brought for a maid and a youth who were enmeshed in a pure and blameless love. A case of true love appeared in the world. It was written in the heart, never to fade. Two persons were, with honour, subjected to love's furnace.

Rotokritos: ‚Have you heard the news that your father has condemned me to take the road into exile in foreign parts? He gave me only four days' respite before I go abroad into exile. How shall I be separated from you? How shall I leave you? How live apart from you in exile? I know that your father will soon give you in marriage. He is looking for a prince, a child of noble blood as you are yourself.

Aretousa: The moment my father determines and wishes to marry me off and I see him promising marriage and seeking a bridegroom, I shall at that hour rather suffer a hundred deaths than that someone other than Rotokritos should take me as his wife.

Rotokritos: ‚I beg you, remember well what I say to you now. I am leaving you very soon and going from the city. Wherever I may go, wherever I may be, for the whole of my life, I promise you that I shall never look at, nor gaze upon, another woman. I would rather have you and die than have another and live. For you was my body born into the world.‘

Poet: This is implanted in us all: although what we desire is difficult, we think it easy; what we like, we believe simple. In this anyone can make a mistake and be at fault. The sad nightingale no longer sang of its woes but happily flew about in the company of other birds. This faithful love ended in joy, and they were given a great reward for their torments. Consequently, whoever is wise will not be lost in his sufferings; the rose, though a fair flower, is born amid thorns. Let everyone who has read now understand this: do not fail amid dangers but always keep up hope.

Aretousa: Of all the graces a man has, it is words which have the charm to make every heart take comfort.

Poet: Eyes do not see well at a distance from their object, but a human heart sees further and better.

Aretousa: But for me everything is wrong and goes topsy-turvy. For me the nature of things has been born anew.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΟΣ ΑΠΟ 77 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΣΕ 40 ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

77 καλλιτέχνες, 40 διαφορετικά σημεία της Αττικής και ένα αριστούργημα της ελληνικής λογοτεχνίας, συνθέτουν τον καμβά της δράσης και της δημιουργίας του «εναλλακτικού» video «Παίζουμε Οικολογικά -- Ζούμε Λογικά -- Ενεργούμε Ομαδικά»!

Του Κύκλου τα γυρίσματα που ανεβοκατεβαίνουν
Και του τροχού που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνου,
Και των αρμάτων οι ταραχές, έχθρητες και τα βάρη,
Του Έρωτα η μπόρεση και της φιλιάς η χάρη,
Ετούτα μ'εκινήσασι τη σήμερον ημέρα
ν'αναθιβαλω και να πω τα κάμαν και τα φέρα
Τότες μια αγάπη μπιστική στον κόσμο έφανερώθη
Κ'εγράφη μέσα στην καρδιά κι ουδέ ποτέ τση έλειώθη.
Και με τιμή ήσαν δυό κορμιά στου πόθου το καμίνι
Και κάμωμα πολλά ακριβό σ' έτοιους καιρούς εγίνη
Έκουσες Αρετούσα μου τα θλιβερά μαντάτα,
Που ό κύρης σου μ' έξόρισε στις ξενιτιάς τη στράτα;
Τέσσερεις μέρες μοναχάς μου'δωκε ν'ανιμένω
Κι άπόκει να ξενίτευτώ,πολλά μακρά να πηαίνω
Και πως να σ' άποχωριστώ και πως να σου μακρύνω
Και πως να ζήσω δίχως σου στον ξορισμόν εκείνο;
Κατέχω το κι ο κύρης σου γλήγορα σε παντρεύγει
Ρηγόπουλο, αφεντόπουλο, σαν είσ' έσύ γυρεύει
Κι ο κύρης όντε βουληθεί και θε να με παντρέψη
Και δω πως γάμο κτάσεται και το γαμπρό γυρέψη,
Καλλιά θανάτους εκατό την ώρα θέλω πάρει,
Άλλος παρά ο Ρωτόκριτος γυναίκα να με πάρη.
Παρακαλώ, θυμού καλά, ό,τι σου λέγω τώρα
Και γρήγορα μισεύγω σου, μακραίνω από τη χώρα
Μα όπου κι αν πάγω, όπου βρεθώ και τον καιρό που ζήσω
Τάσσω σου άλλη να μη δω μηδέ ν' ανατρανίσω
Καλλιά 'χω εσέ με θάνατο παρ' άλλη με ζωή μου,
Για σέναν εγεννήθηκε στον κόσμο το κορμί μου.
Τούτο εδώθη σ'όλους μας: ό,τι κι αν πεθυμούμε,
Μ'ολον οπού 'ναι δύσκολον, εύκολο το κρατούμε
Κι εύκολα το πιστεύομε κείνο που μας αρέσει
Και κάθα είς σ' τούτο μπορεί να σφάλει και να φταίση.
Τα πάθη πια δεν κιλαδεί το πικραμένο αηδόνι,
αμέ πετά πασίχαρο, μ' άλλα πουλιά σιμώνει.
Ετούτ' η αγάπη η μπιστική με τη χαρά ετελειώθη
Και πλερωμή στα βάσανα μεγάλη τως εδόθη.
Για τούτο οπού 'ναι φρόνιμος, μηδέ χαθή στα πάθη
Το ρόδο κι όμορφος αθός γεννάται μες στ' αγκάθι.
Και κάθα είς που εδιάβασεν εδά κι ας το κατέχη :

Μη χάνεται στον κίνδυνο, μα πάντα ελπίδα άς έχη.
Στάλα τη στάλα το νερό το μάρμαρο τρυπάτο
Εκείνο που μισεί κανείς γυρίζει κι αγαπάτω.
Τα μάτια δεν καλοθωρούν στο μάκρεμα του τόπου
Μα πιο καλά και πιο μακριά θωρεί (βλέπει) η καρδιά του ανθρώπου.
Απ'οτι κάλλη έχει ο άνθρωπος τα λόγια έχουν τη χάρη
Και κάνουνσι κάθε καρδιά παρηγοριά να πάρει
Για μένα όλα σφάλουσι και πάσιν άνω-κάτω
Για με ξαναγεννήθηκε η φύση των πραγμάτων

Dionysios Solomos

Ricks, D. (ed.), *Modern Greek Writing*, London 2003.

Hymn to Liberty (extract)

We knew thee of old,
Oh, divinely restored,
By the light of thine eyes
And the light of thy Sword.

From the graves of our slain
Shall thy valour prevail
As we greet thee again –
Hail, Liberty! Hail!

Long time didst thou dwell
Mid the peoples that morun,
Awaiting some voice
That should bid thee return.

Ah, slow broke the day
And no man dared call,
For the shadow of tyranny
Lay over all:

And we saw thee sad-eyed,
The tears on thy cheeks
While thy raiment was dyed
In the blood of the Greeks.

Yet, behold now thy sons
With impetuous breath
Go forth to the fight
Seeking Freedom or Death.

From the graves of our slain
Shall thy valour prevail
As we greet thee again –
Hail, Liberty! Hail!

Η καταστροφή των Ψαρών

Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η Δόξα μονάχη
μελετά τα λαμπρά παλικάρια
και στην κόμη στεφάνι φορεί
γεναμένο από λίγα χορτάρια
που είχαν μείνει στην έρημη γη.

The Destruction of Psara

Alone – on Psara's blackened height
Walks Glory – musing o'er the site
Of many valiant – daring deeds.
A crown upon her brow she wears –
Made of the scant and withered weeds
The desolate earth in silence bears.

Translated by E. M. Edmonds

The Cretan

I

I gazed, and still far distant was the shore.
'Blest thunderbolt, give light, I pray, once more!
Three thunderbolts fell, one behind the other,
close by the girl, and made a fearful din.
From sea and sky the lightning struck an echo,
mountains and shores gave tongue with many voices.

II

What I shall tell, believe me, is pure truth.
I swear this by my body's many wounds,
by those who fought with me and fell in Crete,
by her who grieved me sore, this world forsaking.
(Sound, Trumpet; shaking off the shroud, I forge
a path among the pallid resurrected,
cry: 'Who has seen the one whose beauty hallows
the Vale? Speak now and see all that is good. .
No shred remains of earth; and heaven's made new.
I love her still and with her will be judged.'
'On high we saw her first, her garland trembling
at Heaven's gate where singing she came forth.
Her voice was joy and sang the Resurrection,
all eagerness to live again as flesh;
the whole of Heaven heard and was amazed;
the conflagration of the world was lulled;
she was but now before us, making haste;

this way and that she looks and someone seeks.')

III

On rolled the thunder . . .

And then the sea, that raged like boiling broth,
 was quieted, all calm and polished clean,
 a fragrant garden, filled with all the stars;
 Nature, by some deep mystery constrained,
 shone forth in beauty and forgot her wrath.
 No breath of wind touched sea or sky, not even
 such as a passing bee makes on a flower,
 but close by the girl, who gladly clung to me,
 the full moon quivered limpid on the water;
 something at once unravelled there and Io,
 before me was a woman clothed in moonlight.

IV

The cool light trembled in her godlike visage,
 in her deep jet-black eyes and golden hair.
 She gazed upon the stars, and they exulted,
 and shed their beams and did not dim the sight,
 and from the unruffled surface of the sea,
 a cypress-tree, ethereal, she rose,
 reached out a lover's arms, but humbly too,
 all radiant with beauty and with goodness.
 Then noonday brilliance washed away the night,
 creation, filled with light, became a temple.
 At last, to me, who faced her in the currents,
 the way a lodestone turns towards the North,
 to me, not to the girl, she bent her head;
 wretched, I gazed at her, and she at me.
 I thought: could I have seen her long ago,
 painted in church with awesome splendour,
 or had my lovesick mind created her,
 or dreamed her, even, with my mother's milk?
 Sweet memory of old, and long forgotten,
 it came before me then in all its power,
 as when from mountain depths a spring bursts forth
 and all at once is gilded by the sun!
 A spring then did my eyes become; for long
 that godlike face was hidden from my sight,
 while deep within me I could feel her gaze
 that made me tremble so, I could not speak.
 But these are gods, that look from whence they dwell

down into the abyss where is the heart
of man: I felt her read my mind more clearly
than ever could my tongue have told my grief:

...

...

'My brothers in their prime the Turks snatched from me,
defiled my sister, slew her in hot blood,
at nightfall burnt to death my aged father
and next day threw my mother in the well.

In Crete . . .

two fistfuls of her earth I brought away.

O Goddess, help, keep safe this tender shoot,
my only hold against the precipice.'

V

Sweetly she smiled upon my spirit's pain,
tears filled her eyes, and they were like my girl's.
Alas, she vanished, but I felt her teardrop
touch my uplifted hand that reached towards her. —
From then till now this hand has not been mine,
that once was quick to draw upon the infidel.
It takes no joy in war: a beggar's hand,
for bread it reaches out to tearful strangers.
And when, at night, my eye from so much grief
grows weary, harsh dreams drag me back again,
and thunder crashes once more on the sea,
whose waves once more seek out my girl to drown her,
I wake near frantic and my mind gives way,
until the touch of this same hand brings calm. —
With this I cleft the waves, that smelled so sweet,
and knew a strength I had not known before,
not even when we fought with naked swords,
a handful of brave men against so many,
or when I struck down Yusuf and two more
close by the Labyrinth where we were pressed.
So strong my stroke, the louder beat my heart
because it beat against my loved one's side.
But then my stroke grew weary, when a sound,
sweetest of sounds, came forth across the waters.
This was no young girl's voice in budding woods
(hour of the evening star when waters darken)
who to the wellhead sings her secret love,
to trees and flowers that, opening, bend to hear.
This was no song of Cretan nightingale,

whose voice pours from its nest on high, wild crags
 and sweetly strikes an echo all night long
 from seas far distant and the distant plains,
 until the stars dissolve before the Dawn
 who, hearing, drops the roses from her fingers.
 This was no shepherd's pipe on Psiloritis
 such as I used to hear, alone and grieving,
 when high in heaven blazed the noonday sun,
 and mountains, seas and plains in light exulted,
 and, seized by hope Of liberty, aloud
 I'd cry: 'My hallowed country bathed in blood!'
 and weeping then, would lay my hands with pride
 upon her blackened stones and shrivelled weeds.
 Pipe, bird, voice: none of these could match that sound,
 whose like perhaps has vanished from the earth:
 not words, but sound so light...
 too soft to echo even from close by.
 Whether close by or distant I knew not,
 like scent of May there wafted on the air
 the sweetest, inexplicable...
 Such power as this have Love and Death alone.
 The sound seized all my soul and quite shut out
 the sky, the sea, the shore, even the girl;
 it seized my soul and often made me yearn
 to leave behind my body and to follow.
 It ceased, drained nature empty and my soul
 that sighed and at once filled with my beloved.
 And now at last the shore: I laid her head
 upon the strand with joy, but she was dead.

Translated by Roderick Beaton

The Shark

Here comes the golden-winged bird, even now
 Leaving its bough to seek the rocky shore;
 And feeling there the sea's and heavens' beauty,
 There it draws forth its sound with all its magic,
 Binding in sweet bonds sea and lonely rock.
 (Before its hour the star will venture out.
 Send stars in thousands, night, to bathe with me!)
 Bird, little bird, singing with all your magic,
 If bliss is not your miracle of voice,
 No good has flowered on earth, in heaven, none.

I had not hoped that life could be so good.
But oh! if I could only speed like lightning,
With you, foam, holding firm till I were back,
Twice kissed by mother, fists full of home earth!

And all of nature laughed and was his own.
Hope, you embraced him, speaking secret words,
Bound in tight bonds his mind with all your magic.
New world and lovely, all of joy and goodness.

But his eyes meet the great beast of the deep,
And far, alas! is sword and far is musket.
Hard by the youth, the tiger of the deep.
But as it cut with ease the fathoms, rising

Towards the white throat gleaming like a swan's,
Towards the broad chest and the head so blond,
Just so, the young man, freed with all his might
From nature's lovely, mightiest embrace
— She who so sweetly bound him, sweetly spoken —
Unites in naked body flashing white
The swimmer's art and all the surge of battle.
Expiring, the great soul was filled with joy:
In a lightning flash the young man knew himself.

Wonderful remnant of a fallen greatness,
Dear lovely stranger in the flower of youth,
Come and receive ashore the strong man's tears.

Translated by David Ricks

Emmanuil Roidis

Papežka Jana

Překlad vyd. Praha 1967, přel. Lysimachos a Milena Papadopulosovi

Epici básníci začínají vždycky od prostředka. Stejně si počínají i romanopisci, ti, co si myslí, že si za svá desetisvazková vyprávění vyslouží titul epika v próze. Pak jejich hrdina, jakmile najde vhodnou příležitost, vypravuje své milence v jeskyni či v paláci, na voňavém trávníku či v posteli to předcházející,

když se v loži podle chuti lásky nasýtili.

Toto je obvyklá metoda, kterou kritikové doporučují. Ale já, přítel pořádku, dám přednost metodě cyklických básníků nebo prokurátorů. Ti začínají životopis svého hrdiny nebo zločince od kolébky a sledují všechny jeho kroky chronologicky až k nesmrtelnosti nebo na šibenici. Začnu tedy od začátku. Kdo však má rád klasický nepořádek, ať čte nejprve poslední a potom první stránky mé knihy a promění si tak jednoduše mé prosté a pravdivé vyprávění v epický román.

Veliký Byron trpělivě naslouchal klábosení sevillských babek, aby se dověděl, jestli matka jeho hrdiny Dona Juana odříkávala Otčenáš latinsky, zda uměla hebrejsky a jestli nosila lněnou košili a modré punčochy. A já pročetl zas celé folianty žvástů středověkých Herodotů ve snaze říci čtenáři ne-li všechno, tedy alespoň to, jak se jmenoval otec mé hrdinky. Objevuje se v nich pod tolika různými jmény a přízvisky, jako Zeus u básníků a ďábel u Inků. Kdybych byl utratil několik let na porovnávání rukopisů, bylo by se mi snad podařilo zjistit, zda ten, kdo zrodil Janu, se jmenoval Willibald či Walafried. Pochybuji však, že by čtenáři náležitě ocenili tuto mou námahu. Následuji proto příkladu dnešních učenců, kteří se obávají, že by je předběžná studia připravila o spoustu času, takže by toho napsali méně a poškodili by tak své vrstevníky i potomky. Pokračuji tedy hned, nebo lépe, začínám své vyprávění.

Bezejmenný otec mé hrdinky byl anglický mnich. Z které provincie pocházel, nepodařilo se mi zjistit, protože tehdy Velká Británie nebyla ještě pro pohodlí pánů berních rozdělena na hrabství. Pocházel však od těch řeckých apoštolů, kteří v travnatém Irsku vztyčili první kříž. Byl žákem Scota Erigena, jenž první vynalezl způsob, jak vyrábět staré rukopisy, čímž podváděl tehdejší učence, jako Simonides Berlínany své doby. To je vše, co nám zachovala historie o Janině otci.

Její matka se jmenovala Judita. Byla světlovlasá a pásala husy u jednoho saského barona. Pan baron si jednoho dne zašel vybrat tu nejtlustší husu pro zítřejší hostinu. Dostal však chuť i na pasačku a odvedl si ji z kurníku rovnou do ložnice. Když se jí zakrátko nasýtil, předal ji číšníkovi, číšník kuchaři, ten kuchťíkovi, jenž byl náramně pobožný a vyměnil holku s nějakým mnichem za zub svatého Gutlacha, který žil a zbožně skonal v jakési díře v Mercii. Takový byl zas osud Judity. Z panské postele dostala se nakonec do náruče mnicha, tak jako ještě dnes v Anglii putují vysoké cylindry z lebky diplomata na hlavu žebráka.

[...]

Opilství bylo tenkrát z nejlacinějších vyražení. Vždyť máz vína stál sotva sedm denárů. A tak se potom nedivte, že víno teklo proudem nejen v krčmách, ale i v kostelích, na ulicích, dokonce i v ženských komnatách, a nedalo se zastavit žádnými nařízeními papežů a synodů. Ba naopak. Jeho prudký proud odnesl nakonec i tyto výnosy, jako divoký příval strhne i mohutné stromy.

Naši bohobojní otcové, dřív než se pustili do pití, přijali každý podle tehdejšího zvyku jméno nějakého anděla, ten Gabriela, druhý Michaela a třetí Rafaela. Pak počali prázdnit poháry z volských rohů, a to ne na zdraví jeden druhého nebo na zdraví vlasti či nepřítomných přátel, jak je světským zvykem, ale na zdraví Panny Marie, svatého Petra a všech svatých obyvatel nebes. Tak to za oněch časů kázala zbožnost, která i obžerství povýšila na skutek bohulibý.

Noc utíkala, hospodský usnul, oleje v lampě a vína ve džbáně ubývalo a jenom žár mužů v kutnách pohár od poháru stoupal. Oči jim jiskřily jako Charónovi, z úst jim vycházely už jen nečlánkované zvuky, kletby, nadávky a zase prosby k Panně Marii, dokonce zpívali i žalmy a pijácké písně – všechno dohromady. Jana dobře věděla, že „víno činí člověka bezuzdným a opilství drzým“, jak se vyjádřil kdysi Šalamoun o prostopášnosti, jsa obklopen třemi sty ženami a sedmi sty nevěstkami. A tak se potichu uchýlila do nejtemnějšího koutu světnice. Nenašla tam však nadlouho klid. Když naši dobří otcové ukojili hlad i žízeň, pocítili nutnost ukojit i ten šestý smysl, pro nějž fyziologové nenašli ještě jméno a její cudní historikové nazývají „chutí na syrové maso“. Proto stiskli okraj kutny mezi zuby, jak to měli mnichové v těch případech ve zvyku, a vrhli se společně na ubohou dívku.

Nespěchej s červenáním, má stydlivá čtenářko! Ocelové pero, jímž píše tuto pravdivou historii, je výrobkem ryze anglickým – z továrny páně Smithovy – a jako takové je cudné, jako ty světlolvasé Angličanky, které si vyhrnují až do poloviny lýtek své panenské šaty, aby si je neušpinily, a ukazují přitom mimojducím svá široká chodidla na dvojnásobných podešvích. Jak tedy vidíš, nehrozí žádné nebezpečí, že uslyšíš ode mne, co Nesluší se svěřovati panně...²⁴

Jana, pronásledována třemi mnichy, pobíhala po světnici sem a tam. Přeskakovala stoly a židle a házela po svých pronásledovatelích jak jídelní mísy, tak i výroky z Písma. Žel, její výmluvnost i stolní náčiní se rozbíjely o opilce bez účinku, jako vlny o skály. Už už po ní vztahovali ruce, když si všimla na posteli truhel s ostatky svatých a plna strachu se za ně schovala. Bohobojní otcové zpočátku před touto svatou hradbou couvli jako vlci před plápolajícími hranicemi, jimiž pastýři chrání proti nim svá stáda. Když však za chvíli na úctu před svatými ostatky zapomněli, vrhli se mniši na postel, na níž se ubohé děvče třáslo jako skrivanek lapený v lovcově síti. Náraz to byl tak prudký, že se postel zřítla. S ní spadly i truhly s mučedníky a svaté kosti se rozkutálely po zemi.

²⁴ Euripides: Orestes, verš 26.

Jana si vzpomněla, že kdysi Samson pobil osličí čelistí na tisíc Filištínských. Pomodlila se proto honem k Nejvyššímu, aby jí posílil pravou ruku, popadla holeň svatého Marcelina a začala jí bít své chlípné pronásledovatele. Ale jejich kosti byly, zdá se, pevnější než hnáty svatých, takže se tato zbraň Janě zanedlouho polámala a síly naší cudné hrdinky se vyčerpaly. A Jana po tvrdošíjném odporu nakonec na bitevním poli klesla, zavřela oči a odevzdala se osudu.

Ale tenkrát byli v nebi svatí a svaté, kteří činili zázraky pro panny, jež se ocitly v nebezpečí. V okamžiku, kdy zbožný Raleigh jako nejstarší použil práva na prvenství a skláněl se již k Janě a jeho smradlavý, vínem páchnoucí dech zamořoval blednoucí dívčinu tvář, došlo náhle k podivuhodné proměně, k neslýchanému zázraku, který na mnicha tak zapůsobil, že zděšeně couvl. Jana se neproměnila ve strom jako Dafné, ani v holubici jako svatá Gertruda, ani v červy ožranou kostru jako svatá Vasina v náručí Dona Roberta, ale z její panenské tváře vypučely náhle dlouhé, husté vousy podobné těm, jaké kryjí obličej byzantských svatých.

Tak tedy zachraňovala Panna Marie nevinné panny, kdykoliv je obtěžovali nějací nestoudní mnichové.

[...]

Když tito tři pocestní minuli Poikilon a vstoupili do Hadrianova města, vycházelo za Hymettem na bezmračné obloze slunce, jasné jako to, pod nímž uzrávala jablka v edenu. Ze všech stran zástupy Atéňanů putovaly do kostelů slavit „neděli pravoslavi“, svátek znovuvyvěšení obrazů. Stržení jejich proudem vešli tři pocestní do Théseova chrámu, jenž byl tehdy – jako křesťanský kostel – zasvěcen svatému Jíří. Křesťanství sice zardousilo modloslužbu, a přece tato nevinná oběť učinila svého vraha univerzálním dědicem a odkázala mu své chrámy, slavnostní bohoslužby, oběti, věštce, kněze a vykladače snů. Křesťané to všechno převzali a upravili pro svou potřebu jako plagiátoři cizí myšlenky. Chrámy přejmenovali na kostely, obětní místa na oltáře, slavnostní průvody na procesí a bohy na svaté. Z Poseidona se stal svatý Mikuláš, z Pana svatý Demetrios, z Apollona svatý Eliáš. Pro větší vážnost přidali jim kněží dlouhé brady, jako římské kuplířky dávají svým děvčatům světlovlasé paruky, aby nalákaly více zákazníků. Než vraťme se do Atén.

Po smrti prokletého Theofila, jenž dával usekávat ruce malířům a svaté obrazy nařizoval potírat vápnem, jako kojné natírají své prsy aloem, aby se zošklivili nemluvnatům, nebozí Východňané, zbavení již jedenáct let obrazů, toužili po nich po tak dlouhém odloučení dvojnásobně. Ze všech stran se teď vraceli z hor tyranem pronásledovaní pravoslavní mniši a malíři. Podle některých životopisců svatých proudili prý do kostelů nejen živí, ale i dávno mrtví mučedníci, kteří vstali z hrobů, aby se mohli účastnit oné radostné slavnosti, při níž obrazy mluvily a uhlíky v kaditelnici radostí poskakovaly. Teď se i ti nejuživější obrazoborci náhle přeměnili v nadšené ctitele obrazů, jakmile bohem nenáviděného Theofila vystřídala bohem seslaná Theodora.²⁵ Rodiče lepili praménky vlásků svých dětí na sošky Panny Marie a mniši jí dokonce obětovali všechny své – až na ramena sahající vlasy. Ženy zas seškrabovaly z obrazů barvy a míchaly je s vodou a pily. Ba i kněží se častokrát

²⁵ Vis legendy, zvláště Kalokairini. Labbeus ji nazývá „femina veri dei munere, ut nomen indicat“.

odvážili padělat těmito barvami mešní víno. A v Aténách, tomto klasickém sídle pohanských model, rozrostla se horlivost věřících takovou měrou, že biskup byl nucen chránit obrazy sklem, aby nebyly docela zničeny množstvím polibků. Vždyť jen za několik dní ztratily barvy a staly se nezřetelnými, jako obraz Vykupitelův na roušce svaté Veroniky. Podle právníků každé zneužití moci plodí nový zákon. V církvi Kristově se z každého bludu rodí nové, ortodoxní dogma. Horlivost obrazoborců vyvolala *uctívání obrazů*. Syn stal se na zlost ariánům „soudodstatný“ s Otcem. Aby se vyvrátilo utrhačství Nestoriovo, byla madona nazvána Bohorodičkou. Papež Pius IX. potrestal své malověrné poddané za jejich bezbožné pochybování o neposkvrněném početí Matky boží tím, že jim uložil jako článek víry i neposkvrněné těhotenství její matky, babičky boží Anny. A kdo ví, co nového ještě vzejde z utrhačné knihy Renanovy, která podle dvojctihodného abbé Creliera „prokázala náboženství mnoho dobra, protože dala jemu i jeho bratřím v Kristu dokázat nad slunce jasněji pravdu“.

Milenci, provázeni sluhou, vešli do Theseionu a jen stěží tu našli místo v jakémsi koutku přeplněného chrámu. Toho rána sloužil mši svatou aténský biskup Niketas a blyštel se ve zlatem protkávaném ornátě jako čerstvě tažený dukát. Obě děti Severu se tuze podivovaly přepychu tohoto sluhy božího, jenž hlásal chudobu a sliboval za ni věřícím posmrtný ráj, plný zlata, safírů, smaragdů a ametystů. Již tehdejší prelátům zdál se však lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, a proto přenechávali asketům, nástupcům kyniků, roztrhané kutny, vši a rajske smaragdy, kdežto sami vykonávali bohoslužby celí ve zlatě v týchž chrámech, do nichž se podle Plutarcha neodvážil vstoupit žádný pohan, měl-li na sobě nějaké zlato. Theonas, jenž byl dříve chrámovým sluhou, nakláněl se chvílemi k Janinu uchu a vysvětloval jí obřady řecké církve. Tak například, že se pravoslavní křižují třemi prsty, čímž symbolizují svatou Trojici, že je nejdříve zvedají k čelu, aby si připomněli božstvo sedící na nebesích, pak že je kladou na břicho, aby tím naznačili, že Ježíš sestoupil do pekel, pak na pravé rameno, poněvadž po pravici Otce sedí Syn, a nakonec na levé rameno, aby zahnali od svého srdce ďábla. Potom jí vysvětloval pojmenování a používání jednotlivých částí svaté výzbroje kněze sloužícího bohoslužbu: pásu, „jenž ho opásá silou“, nákolníku, „jenž mu visí po boku jako meč“, ornátu, jehož trojúhelníky znamenají Ježíše Krista – úhelný kámen církve, a kopí, jež římský voják zarazil do boku Spasitelova.

Zatímco Theonas to všechno vykládal, rozlomil kněz druhý chléb a proměnil jej v tělo Panny Marie, v jejíž skutečnou přítomnost při bohoslužbě tehdejší pravoslavní věřili, poněvadž jednou, když kněz pronášel slova „zvláště neposkvrněné Panny, rozpomeň se, ó Pane“, proměnil se obětní chléb ve viditelnou Pannu držící Ježíška v náručí. Další chleby zasvětil kněz svatému Janu Křtiteli, mučedníkům, prorokům a ostatním svatým. Poté vyprosil boží milost i pro živé, pro arcibiskupa, pro kněze, pro dobrodince církve a jiné. Když všichni dostali svůj díl oběti, tak jako kdysi v témž chrámě ji dostávali věřící při slavnosti Théseově, zamával jáhen kadidelnicí nad oltářem, pak se zpívalo *De profundis* a potom... Myslím, že je zbytečné, abychom sledovali celou mši. Ostatně by se od dnešní byzantské mše ani nelišila, a podle katolíků musí zůstat takovou navzdýcky, nepřístupná civilizaci a lpějící na středověkých zvycích jako škeble na skále, coby trest a důsledek rozštěpení církvi.

Oba Germáni se tuze divili nekonečné délce bohoslužby, i když to byl jen výtah z výtahu mše svatého Jakuba. Potomci Periklovi si zase zvědavě prohlíželi oba cizince, tak jako si přírodopisci prohlížejí nějaký podivný výtvar živočišné říše. Nemohli si totiž srovnat

v hlavě jejich kněžské roucho s jejich bezvousou tváří a krátce ostříhané vlasy. Když skončil církevní obřad a každý dostal svůj kus zasvěceného chleba, utvořil se kolem obou dítek Západu těsný kruh zvědavců. Prohlíželi si je od hlavy až k patě a na všechno možné se jich vyptávali. Odkud jsou a jak to, že se nestydí chodit jako mniši s oholenou bradou a proč – což je ještě horší – nosí podvlékačky, které, jak známo, pokládají pravoslavní mniši za neodpuštělnou změkčilost. Jana a Theonas stačili jen stěží odpovídat na všechny otázky. A zatím se lidský řetěz úžil a úžil, že se z toho už počal úžít i dech našich přátel. Nescházelo mnoho, aby si Frumentios, jemuž chyběla znalost řečtiny i dostatek trpělivosti, začal razit průchod pěstí, když tu šťastnou náhodou přišel v pravý čas biskup, osvobodil je a svému stádu vyčinil za dotěrnost. Pak vzal oba cizince k sobě do biskupských nosítek nesených osmi novokřtěnými Bulhary, kterých jeho Svatost používala místo koní, a dal je přenést do svého biskupského sídla na úpatí Akropole. Tam byla připravena bohatá hostina na oslavu znovunastolení obrazů.

Stůl byl prostřen na zahradě ve stínu starého platanu a prohýbal se pod tíhou džbánů a mas, jejichž výpary se mísily s vůní květů. Zanedlouho počali přicházet hosté. Byli to většinou pravoslavní mniši, kteří se v době obrazoborectví rozprchlí a ukrývali v jeskyních a po horách, aby nebyli Theofilem nuceni plivat na svaté obrazy nebo se veřejně oženit s nějakou jeptiškou někde na náměstí.

Protože tito dobří poustevníci žili dlouho pospolu s divokou zvěří, sami z toho všeho zdivočeli a byli na pohled odporní. Mezi nimi vynikl zejména otec Matyáš, jemuž z přílišného půstu vylézali z úst červi, dále Athanasius, jenž si nikdy nemyl obličej ani nohy, ani nejedl vařenou stravu, protože mu pomíjivý oheň kuchyně připomínal neuhasitelné plameny pekla, a konečně Meletios, jehož tělo bylo poseto podezřelými vředy jako tělo Jobovo. Avšak Job si alespoň škrábal své rány hranou škeble, aby utišil svědění, kdežto zbožný Meletios, jakmile zahlédl, že mu nějaký červ vypadl z některé rány na zem, sebral ho a znovu položil na místo, aby tak rozmnožil své tělesné bolesti a tím i příští odměnu své duše.

Po nich přišel otec Pafnucios, ponořený neustále v nebeské vytržení. Tento světec tak málo dbal o věci pozemské, že mnohokrát, když měl žízeň, vypil místo vody olej ze své lampičky. Pak přišel zbožný Trifon, jenž nikdy nenosil čistou košili, ale vždycky jen špinavé prádlo svého převora. Po něm poustevník Nikon, jenž propadl tělesnému hříchu, uchýlil se za trest na hřbitov, kde žil celých třicet let, spal vstoje jako kůň a jedl jenom trávu, která tam rostla, zalévána jeho slzami. Za nimi, opírajíce se o dlouhou hůl, přišli pomalým a kolísavým krokem ještě další mniši z hor. Někteří z nich byli zohaveni jako antické sochy a všichni bez výjimky byli špinaví, zavšivení a nesnesitelně zapáchali hladem, svatostí a česnekem.

Ubohá Jana ustupovala před těmito odpornými výtvary anatolského fanatismu s hrůzou, brzy si ucpávala nos, brzy zavírala oči. Pochybovala přitom, jsou-li to vůbec lidské bytosti, a bezděky si vzpomínala na to, co četla ve starých knihách o psohlavcích a lidoopech nebo ve svatých legendách o satyrech, kteří žili se svatým Antonínem na poušti v Thebaidě a rozprávěli s ním o teologii. Ale tito smradlaví, červy rozežraní kostlivci, pro něž požitek a záhuba, peklo a čistota byly slova totožná, tito mnichové, anachoreti, poustevníci a asketi, na něž dnes pouhá vzpomínka budí soucit nebo děs, byli za kralování zbožné Theodory ve velké vážnosti, jako kočí za Michala III. nebo jako opice za papeže Julia. A proto slávychtivý a u dvora dobře zapsaný biskup Niketas musel být k nim zdvořilý a štědrý, tak jako u nás

kandidáti parlamentu jsou nuceni podávat na ulici ruku kdejakým ničemům a lupičům z hor.

Mimo tyto mnichy byli na biskupskou hostinu pozváni ještě dva profesoři řecké literatury, jeden astrolog a tři eunuchové, kteří přinesli z Atén císařský dekret o znovunastolení obrazů. Když se všichni usadili a odříkali modlitbu „Jeztež chudí“, ukrojil Niketas kus chleba a obětoval jej na stříbrné míse obrazu Madony, která při hostinách tehdejších zbožných křesťanů dostávala vždycky první porci, jako u starověkých věřících Vesta, dcera bohyně Rhey. Pak se biskup začal starat o hosty. Pohroužil nůž do břicha tučného kůzlete, z něhož se rozlila hned libá vůně česneku, cibule a póru, jimiž bylo toto zvíře s podivuhodným uměním nadito. Po kůzleti byly předloženy ryby s kaviárem, pak jehně s medem a kdoulemi. Jana, zvyklá na jednoduchá a ne-kořeněná jídla tehdejšího Německa, kde i slavnostní hostiny začínaly a končily — jako v Iliadě — masem opékaným na rožni, zabodávala vidličku jen váhavě a s nedůvěrou do těchto složitých výrobků byzantské kuchyně. A když okusila atické víno, smíšené se smolou, sádrou a pryskyřicí, ucukla uleknutím rty s obavou, aby jí snad Atéňané nedali napít bolehlavu jako Sokratovi. Mnich, který seděl vedle ní, přinesl jí místo toho jiný pohár. Avšak ten vzbudil u naší Němky ještě větší ošklivost. Byl to mnišský nápoj, tak zvaný ballanion, na který přišel pravděpodobně svatý Antonín, když svému vepři vařil žaludy. A tento nápoj se zachoval dodnes v řeckých internátech, kde se podává nebohým chovancům místo kávy. Zkrátka jak Jana, tak Frumentios seděli u tohoto bohatě prostřeného stolu hladoví a žízniví, jako franští vyslanci na hostině Nikeforově, až se pohostinný Niketas nad nimi slitoval a dal jim přinést pečené holuby, hymettský med a ničím nemíchané víno z ostrova Chiu. Při pohledu na červený džbánec s tímto božským nápojem rozzářily se potemnělé obličejové dobrých asketů tak jako peklo, když do něho sestoupil Spasitel, a všichni horlivě nastavovali poháry tomuto purpurovému nektaru Homérovy vlasti. Dokazovali tím, že lidská přirozenost podléhá sice — jako těhotné ženy — po-divným chutím, neboť může milovat i ballanion, špínu, vepře a pryskyřicové víno, ale jakmile se v jakékoli formě zaskvěje cokoli ve své pravé a nefalšované podobě, hned se k tomu obrací jako magnetická střelka k pólu, tak jako tito Niketovi hodovníci ke džbánu chijského vína.

[...]

Oba benediktini, provázeni Theonasem a množstvím Atéňanů, kteří za časů apoštolských nedovedli nic jiného než klábosit nebo naslouchat všelijakým novinkám, prošli městem, jež se — zbaveno svých soch a oltářů — podobalo Polyfémovi oslepenému Odysseem. Tam, kde se dříve tyčila socha, byl nyní zaražen kříž, kde stával oltář, viděl jsi nyní mikroskopickou kapličku pokrytou kupolí, podobnou kamenné paruce. Tyto malé chrámečky byly vystavěny Atéňankou Eudoxií²⁶, jež chtěla každému svatému zasvětit vlastní bydliště. Proto dala vystavět to množství všelijakých chýší, které připomínaly spíše architektonickou činnost bobrů než majestát neznámého boha. U vchodů do těchto kapliček vysedávali mniši a asketi, seškrabovali své vředy nebo staré rukopisy a vpisovali do nich pak životopisy svatých. Nebo pletli také košíky, snídali cibuli a blahořečili bohu, že se narodili Helény, a ne barbary. Jenom antické kráse žen se oba cizinci obdivovali. Není divu.

²⁶ Eudoxie – byzantská císařovna (pozn. překl.)

Vždyť za těchto časů byly Atény dodavatelem žen pro byzantské císaře, kteří si odtud vybírali své manželky, jako jejich nástupci - sultáni si je vybírali v Kirgizii.

Toto zušlechtování atické rasy má svůj počátek v době obrazoborectví. Tehdy po vypovězení byzantských obrazů neměly ženy před očima už hubené Madony a vyzáblé světky, a proto zvedaly opět své pohledy k sochám a reliefům Parthenonu a rodily děti jim podobné. A tak právě i z umělecké stránky zdá se mi reforma našeho církevního malířství nutná. Jako důkaz tohoto vlivu obrazů mohou posloužit i manželky židovských bankéřů v Prusku, které od rána do noci přepočítávají tolary a dukáty s obrazem císaře Viléma. Tyto ženy rodí totiž děti tak podobné panovníkovi, že se vším právem nazývá otcem svých poddaných.²⁷ Obě dívky Severu obdivovaly mimo krásu žen i nezvyklou cudnost mladých dívek, které zahaleny do dlouhých tunik tiskly se ke svým matkám jako meč k boku vojáka. Svě pohledy nerozdílely jako svěcený chléb mimojdoucím, ale upíraly je k zemi, aby se vyhnuly dolíčkům a neklopýtly. Kdykoliv vítr jen trošku rozevlál záhyby jejich šatů, červenaly se. Zkrátka — ve všem se lišily od dnešních dívek, které se svým chováním podobají natolik vdaným ženám, že se člověk diví, proč pro ně rodiče hledají ženicha. Jana a Frumentios minuli Věž větrů a přešli na tržiště, kde s údivem pozorovali, jak si archonté a biskupové kupují svůj denní pór. Pak dospěli do stoy poikilé, v níž místo filosofů našli astrology, věštce věštící z mísy, vykladače snů a učitele, kteří sem dolů přicházeli jednou týdně ze škol na Hymettu, aby kouzlem své řeči a džbány plnými medu přilákali žáky. Učitelství jim na jejich potřeby nevynášelo, uznali proto za vhodné vrhnout se vedle školy i na včelařství, aby zvýšili své příjmy. Celých deset dnů strávila Jana se svým druhem prohlídkou starověkých památek, kostelů, okolí Atén a druhých deset dnů odpočívala pod útulnou střešou kláštera v Dafni. Tamní mnichové byli ochotni poskytnout na celý život pohostinství oběma benediktinům, jejichž řádoví bratří je měli zkrátka vyhnat z jejich vlastních sídel jako draví vlci.²⁸

²⁷ Srovnej H. Heine: Reisebilder

²⁸ Klášter v Dafni byl skutečně za vévodů de Laroche, je-jichž hroby lze ještě vidět u vchodu do kostela, obsazen benediktiny. Viz Rangabé, Hellenika, sv. I, str. 221.

Konstantinos Kavafis

Překlad: Konstantinos Kavafis. Básně, přel. R. Dostálová, V. Hladký a J. Pelán, Červený Kostelec 2013.

Město

Řekl jsi: „Půjdu jinam, půjdu k jinému moři.
Najdu si jiné město, živější, půvabnější.
Každé mé úsilí tu chřadne, v zemi zdejší
je moje srdce mrtvé, jsem jako pohřbený.
Žít dál v tom marasmu je věru bz ceny.
Vidím, kam pohlédnu, kam vedou mne mé kroky,
jen černé spaleniště, plané roky,
čas, jež jsem promrhal a darmo nechal shořet.“

Nenajdeš jiný kraj, nenajdeš jiná moře.
Tvé město půjde s tebou. Chůzí stejně marnou
půjdeš touž ulicí, v týchž čtvrtích budeš stárnout,
v týchž domech zešedívíš. Do tohoto města
přijdeš vždy znovu. Není jiná cesta
a nedoufej, že kroky jinam zavedou tě.
Ty, kterýs promarnil svůj život v tomto koutě
ztratils jej navždy a všude.

Juliános vidoucí lhostejnost

„Vidím, že jsme velmi lhostejní
k bohům,“ – říká vážným hlasem.
Lhostejní. Ale co tedy čekal?
Tolik se snažil organizovat náboženství,
tolik se snažil psát veleknězi Galatie
a jiným podobným mužům a pobízet je svými radami.
Jeho přátelé nebyli křesťané.
To bylo jisté. Nemohli ovšem
jako on (žák křesťanů)
hrát si s pořádky nové církve,
směšné svým pojetím i praxí.
Byli přec pohané. Císaři, ničeho příliš.

Anna Komnena

V úvodu své Alexiady nařiká Anna nad svou samotou a nad svým vdovstvím
 Duše se točí závratí a „oči se plní proudy slz“, jak sama říká:
 „běda, těch pohrom mého života, běda, těch zvratů!“ Bolest duši proniká „do morku kostí a drásá duši.“
 Popravdě se však zdá, že jen jedinou trýzeň poznala tato vládyčtivá žena; ve svém nitru chovala ta pyšná Řekyně (i když to nepřiznává) jediný zármutek: že nedokázala přes svou obratnost získat císařství, které jí téměř z rukou vzal bezohledný Jan.

Che fece... il gran rifiuto

Od každého z nás je jednou vyžádáno buď veliké Ano, nebo veliké Ne.
 Ten, kdo je v sobě má dávno připravené, není na rozpacích, vysloví své Ano a jde dál svou cestou, čestný, důležitý.
 Druhý nelituje. Tomu, kdo se zeptá, řekne své Ne znovu. A přece ho deptá toto Ne – byť správné – celé jeho žití.

U vchodu kavárny

Pár slov, jež zaslechl jsem vedle sebe, vedlo můj pohled ke vchodu do kavárny.
 A tam jsem spatřil krásné tělo. Vypadalo jako by na něm pracoval sám zkušený Erós, radostně vytvářel jeho souměrné údy, do výše vyháněl tesanou postavu, dojatě vytvářel obličej, dotekem ruky zanechával na čele, na očích, na rtech cit.

V očekávání barbarů

- Proč čekáme shromáždění na náměstích?

Dnes k nám dorazí barbaři.

- Proč vládne dnes v senátu taková strnulost?
Proč sedí senátoři nečinně a nevydávají zákony?

Protože dnes mají dorazit barbaři.
Nač mají ještě senátoři vydávat zákony?
Až přijdou barbaři, vydají vlastní.

- Proč náš císař dnes nevyčkal jitra
a sedí u nejvyšší městské brány
důstojně na trůnu s korunou na hlavě?

Protože dnes mají dorazit barbaři
a císař chce přivítat
jejich velitele. Jistě už připravil
list, jej mu odevzdá. V něm
jej poctil mnoha tituly a jmény.

- Proč vyšli naši konzulové a prétoři
v rudých vyšíváných tógách
s náramky plnými ametystů
s prsteny s lesklými smaragdy,
s drahocennými holemi
zdobenými tepaným stříbrem a zlatem?

Protože dnes mají dorazit barbaři
takové cetky barbary oslňují.

- Proč tu nejsou jako vždy výborní řečníci,
aby se ujali slova a řekli svůj názor?

Protože mají dorazit barbaři,
ti krasořečnictví nemají v lásce.

- Proč se najednou zdvihá takový neklid
a zmatek (jak zvažněly tváře),
proč náhle mizí lidé z ulic a náměstí
a ustaraně se vracejí do svých domů?

Protože nastala noc a barbaři nepřišli.
Od hranic přibyli poslové se zprávou,
že už tam žádní barbaři nejsou.

Co z nás teď bez barbarů bude?
Ti lidé pro nás byli jistým řešením.

Ithaka

Až vypluješ k Ithace,
přej si, aby tvá cesta byl dlouhá,
plná dobrodružství a poznání.
Neboj se Laistrygonů ani Kyklópů,
neboj se Poseidónova hněvu,
nikdy se s nimi cestou nesetkáš,
zachováš-li si čestnou mysl, dotkne-li se
vybraný cit tvého ducha a těla.
Nesetkáš se s Laistrygony ani s Kyklópy,
nesetkáš se s lítým Poseidónem,
když na ně nepomyšlíš v skrytu duše,
nevystoupí-li z tvého nitra.

Přej si, aby tvá cesta byla dlouhá
Kéž jsou hojná ta letní jitra,
kdy s požitkem a radostí
vpluješ do neznámých přístavů,
vstoupíš na foinická tržiště
a nakoupíš tam vzácné zboží,
perleť a korály, jantar i eben,
všemožné opojné tresti a masti,
co jich jen stačíš unést,
kdy navštívíš egyptská města
a poznáš v nich dávnou moudrost.

Nikos Kazantzakis

Odyssea

Přel. Miloš Tomasco, Souvislosti 28 (1996/1) 121–126

ZPĚV PRVNÍ

Když pak v širých svých dvoranách ješitné mladíky zkosil,
na stěnu zavěsil Odysseus nasycený luk
a odběhl do horké lázně, aby omyl své mohutné tělo.
Dvě služebné zchystaly koupel; však jakmile spatřily pána,
vykřikly zděšením: jeho zvlněné plece i slabiny dýchaly párou
a černá krev po kapkách stékala z dlaní, jež vraždily;
měděné džbány jim vyklouzly, s duněním se koulely po dlaždicích.
Muž mnoha cest zlehka se usmál do strniště vousů
a pohledem pokynul dívkám, ať zmizí.
Dlouho pak těšil se z blaživé lázně, jež útroby hýčká,
v níž žily mohutní v řeky, jimiž proud krve se valí,
jež ochladí, uklidní mysl a ztiší i hýření čiv.
Oleje vonné a sladké pak pozorně vetřel si
do bujných kadeří – natřel i tělo, rozryté mořem –
a únava krutých zim prchla a on celý zas rozkvetl mládím.
Na zlatem kovaných skobách, ve vonném přítmí se blyštěla roucha,
utkaná věrnou chotí: v řadách tu visela,
vyšitá motivy toulavých větrů, bohů a trojveslic hbitých;
on osmahlé své rámě čile vztáhl
po tom, jež sálalo nejvíc – přes plece si je hodil,
a ještě dýchaje párou, odstrčil závoru, překročil práh.
Jeho služebné chvěly se ve stínu, až paprsek světla
ozářil mohutné zčernalé trámové rodného domu;
Penelopé pak, jež bledá a v hrůze tu čekala,
od trůnu vzhledla a nohy jí podkosil děs:
„To není ten muž, v nějž jsem po léta doufala, při bozích;
tenhle drak vysoký čtyřicet sáhů, po jehož krokem můj palác se řítí!“
Leč hbitých myšlenek střelec i teď dobře vytušil
nezvyklou paniku ubohé choti; svou dmoucí se hrud' pak uklidnil slovy:
„Pohleď jen, srdce mé – ta, jež po léta toužila
klín svůj ti otevřít, ve chvílích radosti s tebou se spojit:
ona je tou, již jsi vzývalo v rachotu vzdálených moří,
uprostřed zápasu s krutými bohy, spodními hlasy své nesmrtelné mysli.“
Tak děl – leč srdce váhalo vyjít vstříc ženě,

do chřípí oparem stoupala krev právě zabitých;
 viděl, jak choť stále pohledem noří se do změti nahých těl:
 co ji tak poočku sledoval, zrak se mu zakalil – bezmála
 v záchvatu vraždění na místě by ji byl proklál.
 V rychlosti odkvapil – zamlklý stanul pak na širém nádvoří;
 slunce sem vrhalo poslední paprsky – záře vše zlatila,
 růžové, azurné stínová padalo v klenutých síních.
 Poklidně stoupal dým z oltáře Athény,
 co v arkádách otroci zrádní se houpali:
 naběhlé jazyky, bělmo vystouplé do chladu večera.
 Jeho oči vnímaly klid hvězdných zraků noci,
 jež na kučerách obláček sem snášela se z hor,
 až dílo jeho vraždění a svistot šípů tiše klesly
 a v míru duše spočinuly, jak v závoj snový zahaleny
 a tygří srdce divoké tu nasyceno předlo z temnot.
 Požitkem z koupele mysl mu zjasněla:
 on jedinkrát nazpět za prolitou krví se neohléd,
 aniž se zamýšlel s úzkostí nad tím, jak vyprostit
 nehodnou hlavu svou z nástrah, jež nyní ji čekaly.
 V té svaté chvíli usmál se pokojně Odysseus,
 jak tu stál na rodném prahu – vykoupán, břemene starostí zbaven.

Zatím se novina bleskově roznesla dvorci,
 jak zchytrale vladař se příkradl do země předků
 a smělce u hodovních tabulí jak na jatkách lukem svým proklál.
 O dubových holích přitáhli s křikem otcové mrtvých
 a bušili na brány měst, aby v nich srotil se zjitřený dav:
 aby řadoví dělníci mrštili prostými nástroji o zem,
 mistři pak zavřeli dílny; aby z pobřežních krčem
 opilí veslaři vytáhli na pochod, vzhůru po klikatých cestách.
 Hlouček pak za hloučkem tržiště naplnil: vřelo jak neklidný úl
 lýtých včel, když vosy jim vykradly zásoby medu.
 Žena, jež kvůli Heleně manžela ztratila na trojském pobřeží,
 rámě své napřáhla, jež nemělo již koho objímat; křičela:
 „Jak dobře jsme přijali, sousedé, tohohle katana lidu!
 Pohleďte, s čím se k nám vrátil: meč má a štít – a tři lahvičky s jedem:
 Jednu z nich vypijem ráno, v pravé poledne druhou – třetí pak, nejtrpčí,
 zbude, ó bohové všemocní, na chvíle v opuštěném loži!“
 S křikem se z příbytků, teras a parkánů seběhly vdovy,
 černými šátky si halily tváře a takto mu zběsile lály:
 „Buď proklet, při Diovi, ten, kdo nám v květu let uchystal zkázu!
 Naše lůžka se potáhla plísňí, v troskách jsou domácí krby –
 a vše jen pro větrnou ženštinu, jež bez studu vábila muže!“
 Do vyschlých prsou se bušily, svraštělých bezdětným mládím;
 jedna pak, hořem svým stržena, kvílela v divokém pláči:

„Méně mne zkrušil žal nad ztrátou drahého chotě,
než hoře matčino – hrůza, s níž ňadra svá uvadat vidí
a tuší, že nikdy již nesevrou pohárky bradavek chtivé rty statného syna.“
Tak rány dávné a ztajené opět se jitřily v srdcích,
oči se zastřely závojem mroucího světla;
tehdy se pomalu spustily po temných oblacích zástupy stínů:
přišly od vzdálených soumravných břehů, krajin, z nichž není návratu;
haleny v rubáše, mlčky se braly vpřed,
kol strmých zdí tiše proklouzly a zmizely v otvorech dveří.
Jeden zlehka se dotkl otcovy tváře – a stařec se otrásl děsem –,
jiný zas snesl se nad trosky rodného domu;
třetí svým závanem polaskal svrašťelá jablíčka znavených ňader své choti.
Chvěla se ramena ztepilá, kolena strachem se třásla:
vzduch houstl mrtvými – vdovy, jež lapaly po dechu,
bolestně objaly prázdný tvar a propukly v hlasitý nářek.
Bezruký muž – paže zůstaly na březích Tróje –
na skálu vyšplhal: brzy hustě se hemžilo kolem
mrzáky, slepci a zrůdami – oběťmi hamižné války.
„Přátelé“, hulákal, mávaje nad hlavou pahýly paží,
„náš král se vrátil, silen a zdráv – jediný šrám není na jeho těle:
má obě ruce, i nohy i oči – prohnaný mozek mu dál dobře slouží;
z nás však jsou netvoři, již v prachu země se plazí:
saháme – nemáme ruce; skáčeme – nemáme nohy;
prázdnými bulvami žalobně bušíme na brány archontů.“
Zmlkl a hlava mu klesla zpět na vpadlé pahýly ramen,
druzi mu halasně vzdali hold, pevně jej objali;
vdovy se bez šátků hrnuly do ulic, s odvahou
loučí se chopily, městem se rozběhly, volaly na muže:
„Vzhůru teď – pohleďte na chrabré druhy, ronící slzy a krvavý pot!
Vřeteny přeslic se ozbrojte, do černých šátků si zahalte hlavy!
Zdvihněte pochodně, ženy, upalte vraha svých synů!
Ať plameny dnes v noci zúctují s palácem – vítr ať popel pak roznese
do všech čtyř světových stran!“

A ty, ó drsný vládče všech moří, ty vnímal jsi v tišině noci
mručení sročené lůzy, odlesky planoucích loučí –
když pak jsi zvědavě napjal krk, v srdci ti zahořel trpký hněv:
„Tedy i můj ostrov zmítá se pode mnou jak zlostné spousty vod –
A já přišel sem s myšlenkou na pevnou zem, sáh pudy, do níž bych
zapustil kořeny!“

Bednění země je serváno, trup zeje dokořán;
vlevo mi ryčí dav, vpravo se tetelí archonti:
jak přibývá břemeni na váze! Proudů se postavím, zastavím pohyb
a trochu je setřesu!“

To řka, dlouhými kroky pak pospíšil na hlavní nádvoří:

uši, rty, chřípí se mu jak ohaři vlnily,
 a co se vpřed po hmatu ubíral, pevněji uchopil
 svůj široký meč o dvou ostrých, původce mnoha ran smrtelných;
 v tom okamžiku srdce jeho se opět vzmužilo a klid svůj znovu našlo.
 Otroci na střeších zahlédli hlučící dav,
 šátky si rozvázali a stěny paláce plnili jen planým nářkem;
 královna sebrala odvalu, spěchala ke svému choti
 a beze slov objala pažemi barbarská kolena;
 on však všem nařídil zamknout se do štíhlých věží,
 pak na syna zavolal hlasem svým hromovým, až celý palác se zachvěl.
 Mladík, jenž hověl si v koupeli, hned nato vyskočil,
 prodral se skupinou zděšených otroků, již zaschlou krev s hrudi
 mu smývali,

po málo skocích stál připraven po boku strašného otce.
 Nahé a kypré tělo v hasnoucím světle dýchalo párou,
 v ohni se blyštělo – bronzový meč omytý krví nedávné vraždy.
 Nezemře docela, kdo syna tu zplodil; otec se otočil
 a jeho srdce mořského vlka se nadmulo pýchou.
 Dobrou shledával synovu šiji, dobrými hruď i boky,
 mladistvé oblouky s pevnými klouby, královské žíly,
 jež se jak liány vinuly s vysokých skrání k pružným oblinám kotníků.
 Jak znalec při nákupu koně on spokojen přelétl
 synovu ztepilou, urostlou postavu.

„To já tu stojím před svým vlastním stínem –
 bezvousý, s chmýřím na rtu, s něžným a chvějícím se srdcem;
 šerými sny jsou všechny války, mé výpravy a ztroskotání,
 a daleké cesty jen touhami neklidné mysli.“
 Sklopil však zrak, aby skryl radostné pohnutí; zachmuřen promluvil:
 „Tatam je důstojnost našeho lidu – pozor, můj jediný synu,
 ve střehu buď: ničemná lůza tu obchází, zkouší svou sílu;
 chromí se chopili zbraní, otroci svrhli své jho;
 vír kalný, jímž hladina pění, zkouší teď ovládat příď.
 Mysli si, že jsem se nevrátil, že vlnám jsem za oběť padl:
 pověz mi, jak bys ty zúčtoval s troufalým odbojem!“
 Zčeřila lehounká bríza kučery jinošské skráně,
 na keři olivy zavzdychal noční pták;
 na dálných pobřežích zněl tichý šelest vln:
 v blaženství prvního spánku noc něžně vněla ze sna.
 Telemachos plaše vzhlédl nad sebe k drsnému otci:
 „Otče, oči máš podlité krví, dým stoupá ti z pěstí!“
 Rabiát krutý pak svým synem zacloumal, burácel smíchem;
 dvě vrány na temných haluzích se lekly a odlétly,
 starý dub v nádvoří, kolébka mnoha hvězd, zachvěl se v základech.
 „Seber se, synu, sic tě porazí silný můj smích!“
 Však mladý muž setřásl drtící sevření otcovských paží:

„Po vašem boku, můj pane, jsem, zdá se, dost zdatně napínal luk.

Nejsou teď naše ruce již znaveny, vraždění syty?“

Však čelo rodiče litého mocně se svraštilo v zběsilém hněvu:

„Synu, ach, na dálných pobřežích, dalekých ostrovech ještě teď
stoupá dým

z nádherných paláců – ještě chropot zní vladařů zabitých;

a náš lid teď též zpupně vede si – v srdci mu hlodá zášť války:

zběsile snaží se znesvětit vrcholné hodnoty lidstva.

Vidím, jak na vážkách osudu misky si opětně naroveň stojí.“

Srdnatý mladík však opáčil, pohlédnuv na otce zpříma:

„Být králem já, seděl bych ve stínu našeho platanu,

a otcovsky bděl nad tím, co můj lid tíží:

všem lidem po právu rozdíl chléb i dar svobody;

zkrátka bych ve všem svém konání držel se moudrosti dřívějších vládců.“

Otec se zasmál a v očích mu šlehl blesk. „Synu můj“, odtušil s úsměškem,

„nejlépe dřívější moudrosti drží se ten, kdo nejvíce vpřed se jí vzdalí.“

Mladík pak, strachem jat, ustoupil o krok a v duchu si pravil:

„Tenhle muž běsem je naplněn jak lýtý zajíc, rdousící zrozené syny.

Při bozích, kdybych měl odvahu na něj se vrhnout, jak rád bych ruce
mu spoutal,

na nejtenčí příď svou jej přikoval a vyslal jej v dálnou dál,

odkud ni slunce se nevrací: abych jej nespáčil více!“

Muž bystré mysli však bleskově uhodl

temné myšlenky synovy; jasný mír jeho duše se zakalil:

„Tak záhy po mém odchodu toužíš, můj jediný synu... Jak se říká:

„Zemři, můj drahý, ať mohu tě milovat; žij a mým soupeřem buď.““

Kristus znovu ukřižovaný

Praha 1966, přel. (z francouzštiny) Eva Outratová

„Už jde! Už jde! To je otec Grigoris!“

Zástup zvedl oči a spatřil popa: blahobytný, velkopanský, v bleděfialové sutaně s širokým černým pasem a velkým stříbrným křížem, který mu ležel na kulatém břiše, stanul otec Grigoris, zástupce Boží v Lykovrisi, před vyhladovělým davem.

Muži i Ženy poklekli. Vyzáblý pop otevřel náruč a učinil krok kupředu, jako kdyby chtěl obejmout svého sytého kolegu. Ten však svrástil obočí, vztáhl masitou ruku a pohybem jej zarazil. Rozhlédl se kolem sebe tvrdým pohledem a uviděl otrhané, hladové a umírající lidi. To, co viděl, se mu vůbec nezamlouvalo.

„Kdo jste?“ otázal se pop přísně. „Proč jste opustili své domovy? Co tu chcete?“

Po těchto slovech ženy umlkly. Děti se běžely chytit matčiných sukní. Psi se znovu rozštěkali. Na balkóně kapitán zbystril sluch.

„Otče,“ odpověděl pop uprchlíků klidným a rozhodným hlasem, „jsem otec Fotis, kněz ze vzdálené vesnice, která se jmenuje Svatý Jiří, a kolem mne vidíš duše, které mi Bůh svěřil. Turci vypálili naši vesnici, vyhnali nás z půdy a zabili všechny, které dopadli. My jsme se zachránili a odešli jsme a vzali jsme s sebou to, co máme nejcennějšího; Kristus se postavil do čela našeho zástupu a vedl naše kroky. Hledáme novou půdu, na níž bychom se mohli usadit.“

Na chvíli se odmlčel; měl vyschlé hrdlo a slova se jím sotva prodírala.

„Jsme křesťané jako vy,“ pokračoval otec Fotis, „jsme Helénové, příslušníci slavného národa; nesmíme zmizet ze světa!“

Kapitán, který se nakláněl s balkónu, si ve svém opilství všiml, jak se knězův suchý hlas rozehřívá. Mlha rakije se pomalu rozptýlovala a mysl se mu počínala vyjasňovat.

„Ano, opravdu,“ pomyslel si kapitán, „jaký jsme to národ! Jak houževnatý! Kde se v nás bere tolik odvahy? Jsme jako chobotnice — useknou nám jedno chapadlo, useknou nám dvě, a narostou nám nová!“

Kapitán sňal ručník, který měl ovinutý kolem hlavy. Byl horký, až se z něho kouřilo.

Ponořil jej do umyvadla s vodou, ovinul si ručník opět kolem hlavy a cítil se osvěžen.

Otec Fotis pokračoval zvučným hlasem:

„Nezmizíme! Žijeme již tisíce let a budeme žít další tisíce... Buď pozdraven, otče!“

„To je, panečku, hlava, tenhle pop,“ pomyslel si kapitán Vichr. „Ten zápal, ta energie, ta kuráž! U moře šířého! Má asi pravdu... My Helénové jsme národ nesmrtelný. Vytrhávají nás z kořenů, pálí nás, vraždí nás, ale my se držíme! Popadneme ikony, škopky a evangelium, a hajdy se usadit o kus dál!“

Oči se mu zalily slzami a náhle se celým tělem vyklonil přes okraj balkónu a zvolal:

„Bravo, Papaflese!“²⁹

²⁹ Pop, který byl jedním z hrdinů řeckého povstání proti Turecku roku 1821.

Několik hlav se zvedlo k balkónu, ale kapitánův hlas zanikl v bouři, kterou vyvolala popova slova. Při vzpomínce na své vypálené domovy ženy pronikavě zakvílely. Děti si vzpomněly na chléb, který jídaly, a daly se do pláče.

Náhle se však bouře utišila: otec Grigoris pozvedl tlustou ruku.

„Co se děje na tomto světě,“ pronesl zvučným hlasem, „děje se z vůle Boží. Bůh tam shůry vidí zemi; v ruce drží váhy a váží zásluhy i provinění. Nechává Lykovrisi těšit se ze svých statků a vaši vesnici uvrhne do neštěstí. Bůh sám ví, jakých hříchů jste se asi dopustili!“

Chvilí se odmlčel, aby si dav mohl uvědomit celý dosah závažných slov, která právě pronesl. Pak znovu pozvedl ruku a zvolal přísně:

„Tak tedy otče, řekni pravdu! Přiznej se, čeho jste se dopustili, že jste si zasloužili takový trest!“

„Otče Grigorisi,“ odpověděl pop, ovládaje pobouření, které se ho zmocňovalo, „také já jsem sluhou Nejvyššího a také já držím ve svých rukou kalich s tělem a krví Páně. Ať chceš nebo nechceš, jsme si rovni. Můžeš být bohatý a já chudý, můžeš mít tučné pastviny, na nichž paseš své stádo, zatím co já, jak vidíš, nemám ani koutek, kam bych hlavu složil; a přece jsme si před Bohem rovni. Je dokonce možné, že jsem já Bohu blíží, protože mám hlad. Zmírní tedy svůj hlas, chceš-li, abych ti odpověděl!“

Otec Grigoris zaváhal. Také on cítil, jak se mu zlostí dme hrud, ale ovládl se. Uvědomil si, že je v nepravu a že všichni vesničané, kteří jsou svědky tohoto výstupu, dávají zapravdu tomu cizímu prudkému a nesmiřitelnému popovi.

„Mluv, otče,“ řekl měkčím hlasem. „Vysvětli nám, co se stalo. Bůh nás poslouchá; lidé nás poslouchají. Jsme křesťané jako vy, a k tomu Řekové. Uděláme vše, co je v naší moci, ba ještě více, abychom zachránili tyto lidské bytosti, které v tebe složily všechny své naděje.“

„Otče Grigorisi,“ odpověděl ihned cizinec, „tam, v našem kraji, jsme o tobě slyšeli. Nyní tu stojíš před námi z masa a kostí a obdivujeme se ti. Nasloucháme ti a tvá slova nás posilují. Tázal ses mě, jaké neštěstí postihlo naši vesnici; odpovím ti. Poslyš, otče Grigorisi, poslyšte vesničtí starší, i když jste se nechtěli obtěžovat a přijít se na nás podívat! Poslyšte vy všichni, křesťané lykovriští...“

Manoliovi se rozbušilo srdce; otočil se ke svým druhům a zašeptal:

„Pojďme blíží, abychom lépe slyšeli a viděli.“

„Takhle si, Manolie, představuju apoštola Jakuba řekl Kostantis.

„A já apoštola Petra...“ řekl Janakos.

Pop počal vyprávět, přerývaně, spěšně, jako by se bál, aby vzpomínkou na minulost se znovu neotevřely sotva zacelené rány. Přeskakoval od jedné události ke druhé a hlas se mu chvěl, jako by se bál dotknout toho, co bylo:

„Jednoho dne se nad střechami vesnice rozlehl výkřik: ‚Řecká armáda přichází! Zdátky jsou vidět bílé sukně!‘ ‚Rozezvučte velikonoční zvony!‘ zvolal jsem ihned, ‚a všichni se shromážděte v kostele; promluví k vám!‘ Ale mezitím již lidé běželi na hřbitov s rýči a otvírali hroby. Každý volal na svého otce: ‚Otče, už přišli! Otče, už jsou tu!‘ Zapalovali svíčky na křížích a polévali mrtvé vínem, aby je vzkřísili. Když byli hotovi na hřbitově, shromáždili se v kostele. Vystoupil jsem na kazatelnu: ‚Bratři, děti moje,‘ zvolal jsem,

„Řekové přišli, nebe a země se spojily. Všichni do zbraně, ženy i muži, zaženeme Turky až do horoucích pekel!“

Ne tak nahlas, otče, ne tak nahlas!“ zašeptal mu do ucha Manolios. „Aga je na balkóně a všechno slyší.“

Vtom aga vyskočil. Byl zmožen spánkem, ale jeho ucho zachytilo cosi jako výzvu ke vzpouře.

„Ech, kapitáne, tohle se mi nějak nelíbí,“ zabručel aga. „Zdá se mi, Že jsem zaslechl...“

„Říkám ti, aby ses nerozčiloval, ago. Spi. Mám dva páry očí.“

„Chce se mi spát, kapitáne, starý brachu... Ale až si popi začnou nadávat a až začnou lítat rány, zatřes mnou a probud' mě. Půjdu na ně s bičem a udělám pořádek!“ Pak se otočil k malému Jusufovi:

„Pojď, Jusufáčku, pojď mi hladit chodidla, abych usnul,“ řekl aga a těžká víčka se mu opět zavřela.

Otec Fotis snížil hlas:

„Vytáhli jsme zbraně, ukryté v trámovi, a já sám jsem si přes svůj kříž přehodil brokovnici. Pak jsem shromáždil před kostelem všechny občany a řekl jsem jim: ‚Děti, než se vydáme na pochod, zazpívejme všichni společně řeckou hymnu...‘“

Tu se otec Fotis znovu zapomněl a z plna hrdla zanotoval:

„Vzešla z posvátných kostí Helénů...“

„Ne tak hlasitě, otče, ne tak hlasitě...“ zašeptal mu do ucha tentokrát Janakos.

Ale vtom zazněl z balkónu hrubý a chraplavý hlas kapitánův: „...a jako kdysi nezakrotná, ať žije, žije svoboda!“

Aga se ošil, jako kdyby ho štípla blecha; ale znovu se pohroužil do spánku.

Na návsí to všemi trhlo a zvedli oči k balkónu; ale kapitán už zase seděl na polštáři a naléval si rakiji.

„Na tvé zdraví, zatracené Řecko!“ zamumlal. „Sežereš jednou celý svět!“

„Kapitán Vichr je opilý,“ řekl Kostantis, „má vítr v plachtách. Nedej Bůh, aby popadl pistoli, kterou má aga za pasem, a prohnal mu kulku hlavou! Byl by s námi konec!“

„Co na tom?“ zvolal Michelis v zápalu nadšení. „Tenhle pop dovede člověkem otfást až do hloubi duše!“

„Mlčte, hoši, poslouchejme...“ řekl Manolios, který otci Fotisovi přímo visel na rtech.

Otec Grigoris vzdychal a vzdychal, na pokraji zoufalství. Tenhle otrhaný pop bere lidi přímo za srdce, říkal si pro sebe, je to hotové neštěstí; musím najít způsob, jak ho vypudit ze svého revíru...

„Vypravuj dále, otče,“ řekl otec Grigoris protektorsky. „Proč jsi přestal? Posloucháme tě s napětím.“

„Co bylo dál? Nechtěj to slyšet, otče,“ povzdechl otec Fotis a bolestně zamručel. „Mám tu srdce, ne kámen, puká mi...“ Do očí mu vstoupily slzy a počal se dusit pláčem.

Kapitán se znovu naklonil s balkónu; utíral si oči vlhkým ručníkem.

„At mě vezme čert,“ bručel; „tak se mi zdá, že dětinštím!“

„Je to vůle Páně,“ opáčil otec Grigoris. „Nereptej, otče, je to veliký hřích!“

„Nereptám,“ zvolal pop, který znovu našel svůj hlas. „Nebojím se; jsme nesmrtelní. Mé srdce je opět pevné. Tak tedy: Evzonové byli rozbiti a zase odtáhli. A my, my jsme zůstali a Turci se vrátili... Turci se vrátili: tím je řečeno vše. Pálili, vraždili, znásilňovali, jak jen Turci dovedou. Shromáždil jsem všechny, které jsem ještě našel živé. Zde jsou, na kolenou před vámi, bratři moji, křesťané: je tu hrstka mužů, daleko více žen a mnoho dětí... Vzali jsme ikony, evangelium a korouhev svatého Jiří, vzali jsme vše, co jsme mohli unést. Postavil jsem se do čela zástupu a vydali jsme se na pochod... Pronásledování, hladová, sužování nemocemi, jdeme tak už tři měsíce. Mnozí z nás zůstali na cestě. Pochovali jsme je a ostatní šli dál. Každého večera jsme uléhali k smrti unaveni. A já jsem s vypětím sil opět vstával, četl jsem jim evangelium, hovořil jsem o Bohu a o Řecku; čerpali jsme z toho posilu a ráno jsme se vydávali znovu na pochod... Dověděli jsme se, že kdesi daleko, u hory Sarakiny, je bohatá vesnice, kde žijí hodní lidé — Lykovrisi. Řekli jsme si: jsou to křesťané, jsou to Řekové, jejich sýpky jsou plné, mají hojnost půdy, nenechají nás zahynout. A přišli jsme. Zdrávi buďte, křesťané lykovriští, bratři moji!“

Otec Fotis si otřel čelo, pokřižoval se, sklonil se nad evangeliem, které držel na prsou, a položil na ně rty.

„Nemáme jiné naděje, jiné útěchy než toto!“ dodal a pozvedl nad hlavu těžké evangelium se stříbrnými deskami.

Všechny oči se zamžily slzami; zástupem projelo mrazení. Manolios, jehož se zmocnila závrať, se zachytil o Janakosovu paži; Michelis si nervosně popotahoval černý knírek a bránil se slzám. Dokonce Panajotisovy oči se zakalily a hleděly na svět laskavě a mírně. Také vdova plakala nad křesťanstvem a Řeckem, nad muži a ženami kolem sebe, nad vlastními hříchy a špatnostmi... Na balkóně si kapitán Vichr přidržel ruku před ústy, aby zadusil vzlyky, neboť se bál, aby se chrápající aga neprobudil.

Jen oba popové neplakali; jeden proto, že po tolika útrapách mu už vyschly slzy — druhý proto, že byl plně zaujat jedinou starostí: jak se zbavit této hladové hordy a jejího vůdce, jehož plamenná slova drásají srdce.

„Někteří z nás,“ pokračoval otec Fotis již klidněji, „stačili ještě zajít na hřbitov pro kosti svých předků a nesou je s sebou, aby je položili do základů naší nové vesnice. Podívejte se! Pohleďte na toho stoletého starce: nese je na zádech již celé tři měsíce!“

Ale otce Grigorise již přecházela trpělivost.

„To je všechno moc hezké, otče,“ řekl, „ale co od nás vlastně očekáváte?“

„Půdu,“ odpověděl otec Fotis, „půdu, na níž bychom se usadili. Slyšeli jsme, že máte půdy nadbytek a že jí část leží ladem. Dejte nám ji a my ji obděláme. Zasižeme, sklídíme, napečeme chleba pro své rodiny. To od tebe žádáme, otče!“

Otec Grigoris se naježil jako ovčácký pes. Kdo jsou ti hladovci, kteří se opovažují chtít vkročit do jeho ovčína? Pomalu si přejel rukou bílý vous a ustrnul v hlubokém přemýšlení. Na návsi se sneslo tíživé ticho.

Aga se vztyčil, celý rozezlený:

„Proč mlčí?“ otázal se. „Copak jsem jim nenařídil, aby křičeli?“

„Spi, ago, spi,“ odpověděl kapitán. „Hádka ještě není v nejlepším.“

„Co je s tebou, k čertu? Třese se ti hlas. Nejsi snad opilý?“

„Ech, co chceš! Ta proklatá rakije není voda. Dostala mě!“ zamumlal kapitán a utíral si oči. Manolios se už nezdržel. Kde se v tom čeledínovi vzala odvaha, aby vystoupil před celou shromážděnou vesnicí a promluvil?

„Otče!“ zvolal. „Slyš jejich hlas, otče Grigori! To Kristus má hlad a prosí o almužnu!“

Otec Grigoris se otočil, vzteky bez sebe:

„Drž hubu, ty!“

Znovu se sneslo ticho, ještě tíživější. Kostantis a Janakos se postavili po bok Manoliově, jako by ho chtěli chránit. Michelis k nim přistoupil celý rozrušený.

„Jdi probudit otce,“ řekl mu Manolios. „Jdi. Ten má srdce. Možná že se nad nimi slituje. Není ti jich líto, mladý pane?“

„Je mi jich líto... Je mi jich líto Ale bojím se vzbudit otce.“

„Boha se boj, Michelisi — Boha, ne lidí!“ odpověděl Manolios.

Michelis zrudl. Jak se jeho čeledín opovažuje s ním takto mluvit? Copak neví, koho má před sebou? Svraštil obočí a neodpověděl. A otce probudit nešel.

Mezitím otec Grigoris stále mlčel. Lámal si hlavu a hledal slova, která by bylo třeba vyslovit, aby se hladoví vlci odvrátili od jeho ovčína. Cítil kolem sebe své znepokojené stádo, které mu už už uniká... Co dělat? Zavolat agu? Ale co by řekli vesničané, kdyby vložil do rukou Turka osud křesťanů, kteří se octli tváří v tvář smrti a vyhnanství právě proto, že pozvedli zbraně proti Turecku? Má zavolat vesnické starší? Avšak z nich důvěřoval jen jedinému, starému Ladasovi. Pokud jde o ty ostatní. Patriarchas je měkký člověk, slzy má na krajíčku a řekl by ano. Ten darebák kapitán by jistě řekl ano; ten nemá co ztratit. Učitel se svými krásnými slovy a vysokými ideály má v kotrbě prázdnou, že by nedovedl ani rozdělit otýpku sena mezi dva osly...

„Bůh tě nějak dlouho nechce osvítit, otče,“ řekl otec Fotis, kterého přecházela trpělivost.

„Trvá mu to dlouho,“ zamručel otec Grigoris, „protože i já jsem pastýřem duší a budu musit skládat účty Bohu.“

„Péče o všechny duše na světě je věcí každého z nás,“ opáčil pop, „neodděluj své duše od mých, otče.“

Kdyby byli bývali sami, tváří v tvář, byl by se otec Grigoris na něho vrhl a chytil ho za hrdlo, aby ho zardousil; co však mohl dělat v situaci, v jaké byl? Ovládl se. Avšak déle už mlčet nesměl; všichni čekali se zraky na něho upřenými. Konečně otevřel ústa:

„Poslyš, otče...“

„Poslouchám,“ odpověděl otec Fotis, svíraje v rukou evangelium, jako by je chtěl hodit otcí Grigorisovi do tváře.

Otec Grigoris ještě neměl přesně rozmyšleno, jak odpoví. Ale právě v okamžiku, kdy to nejvíc potřeboval, zázrak, na který čekal, se udál. Ozval se přidušený výkřik: mladá Despinio se zhroutila mrtvá. Ti, kdo byli nablízku, se k ní vrhli, ale zděšeně ucoupli: byla zelená v obličejí, rty měla modré, nohy oteklé, břicho nadmuté jako měch.

Otec Grigoris zvedl ruce k nebi:

„Děti moje,“ zvolal se stěží potlačovanou radostí, „v tomto slavnostním okamžiku Bůh sám

odpověděl. Pohleďte na tuto ženu: podívejte se dobře; má nadmuté břicho, oteklé nohy, obličej zelený. Je to cholera!“

Zástup zděšeně ustoupil.

„Ano, cholera,“ pokračoval otec Grigoris. „Tito cizinci přinášejí do naší vesnice nejstrašnější metlu. Jsme ztraceni! Zatvrdte svá srdce! Pomyslete na své děti, na své ženy, na svou vesnici! Nerozhoduji já: sám Bůh rozhodl. Pop mě žádal o odpověď: tu je!“

Při těchto slovech ukázal na mrtvolu, ležící uprostřed návsi.

Otec Fotis přitiskl evangelium k prsům; ruce se mu třásly. Skokem byl u otce Grigorise a chtěl odpovědět, ale nemohl ze sebe vyrazit ani slovo. Dusil se rozhořčením.

Na balkóně kapitán vrávoravě vstal. Ještě jednou ponořil ručník do umyvadla. Krev se mu opět vehnala do hlavy; měl čelo v ohni. Obalil si skráně ručníkem a pevně jej utáhl. Voda mu stékala po vráscitých tvářích, po bezvousé bradě, po prsou ošlehaných mořským vzduchem. Trochu se vzpamatoval.

„Ech, ty stará kozí brado! Ty dědku popska!“ mumlal rozplizlým hlasem. „Už to tu je! Už ho doběhl, toho cizího popa! Že prý je to cholera. Nestydíš se, lumpe? Ale tohle ti neprojde, to ne! Půjdu dolů a zařvu: ‚Lháři, lháři! Jsem jedním ze starších a já, kormidlo vesnice, do toho mám taky co mluvit, a budu mluvit!‘“

Kapitán vrávorál ke dveřím. Kopnutím je otevřel. Na chvíli se zastavil na kraji schodů.

Celý dům se kymácel v ďábelském rytmu: byla veliká bouře. Lampa nad schody, pušky zavěšené na zdech, jatagany, červené fezy, spící strážný schoulený na prahu, všechno to vířilo současně s celým domem v pekelném reji. Kapitán se chytil zábradlí a jednou nohou vykročil; zdálo se mu, že má křídla; schody stoupaly a klesaly samy od sebe jako vlny. Položil nohu do prázdna a po hlavě sletěl ze schodů. Celý dům se otrásl hromovým rachotem.

Aga se posadil, surově vytržen ze spánku:

„Hej, kapitáne, kdo to sletěl?“

Ve tmě natáhl ruce a hmatal kolem sebe – nikdo. Chtěl vstát, ale dopadl opět na polštář vedle malého Jusufa, který usnul s mastikem v ústech. Agova ruka se dotkla teplého, voňavého těla; usmál se.

„Jusufáčku,“ řekl něžně, „spíš?“

Opřel si hlavu o buclatou hruď a zavřel oči na vrcholu blaženosti.

Návsi se znovu rozlehl hlas otce Grigorise, nyní již mírný a trochu nasládlý:

„Otče, když jsme naslouchali tvému vyprávění o vašich strastech, pukalo nám srdce.

Otevřeli jsme náruč, abychom vás přijali; vtom se nad námi Bůh smiloval a poslal tuto strašnou výstrahu. Nesete s sebou nákazu, bratři! Jděte s Bohem; nevrhejte naši vesnici do záhuby!“

Při těchto slovech zástup uprchlíků hlasitě zabědoval. Ženy se bily v prsa a křičely; muži měli zraky upřeny na popa. Obyvatelé Lykovrisi jati hrůzou hleděli na ztuhlé tělo, které tu leželo v samém srdci jejich vesnice. Ze všech stran tryskaly výkřiky:

„Jděte pryč! Jděte pryč!“

Jakýsi stařec zamečel:

„Přineste vápno, musíme mrtvolu zalít vápnem, aby nám nezamořila vzduch!“

Otec Fotis konečně zakročil:

„Nebojte se, bratři. Není to pravda, neposlouchejte ho. Neneseme žádnou nákazu, máme jen hlad. Přisámboh, tato žena zemřela hladem!“

Pak se obrátil k otci Grigorisovi a zvolal:

„Ty, knězi s plným břichem a dvojitou bradou, nechť Bůh, který je nad námi a vidí nás, ti odpustí, neboť já toho nejsem schopen! Budeš mít tento zločin na svědomí.“

„Jděte s Bohem,“ vykřikl jeden z lykovriských staříků. „Mám děti a vnuky. Nepřivolávejte neštěstí na naše domy!“

Vesničanů se zmocňovala panika. Jejich srdce zkameněla. Mávali rukama a křičeli:

„Pryč! Jděte pryč!“

„Hlas lidu – hlas Boží,“ prohlásil otec Grogoris a zkřížil ruce. „Jděte si, kam chcete!“

„Nechť hřích dopadne na vaše hlavy!“ zvolal otec Fotis. „Odcházíme! Vzhůru, děti! Odvahu! Oni nechtějí nás a my nechceme je! Země je veliká! Pojďme dál!“

Bohuslav Martinů – Nikos Kazantzakis: Řecké pašije

Výběr z korespondence z let 1954-1957

přel. Růžena Dostálová, Souvislosti 28 (1996/1) 132–137

(celá korespondence: R. Dostálová – A. Březina, Řecké pašije, osud jedné opery.

Korespondence Nikose Kazantzakise s Bohuslavem Martinů, Praha 2003)

17. září 1954

Vážený pane Kazantzakisi,

Byl bych nesmírně šťastný, kdyby se s Vámi mohl setkat. Velmi obdivuji Vaše dílo, které jsem měl příležitost číst v Americe. Byl bych Vám velmi vděčný, nežádám-li Vás o přílišnou laskavost, kdybych Vás mohl na malou chvíli navštívit v Antibes. Jsem dost známým skladatelem a Vaše díla na mne udělala takový dojem, že velmi toužím po tom zhudebnit je ve spolupráci s Vámi. Pokud by Vás to zajímalo, rád bych si s vámi o tom promluvil. Doufám, že jako umělci mi toto setkání neodmítnete. Bydlím nyní v Nice a bylo by pro mne velkým potěšením seznámit se s Vámi.

V očekávání Vaší odpovědi prosím, vážený pane, abyste přijal výraz mého upřímného obdivu.

B. Martinů

Vážený pane,

Váš milý dopis mne zastihl v horách, kde trávím krátký odpočinek. Vracím se do Antibes 2. října a rád se s Vámi seznámím, promluvíme si pak o námětech, které nás zajímají.

V očekávání toho prosím, vážený pane, abyste přijal projev mé úcty.

Kazantzakis

14. října 1954

Milý pane Kazantzakisi,

existuje mnoho lidí, patřím k nim i já, kteří nemají v lásce moje písmo. Vynasnažím se učinit, co bude v mých silách. Předvedu Vám svou představu o pojetí libreta pro Řecké pašije. Jediným řešením by bylo soustředit děj na hlavní problém, na proměnu Manolise poté, co byl vybrán pro roli Krista. Nebude možné použít ostatní postavy a dialogy, jak je tomu v knize, pro nedostatek času bude třeba mnohé obětovat. Pro udržení napětí bych rád použil komentátora, který vysvětluje děj, a budu potřebovat též chvíle mlčení, během nichž hovoří jen hudba. Chtěl bych uplatnit řadu krátkých scén, v nichž herci nepřicházejí a

neodcházejí, ale stojí na místě, pak náhle mizí a uvolňují prostor další scéně, to lze uskutečnit pomocí reflektorů nebo rychlou změnou scénické výpravy. Proto nebudu moci sledovat přesně text knihy, ale shrnu více momentů do jedné scény. V opeře rovněž není možné udržovat po celou dobu onen pocit tragična, je zapotřebí chvílí odpočinku, proto bude nutno dobře uspořádat pořadí krátkých scén, které přecházejí do velkých scén s úplnou scénickou výpravou. Prozatím je těžké představit si přesné aranžmá, je však jisté, že bude možno použít pouze část Vaší knihy a nevím, budete-li s tím souhlasit. Zatím je pro mne těžké, abych Vám předložil svou představu, protože to vše je pouze první nápad, abych si o něm učinili jasno. Mám dost uspořádanou představu, o prvním dějství, ale pak se ztrácím v množství děje.

Budete-li souhlasit, mohu stanovit přibližně pořadí scén s minutáží, pak bude jasnější, co se má ponechat a co lze vypustit. Ale v tom případě musím zanést své poznámky do exempláře, který jste mi půjčil, ale objednáám jiný exemplář z New Yorku. Liší se londýnský překlad do angličtiny od překladu z New Yorku nebo je týž?

Je tu rovněž určitá potíž s rozdělením hlasů, je tu málo ženských rolí a použití mužských hlasů a sboru by mohlo operu zatížit. Sdělte mi, mohu-li zatím použít Váš exemplář (knihy), jinak bych byl zcela ztracen a nemohl bych vypracovat synopsi děje. Vidím už nyní, že bude třeba pominout mnohé, ačkoli mne to velmi mrzí, a to nejen v ději, ale i v dialogu, protože je tak krásný, ale pro operu příliš dlouhý. (...)

B. Martinů

16. října 1954

Milý pane Martinů,

Odpovídám obratem na Váš dopis. Souhlasím s Vámi, je třeba zkrátit a shrnout celý děj do jedné epizody. Netrpělivě čekám na první náčrt Vaší práce.

Poněvadž budete pracovat s mým románem, prosím, abyste si knihu ponechal. Je Vaše, můžete do ní psát podle libosti.

Překlad vyšel ve stejném znění v Londýně i v New Yorku. Pracujte úspěšně, vytvořte krásné dílo.

Brzy na shledanou, milý pane Martinů.

N. Kazantzakis

(Doporučení N. Kazantzakise pro B. Martinů, adresované archimandritovi v Nice Kallistovi Vafiasovi, řecky)

Antibes 30. ledna 1955

Ctěný, důstojný archimandrito,

doručitel tohoto mého listu, p. Martinů je velmi známý a vynikající hudební skladatel. Velmi se mu líbila kniha, jejímž jsem autorem, Kristus znovu ukřižovaný, a upravuje ji nyní a zhudebňuje jako operu. Potřebuje vyslechnout byzantskou melodii žalmu Zachraň, pane, svůj lid a žehnej dědictví svému (Ž 28, 9-10) a některých jiných troparií ortodoxní církve. Byl bych Vám velmi zavázán, kdybyste ho přijal a pomohl mu. Děkuji Vám za Vaše přání, i já Vám přeji, aby se Vám splnila všechna přání v roce 1955.

V hluboké úctě

N. Kazantzakis

10. února 1955

Milý pane Kazantzakisi,

jsem velmi rád, že se mnou souhlasíte, co se týče posledního dějství, dělal jsem si trochu starosti, co si o tom budete myslet. Mluvili jsme hodně o dramatické stránce díla, ale v podstatě mi jde o jinou věc, kterou bych rád vyjádřil hudbou, je to poetická stránka tohoto díla. Ve Vašem románu se nachází hluboká poezie a s ní bych chtěl pevně spojit svou hudbu. Je v něm drama, tragičnost, je v něm vše, co do románu patří, ale poněvadž nemůžeme použít celý román v původní podobě, musí se stát základem libreta jeho poezie. V současné době dokončuji práci na Gilgamešovi, proto jsem neměl čas pracovat na libretu, také jsem ještě nenavštívil pana archimandritu, ale snad to všechno zvládnou. Prosím, abyste ze své strany zvážil, co by se dalo udělat. Děkuji za pohled.

Se srdečnými pozdravy

B. Martinů

Antibes, 18. dubna 1955

Milý pane Martinů,

Jsem rád, že jste dokončil libreto a že jste s ním spokojený. Bylo by dobré, aby dialogy byly co možná nejkratší. Mohu-li Vám pomoci, rád to udělám.

Řecké znění hymnu je: „Sóson, Kyrie, ton laon su ke evojjison tin klironomian su, nikas kata barbarón dórumenos“ (Zachraň, Pane, svůj lid a žehnej dědictví svému dávaje mu vítězství proti barbarům).

Mám v Paříži přítele, který by mohl libreto překontrolovat.

S velkým potěšením jsme poslouchali Vaši hudbu v úterním vysílání.

Váš

N. Kazantzakis

(Úryvek z dopisu N. Kazantzakise paní Agni Rusopulu)

20. června 1955

(...) Román Kristus znovu ukřižovaný bude zfilmován ve Francii a zpracován jako opera významným českým hudebním skladatelem B. Martinů. Nyní prosím o jednu laskavost: Martinů potřebuje melodie našich lidových písní, tanečních, svatebních, žalozpěvu atd. Jistě byly vydány. Prosím Tě, kup mi je a pošli je přímo hudebnímu skladateli: B. Martinů, Bd Mont-Boron 73 bis, Nice. Potřebuje je rychle, prokážeš mi tím službu.

Pax et bonum.

N. Kazantzakis

18. listopadu 1955

Milý pane Kazantzakisi,

jsme v Římě a tak okouzlení tímto krásným městem, že jsem zapomněl na celý svět, ale nezapomněl jsem pracovat a dokončil jsem třetí dějství. Nyní se budu zabývat svatbou, ale chybí mi text. Potřebuji dvě tři písně, které se zpívají při svatbě, hlavně takové, které se zpívají doma, ne v kostele. Pro kostel mám píseň Isai, tanči, mám hudbu, ale nemám slova.

Možná, že si Vaše paní pamatuje verše písní svatebního obřadu, zvláště, co se zpívá doma nebo cestou, kdy průvod jde do kostela. Představuji si, že je to jako u nás, kde existuje mnoho písní, které pobízejí nevěstu, aby vykročila. Jsem si jist, že existují i u vás. Je velmi nesnadné najít vodítko, které bych se zachytil. Můžete mi pomoci?

Jsem velmi spokojený se svou prací a, podaří-li se mi ji brzy dokončit, mám v úmyslu Vás pozvat do Curychu na premiéru. Divadlo se stále o operu zajímá.

Bylo příjemné setkat se znovu s Vámi i s Vaší paní v Ženevě. Řím jistě znáte. Jsem velmi rád, že tu mohu zůstat tak dlouho, abych se důkladně seznámil s tímto městem, které je neuvěřitelně působivé.

Byla už vydána Vaše kniha o svatém Františkovi? Velmi rád bych si ji objednal a měl ji ve své knihovně, abych si v ní často mohl číst.

(...) Teď se potýkám s velkými problémy třetího dějství, ale musím je už dokončit, ještě nemá definitivní podobu. A kdy bude hotova Vaše velká kniha, Odyssea?

Já i paní Martinů posíláme Vám i Vaší paní srdečné pozdravy.

Co je nového v Antibes?

Srdečně Váš

B. Martinů

31. října 1957

Vážená paní Kazantzakisová,

hluboce nás dojala tragická zpráva o smrti Vašeho manžela, nedokážu Vám ani vyjádřit velikost našeho zármutku. Hluboce s Vámi sdílíme Vaši nesmírnou ztrátu. Tolik jsme doufali, že se oba vrátíme do Antibes.

Osud mu nedovolil, aby se vrátil do svého malého domu, už nenapíše myšlenky a knihy, které nám mohl ještě dát.

Během naší spolupráce jsem se naučil ho chápat a být mu vděčný za hluboké poselství, které odkázal celému světu, a za moudrost skrytou v jeho knihách.

Byl mi přítelem, jako bych jej znal celý život, ačkoli jsme se setkali pouze na několik okamžiků, ty pro mne však zůstanou drahocenné pro celý život a nikdy na ně nezapomenu. Nemohu uvěřit, že odešel navždy.

Vždy mi působila radost myšlenka, že přijdete na premiéru opery, byl jsem šťastný, protože jsem věděl, že bude spokojený, že nebude zklamáný, že mi věnoval svou důvěru.

Teď hledám slova, abych Vám vyjádřil svou soustrast a bolest. (...)

Bohuslav a Charlotte Martinů

Přeložila Růžena Dostálová

Panagiotis Agapitos

Ebenová loutna

Přel. M. Kulhánková, Praha 2016

8. Ráj

Theofanes za sebou práskl dveřmi prádelny a vykročil do temné uličky. Nebyl to žádný krasavec. Sousedé mu dokonce přezdívali Rypák, protože se pro svůj opuchlý nos, vystouplé lícní kosti, malé oči a pokleslý spodní ret, sahající až k nepatrné bradě, podobal chlupatému kanci. Už zase se pohádal s manželkou, tak jako každý večer, když posbírali vyprané prádlo ze sušáků. Důvod byl vždy stejný: on chtěl, aby se odebrali do ložnice a zašpásovali si, jak tomu říkal. Ona ho poslala k čertu. Raději si natřela tlusté krátké nohy a opuchlé prsty páchnoucími mastmi a šla si lehnout sama. Dobrá, říkal si cestou do Jakoubkovy hospody, která byla jen kousek od jeho domu v úzké uličce, vzala si ho, protože potřebovala muže na práci v prádelně. Dobrá, neměli děti a pořád mu opakovala, že to je jeho chyba. Ale to přece neznamenalo, že nemá manželské povinnosti. Ale co si na ní vezme? Odjakživa byla samotářská a tvrdohlavá, copak se teď změní? Vešel na dvorek před hospodou, prošel pod několika stromy a celý zamračený otevřel dveře nízkého domku.

„Vítej, Rypáku,“ zvolal muž, který seděl u jednoho ze stolků ve společnosti jakéhosi vojáka.

„Dobrej,“ zachrochtal Theofanes.

„Posaď se k nám,“ muž mu přisunul židli. Theofanes se beze slova usadil.

„Zase ses pohádal s paní Theofano? Pořád stejná písnička, brachu. Kdy se konečně umoudříš?“

„Ty mi dej taky pokoj, lazebníku.“

„Vidím, že jsi dnes pořádně navztekaný, Rypáku,“ odvětil muž, otočil se za sebe a zavolal:

„Jakoubku! Hej, Jakoubku!“ Z nízkých dveří vedle několika sudů se vynořil hospodský a utíral si ruce do flekaté zástěry, která jen taktak překrývala jeho obrovské břicho. „Přines džbán vína a něco k zakousnutí pro zemdlelého bojovníka.“

„Sergie, nech si ty žerty, nebo se zvednu a jdu pryč,“ zabručel dotčeně Theofanes.

„A kam půjdeš, brachu?“ zeptal se Sergios.

Theofanes neodpověděl. Zvedl svůj zamračený rypák a rozhlédl se po známé místnosti.

Několik stolů bylo obsazených, všechno známé tváře ze čtvrti, které se říkalo Ráj.

„Už jsem ti to říkal tolikrát,“ pokračoval Sergios. „Nejlepší je neženit se vůbec. Tak jako já.

Zdědil jsem lázně po otci a se dvěma sluhy se o ně krásně postarám. Mám synovce, který bude dědit po mně, a můžu klidně spát. Ty sám ses rozhodl vzít si svoji jmenovkyni, tak si nestěžuj.“

„Už to nevydržím. Zase se do mě dnes večer pustila. Nestačí, že dře celý den jako mezek ve mlýně, doma mě pak nečeká nic než hádky. Víš, co mi řekla? Že...“

„Ach!“ přerušil ho Sergios. „Pusť na chvíli svou paní z hlavy a dej si něco k snědku.“

Hospodský s vínem donesl i olivy, sýr, nakládanou zeleninu a tmavý chléb. Položil talíř před Theofana a přísedl si. Sergios naplnil nešťastnému příteli sklenici a nasadil vážný tón:

„Slyšeli jste, co se stalo včera večer?“ Ostatní na něj tázavě pohlédli. „Někdo zavraždil soudcovu dceru.“

„Proboha!“ vyhrkl Theofanes a pokřižoval se.

„Co to říkáš, Sergie?“ vykřikl zděšeně Jakoubek.

„Tak poslouchejte, co mi právě začal povídat tady můj přítel od soudu.“ Lazebník znovu naplnil sklenice. Voják, který až doteď beze slova popíjel víno, začal znovu od začátku. Vyprávěl, jak přiběhl pastevec k bráně a ohlásil, že našli mrtvolu, a jak společně přinesli tělo do soudní budovy. Napil se a chtěl pokračovat, ale zarazil se, když se otevřely dveře a do hospody vstoupil muž. Zavřel za sebou a rozhlédl se. Byl oblečen do zaprášeného pláště posetého záplatami a na rameni mu visel kožený vak. Všichni na něj upřeli zrak. Neznámý nevypadal jako žebrák, ale ani jako obchodník.

„Dobrý večer, pánové,“ řekl muž, ale nepohnul se ode dveří. Hospodský se zvedl. Neochotně jej následoval i jeho břich.

„Co tu hledáš, člověče?“ zeptal se cizince.

„Vešel jsem východní branou chvíli před setměním,“ odpověděl. „Přicházím zdaleka a jsem na cestě už mnoho dní. V horách mě přepadli zloději, ale svatý Christoforos – budiž mu sláva – mě ochránil. Jinak by moje mrtvola ležela v pustině napospas divoké zvěři. Prosím o sklenici vody a talíř jídla. Odepřeš mi to, pane?“

„Pojď dál a posaď se,“ zavrčel Jakoubek. „Dojdu ti pro něco k jídlu.“

„Přisedni si sem,“ zavolal lazebník na cizince a ukázal na prázdnou lavici. „Jmenuju se Sergios a mám tady ve čtvrti lázně.“

„Já se jmenuju Lukas a jsem z Paflagonie*,“ odpověděl muž, položil vak na podlahu, svlékl si plášť a posadil se. Na sobě měl krátkou košili a kalhoty, roztrhané a špinavé.

„Z hospodského si nic nedělej,“ řekl Theofanes. „Je to dobrý člověk, ale už toho má hodně za sebou. Jen nás trochu překvapilo, že se v Ráji objevil v tuto dobu pocestný.“

„V Ráji?“

„Tak se říká naší čtvrti,“ vysvětlil lazebník, „protože je tu pohromadě všechno, co člověk potřebuje k odpočinku i zábavě. Jistě víš, co mám na mysli,“ mrknul na něj, „vypadáš jako zcestovalý muž.“

„Jako bych tě už někde viděl, Paflagonče,“ poznamenal voják.

„To je možné,“ odpověděl cizinec. „Toulám se po Římské říši už roky. Jsem zpěvák. Vydělávám si na živobytí zpíváním na oslavách, svatbách a v domech těch, kdo chtějí poslouchat staré příběhy o válečnících a slavných činech.“

„Najdeš si trochu času, abys nám některou ze svých písní zazpíval?“ zeptal se dychtivě Theofanes a jeho ošklivou tvář rozzářil úsměv.

„Nemučte ho, vy zvědavci,“ zvolal Jakoubek. Položil před zpěváka talíř vařených fazolí a pohár. „A támhle je nakládaná zelenina a chleba, posluž si,“ řekl, „nalij si i víno.“ Zpěvák vytáhl z kapsy měšec, ale Jakoubek ho zarazil. „Nech být, člověče, vyrovnáme se jindy.“

„Ať ti to oplatí všichni svatí,“ poděkoval mu zpěvák, párkrát se napil a pustil se do jídla.

„Vojáku, musíš nám dopovědět, co se stalo se soudcovou dcerou,“ řekl hospodský a přitáhl si lavici.

„Odnegli jsme ji na soud,“ pokračoval voják. „Přišel sám nejvyšší velitel se soudcem a císařským vyslancem. Slyšeli jste vůbec, že včera dorazilo poselstvo od císaře?“

„Něco mi říkal synovec, který na ně čekal na radnici,“ řekl Sergios.

Voják jim vylíčil vyslance, málomluvného hodnostáře z hlavního města, který se hned ujal povinností městského soudce. Pak popsal, co spatřil v místnosti, kam uložili mrtvolu. Všichni tři užasle poslouchali úděsné líčení. Voják ukončil vyprávění vyslancovým tvrzením, že dívku napřed znásilnili a pak zabili.

„Napřed znásilnili a pak zabili? Jak to může vyslanec vědět?“ zeptal se nedůvěřivě Jakoubek.

„Netuším. Museli byste ho vidět, jak zkoumá tělo té dívky,“ odpověděl voják.

„Zkoumal ho?“ nechápal Sergios. „Jak?“

„Vlastníma rukama celé její panenské tělo osahal od hlavy k patě, povídám vám.“

„Panenko Maria!“ zhrozil se hostinský. „Co za lidi to žije v Konstantinopoli? Má pravdu opat od svatého Mamanta, že to město je děvka babylonská. Bůh nás před nimi ochraňuj.“

„Taková hanba! Místo aby nechali nebohého otce to dítě pohřbít...“ dodal Theofanes.

„Strašná vražda,“ prohlásil zamýšleně Sergios. „Kdo ji mohl zabít? A jak to dokázal? Tolik vojáků ve městě... Tady vytáhnou dva opilci nože a hlídka je zatýká, než se nadějou.“

„Stalo se u vás ve městě někdy něco podobného?“ zeptal se zpěvák, který právě dojedl.

„Já o ničem takovém neslyšel,“ odpověděl lazebník. „Na hoře u stájí jednou chytil jeden pastýř dceru se svým schovancem. Ve vlastním domě. Popadl sekeru a oba zabil.“

„A?“ zeptal se Lukas.

„Jaké a?“

„Nepotrestali ho?“ upřesnil zpěvák.

„Co to povídáš, člověče? Potrestat otce, který smyl hanbu ze svého domu?“ zamračil se Sergios. „Myslím, že mu soudce uložil pár modliteb a něco zaplatit příbuzným toho kluka, ale už si to nepamatuju. Je to už pár let.“

„Ne, zpěváku,“ dodal vážně Jakoubek. „Taková vražda se v Kaisareii ještě nestala.“

„Omlouvám se,“ vstal Theofanes a na stůl položil měděnou minci. „Musím se vrátit do prádelny.“

„Kampak, Rypáku?“ zvolal lazebník. „Tvoje paní už bude spát. Nech ji chrápat, příteli, a zůstaň. Nebyl jsi to ty, kdo chtěl, aby nám tady zpěvák zazpíval?“

„Sergios má pravdu, Theofane, posaď se,“ přidal se hospodský. „Co ty na to, Paflagonče, zazpíváš?“

Zpěvák se pousmál: „Byli jste mi milou společností, pánové. S radostí vám zazpívám a pak se vydám hledat, kde složit hlavu.“

„Výborně,“ řekl Sergios a znovu naplnil poháry. Zpěvák vytáhl z vaku malou loutnu a jeho prsty začaly hladit struny.

Jakoubek se otočil k ostatním hostům: „Utište se a poslechněte si píseň, kterou nám zazpívá Lukas z Paflagonie.“

Zpěvák uchopil do pravé ruky husí brk a začal hrát. Struny zvučely pod čím dál tím rychlejšími údery brku, zatímco prsty levé ruky hbitě tančily po krku loutny. Když zpěvák zvolnil tempo a chystal se ke zpěvu, rozletěly se dveře a vstoupil obrovský muž v černém.

„Vino,“ udeřil Hyrtakenos na hospodského a jeho pohled se zarazil na muzikantovi.

„K službám, pane!“ Jakoubek vyskočil z lavice.

„Co jsi zač?“ otázal se turmarcha zpěváka. Ten mu v krátkosti pověděl svůj příběh.

Hyrtakenos se usadil u vedlejšího stolu a opřel se o zeď. Hospodský přinesl džbán a pohár a nalil mu víno. Velitelův pobočník pohár naráz vyprázdnil. „Ještě,“ přikázal. Hospodský mu

dolil. V místnosti se rozhostilo mrtvolné ticho. „Chystal ses zpívat, Paflagonče,“ vyštěkl Hyrtakenos. „Tak do toho.“

Zpěvák klidně pozvedl loutnu a začal hrát melodii znovu od začátku. Turmarchův pohled se pomalu stal mírnějším, uklidnili se i ostatní hosté a pohodlně se opřeli lokty o stoly. Píseň vyprávěla o vojáku, který bojoval se Saracény u břehů Eufratu. Měl obrovskou sílu, dokázal roztrhnout lva na dvě půle, holýma rukama vytrhával stromy ze země. Jednoho dne zahlédl překrásnou emírovu dceru a rozhodl se ji unést.

„To stačí,“ přerušil ho Hyrtakenos. „Poslyš, Paflagonče, znáš i jiné písně?“

„Spoustu, pane.“

„Potřebuješ peníze?“

„Jistěže.“

„Naproti v nevěstinci u Anastaso by se hodil někdo, kdo by krátil zákazníkům čekání. Pojď se mnou, seznámím tě s ní. Možná ti dá práci na dobu, co budeš v Kaisareii.“

„Teď hned?“

„Teď hned, Paflagonče. Čekají mě a nemám času nazbyt,“ odpověděl turmarcha a vstal. „Co říkáš?“

„Dobrá, pane,“ souhlasil zpěvák a začal sbírat své věci. Velitelův pobočník hodil na stůl dvě měděné mince, otevřel dveře a beze slova vyšel ven. Zpěvák letmo pozdravil a následoval jej. Dveře se pomalu zavíraly a hosté dál seděli bez hlesu u svých stolů.

Oba muži přešli dvůr, následováni několika psy, kteří si lízali rány. Hyrtakenos zastavil před jednopatrovým domem jakoby přilepeným k hradbám. Zpoza přivřených okenic v horním patře prosvítalo tlumené světlo. Turmarcha energicky zabušil na dveře. Otevřela jim služka. Jakmile spatřila obrovitého vojáka, okamžitě mu uvolnila cestu. Zpěvák za ní spatřil chodbu osvětlenou lustrem se dvěma páry dveří nalevo i napravo. Vzadu bylo vidět další dveře a úzké schodiště vedoucí do horního patra.

„Je tady tvá paní?“ otázal se Hyrtakenos.

„Jistě, pane,“ špitlo děvče.

„Řekni jí, že s ní chci okamžitě mluvit,“ rozkázal Hyrtakenos a vstoupil do prvních dveří vlevo. V pokoji byly dva stoly a několik židlí. Jeden ze stolů byl prostřený, jako by čekali hosty k večeři. „Sedni si,“ řekl Hyrtakenos a ukázal na prázdný stůl. Jen dosedli, vstoupila služebná s podnosem.

„Paní Anastaso posílá trochu vína na osvěžení pro tebe a tvého přítele,“ řekla a položila podnos. Hyrtakenos ji popadl za ruku a přitáhl k sobě.

„Řekla jsi jí, že s ní chci mluvit hned?“

„Řekla, pane, hned přijde, přísahám,“ zašeptalo děvče vyděšeně.

„Dobrá, tak jdi,“ odstrčil ji od sebe a ona rychle zmizela. „Na ženy musíš tvrdě, Paflagonče. Jinak si tě osedlají a už je těžko dostaneš pod kontrolu.“

„Beru tě za slovo, pane, zdá se, že víš, o čem mluvíš.“

„Copak ty to nevíš?“

„Upřímně řečeno ne, protože jsem se zatím neoženil. Pořád si říkám, že našetřím něco peněz, vrátím se domů, najdu si hodné děvče a usadím se, ale zatím jsem nic nenašetřil.“

„Tak teď máš příležitost, Paflagonče. Nalij nám vína.“ Zpěvák naplnil sklenice. „A poslouvej, dám ti radu,“ pokračoval zástupce velitele. „Hodná děvčata nejsou, proto mám daleko radši nevěstky. Ty alespoň nepředstírají cnost a stud.“ Rty bledého muže se semknuly a jizva na jeho obličeji jako by potemněla.

Zpěvák hleděl do svojí sklenice. „To jsou tvrdá slova, pane,“ řekl nakonec.

„Život je tvrdý, Paflagonče,“ poznamenal suše Hyrtakenos.

„V mém domě je ale život vždy příjemný,“ ozval se chraplavý hlas. Zpěvák zvedl hlavu. Ve dveřích stála starší žena s rukama v pase. Pod nedbale přehozeným pláštěm se jí rýsovaly těžké záhyby otlého těla, obrovská prsa se dmula až ke krátkému, tlustému krku, husté světlé vlasy se jí nad velkou hlavou klenuly jako přílba. Její vrásčitý obličej byl potřený růží, sukovité prsty ověnceny blyštivými prsteny. Oči jí však svítily nebezpečně jako oči hada, pokud je tedy člověk vůbec pod těžkými nabarvenými řasami rozeznal. „Vítej, pane Theofylakte,“ řekla srdečně, ale bez podlézavosti.

Hyrtakenos uvolnil své semknuté rty a odpověděl jí obřadně: „Rád tě vidím, Anastaso.“

„Nějak ses dnes večer opozdil, pane. Za hodinu je tu půlnoc.“

„Měl jsem k tomu několik důvodů, má paní. Jedním z nich je muž, kterého jsem přivedl s sebou.“ Anastaso letmo pohlédla na cizince. „Narazil jsem na něj naproti u Jakoubka,“ vysvětlil Hyrtakenos. „Je to zpěvák a rozumí svému řemeslu. Slyšel jsem ho na vlastní uši. Napadlo mě, že by se ti mohl hodit k zabavení hostů, až budou odpočívat.“

„Tvoje náklonnost mě dojíká, pane,“ odpověděla. „Když ho doporučuješ ty, vyzkouším, jestli by mi nebyl užitečný.“

„Jsem ti k službám, paní,“ řekl zpěvák a vstal, aniž však sklonil hlavu. „Znám mnoho písní o lásce i válce, o radosti i smutku lidí na tomto světě.“

„Jak se jmenuješ?“

„Mé jméno je Lukas. Narodil jsem se v horách Paflagonie.“

Nezdálo se, že by tato odpověď na majitelku nevěstince udělala nějaký dojem. „Dobře,“ prohlásila suše. „Počkej tady, dokud se nevrátím.“

„Jak přikazuješ, paní,“ odpověděl Lukas a posadil se zpět na židli.

„Ty, můj milý pane Theofylakte,“ oslovila Anastaso velitelova zástupce jak nejněžněji to svým chraplavým hlasem jen dovedla, „navštívíš dnes svoji vyvolenou? Netrpělivě tě očekává.“

Hyrtakenos na ní na okamžik spočinul svým mrazivým pohledem, pak rychle vstal a přistoupil k ní. Vedle něj se zdála ještě otlejší.

„Má paní,“ řekl a naklonil se k ní, „cestou sem jsem změnil názor. Marina je skvělé děvče, ale mé srdce dnes večer touží po něčem drsnějším.“

„Drsnějším, pane?“

„Ano. Rád bych vyzkoušel tvůj nový přírůstek, tu úchvatnou brunetu. Jak se jmenuje?“

„Thekla,“ řekla váhavě Anastaso. „Ale...“

„Je zadaná?“ zeptal se a zkrabatil obočí.

„Ne ale...“

„Tak bude jen má až do rozednění,“ řekl spokojeně.

Anastaso se vypjala, jak jen jí to postava dovolila. „Pane, jak bych...“

„Anastaso,“ oslovil ji a položil jí ruku na rameno. „Nechceš mě přece dnes večer zarmoutit. Odcházím do domku na dvoře. Pošli mi ji a řekni služebné, ať nám donese víno. Rozumíš?“ V poslední otázce zazněla hrozba.

„Jistě, pane,“ odpověděla otlá žena pomalu. Velitelův pobočník si od pasu odvázal malý váček, podal jí ho a bez dalšího slova vyšel z pokoje. Žena chvíli zamýšleně váček potěžkávala v ruce a pak vykročila za vojákem.

Zpěvák v pokoji osaměl. Beze spěchu upil pár hltů ze svého poháru. Pak vstal. Přiblížil se k otevřenému oknu za stoly. Vedlo do zahrady. Vzadu bylo vidět nízký domek se dvěma okny a otevřenými dveřmi. V pokojích se svítilo. Za pár okamžiků se na pravé straně vynořila dívka s lampou v ruce zahalená do pláště. Dlouhé černé vlasy jí padaly na záda. Za ní šla mladá služebná se džbánem v ruce. Přešly přes zahradu a vstoupily do otevřených dveří. Úchvatná Thekla, pomyslel si zpěvák. V tu chvíli zaslechl ženské a mužské hlasy na chodbě. Zdálo se mu, že mluví řecky a arabsky. Jeden z ženských hlasů byl obzvláště hluboký a zvučný. Rychle se vrátil ke své židli. Do pokoje vešel muž a dívka, kteří spolu mluvili arabsky. Jakmile ho před sebou spatřili, utichli.

„Kdo jsi a co tu pohledáváš, žebráku?“ oslovila jej dívka úsečně v arabštině. Držela v rukou velký podnos s talíři plnými jídla. Byla naboso, okolo levého kotníku se jí třpytily červené korálky na tenkém řetízku a na sobě měla nabírané kalhoty končící pod pupkem. Horní část těla zakrývala jen krátká chlapecká vesta, která podtrhovala její malá nadra a odkrývala ploché břicho. Obličej měla kulatý, pleť velmi světlou a oči výrazně šikmé. Havraní vlasy jí padaly na šíji. Mohlo jí být nejvýš sedmnáct. „Tak co, odpověz!“ pokračovala téměř rozezleně.

„Nemluvím tvým jazykem, ani mu nerozumím, děvče.“

„Jsi Říman, žebrák? Co tu děláš?“ zeptala se řecky.

„Nejsem žebrák,“ klidně opáčil. Čekám na tvou paní, možná mi na pár dní, co budu v Kaisareii, dá práci.“

„A jaká práce by to měla být?“ zeptala se znovu, tentokrát útočně.

„Jsem zpěvák, moje práce je bavit lidi.“

Dívka se otočila ke snědému muži s vysokým čelem a arabsky mu vysvětlila, co cizinec říkal.

„Posaďme se a pojezme, můj pane,“ pokračovala a položila podnos na prostřený stůl.

„Když ten Říman nerozumí arabsky, nebude nás obtěžovat.“

„I tak ale budme opatrní,“ podotkl muž.

Dívka nalila víno, nabídla mu číši, přisunula si židli blíž k němu a posadila se. „Neřekl jsi mi, jestli jsi byl dnes večer spokojený, pane,“ řekla mu a dotkla se prsty jeho šíje. Chytil ji za ruku.

„Ty o tom snad pochybuješ?“

„Chtěla bych to slyšet z tvých úst, můj drahý pane.“

„Byl jsem naprosto spokojen, má žhavá Churramitko,“ řekl přesvědčivě. Víš, jakou vášní k tobě hořím. Ostatně, už jsem ti slíbil, že až skončím svoji práci tady, koupím tě od tvé paní a vezmu tě s sebou do Meliteny.

V lásce, můj pane, jsou i ty největší sliby lehčí než husí pírko. Taková slova jsem slyšela už od tolika mužů...“

„Ale ještě ne od někoho, jako jsem já,“ odvětil vážně. Zvedl číši, napil se a podal ji své společnosti. Položila svou ruku na jeho a své rty na místo, jehož se předtím dotkly jeho rty, a pomalu upila vína. Vzal jí pohár z ruky a na chvíli jí pohleděl do očí. „Potřebuju tvoji pomoc v něčem důležitém, zašeptal jí do ucha. „Poskytněš mi ji?“

„Je to opravdu tak důležité?“

„Velice. Dnes v poledne jsem se v Ibn-Talkově domě seznámil s jistým upovídáním hodnostářem, který je členem poselstva křesťanského císaře k chalífovi. Potřebuju se o tom poselstvu dozvědět podrobnosti a nemám jinou zbraň než tvoji přitažlivost. Chtěl bych ti ho

zítra večer přivést jako zákazníka a ty od něj zjistíš, co půjde. Souhlasíš?“

„Nevím,“ odpověděla a náhle zvažněla.

„Poslouchej, má sladká krásko,“ oslovil ji a jemně jí položil ruku na tvář.

„Poslouchám, můj pane,“ odpověděla dívka, ale poněkud se odtáhla.

„Syn a bratr chalífy,“ pokračoval, „se zdržují v severní Sýrii s malým vojskem, které táhne směrem na Ázerbájdžán, aby udeřilo na revoltující Churramity. Říká se, že al-Mamúnův bratr je skvělý vojevůdce. Jestli se teď díky poselstvu císař a chalífa dohodnou na zastavení bojů, celá vojenská síla Bagdádu se obrátí proti povstalcům, možná i proti emírovi z Meliteny. Jinými slovy, mohlo by to znamenat zkázu pro lidi tvého kmene.“

Než dívka stihla odpovědět, vešla do pokoje Anastaso. „Tady jsi, Tzitzaki? Doufám, že o svého hosta pečuješ jak se patří. Je to štědrý muž a zaslouží si ty nejlepší služby.“

Korpulentní žena se obrátila k Arabovi. „Je všechno, jak má být, pane Hasane?“ zeptala se jej a posunkem pokynula dívce, ať překládá. On s úsměvem pokýval hlavou a pozvedl číši směrem k Anastaso. „Nebudu vás tedy dál obtěžovat,“ prohlásila Anastaso a pohlédla na pěvce, který tiše seděl na své židli s kabátcem a vakem v ruce. „Ty jsi ještě tady, zpěváku?“

„Čekám na tebe, paní, jak jsi přikázala.“

„Tak pojď se mnou,“ řekla a vyšla z pokoje. Následoval ji dál chodbou. Vešli do posledních dveří napravo. Ponořili se do přitímní pokoje, zaplněného nesourodým nábytkem přikrytým tmavými přehozy. Na jednom ze stolů mihotavě svítila lampa, v jednom rohu hořela svíce před ikonostasem. Jedno z oken v zadní části místnosti bylo otevřené, ale i přesto byl vzduch v pokoji těžký. Pod oknem stál velký divan a na něm seděl menší, zavalitý muž oblečený ve vojenském šatu a vysoká, hubená stařena s rusými vlasy spletenými do tenkých copánků. Její šedivé oči se zabodly do cizince. „To je zpěvák, o němž jsem vám říkala. Skoro jsem zapomněla, že pořád čeká,“ řekla jim Anastaso. „Jak že se to jmenuje?“

„Lukas z Paflagonie.“

„Aha, ano,“ přisvědčila suše, snad chtěla působit přísně. Pak však zase změnila tón a obrátila se ke stařeně. „Sambetho, když už jsme dojednaly, co bylo potřeba, co kdybyste si poslechli Lukase z Paflagonie, ať vidíme, na co všechno dokáže zahrát?“ Otázka zůstala na chvíli viset ve vzduchu a pak Anastaso i muž náhle vyprskli smíchy. Stařena pěvci nevěnovala ani pohled a s kamenným výrazem vstala.

„Symbatie, zvedej se,“ přikázala hlubokým hlasem a muž okamžitě poslechl. „Děkuji ti, paní,“ pokračovala Sambetha, „ale musíme už jít, máme před sebou ještě spoustu práce, abychom ti mohli dodat zboží, o které jsi žádala.“

„Nemusíte spěchat, jemné lístky vyžadují něžnou péči,“ poznamenala významně majitelka nevěstince.

„Nedělej si starosti, paní,“ ujistila ji rusovlasá stařena a vyšla z pokoje.

Symbatios lišácky pohlédl na zpěváka. „I nástroje vyžadují péči,“ prohodil směrem ke korpulentní ženě a se smíchem následoval Sambethu chodbou ven.

Anastaso se posadila na divan. „Tak jsme nakonec zůstali sami,“ řekla. „Odlož si věci na stůl a usad se, kam chceš.“

Zpěvák se beze slova posadil na jednu z lavic, vytáhl loutnu a začal hrát pomalou melodii.

„Nehraješ zle, Luko,“

„Tvoje pochvala je pro mě poctou, má paní.“

Sundala si pantofle a své nadměrné tělo pohodlně rozložila do měkkých polštářů. Pěvec hrál dál a jednoduchou nostalgickou melodii začal obohacovat stále barvitější improvizací.

„Teď když tě ve světle lampy vidím lépe,“ prohlásila majitelka nevěstince s profesionálním zájmem, „vidím, že jsi docela k světu. Kdyby ses lépe oblékl, vypadal bys dobře. Možná tě nakonec vážně zaměstnám.“ Rozepnula si na šatech pár knoflíčků u krku a její zpocená ňadra se nebezpečně vyvalila zpod napjaté látky. Setřela si pot kapesníčkem. „Tak tedy, Luko,“ pokračovala „vyzkoušela bych si tě na tři dny. Ale jen na noc, to mi přicházejí nejlepší zákazníci.“

„Jsi šlechetná, paní Anastaso. Budu se ze všech sil snažit tě nezklamat,“ odpověděl Lukas. „V to upřímně doufám, příteli, protože šest měďáků za noc, které ti zaplatím, je nemalý obnos.“

„Cokoliv mi zaplatíš, přijmu s vděčností,“ odpověděl pěvec, aniž přerušil hru.

Anastaso si vykasala kaftan a nechala noční vlhý vzduch proudit kolem svých nohou. Lukas mohl spatřit její opuchlé kotníky a tlustá lýtka protkaná křečovými žilami. „Když jsme se tak pěkně domluvili, Luko, můžeš začít zpívat,“ řekla mu s nádechem melancholie, který jaksí neladil s jejím chraplavým hlasem. „Mám takový dojem, že tu starou melodii znám. Je to píseň o lásce, nemám pravdu?“